

T.C.

ÇANAKKALE ONSEKİZ MART ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

MALİYE ANABİLİM DALI

TÜRKİYE'DE YEREL YÖNETİMLERİN ENGELLİLERE
YÖNELİK KAMUSAL HİZMET SUNUMU: NEVŞEHİR
BELEDİYESİ ÖRNEĞİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

HASAN İSLİM

Tez Danışmanı

DR. ÖĞR. ÜYESİ HİHAL GÖRKEM

ÇANAKKALE – 2022

T.C.

ÇANAKKALE ONSEKİZ MART ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

MALİYE ANABİLİM DALI

**TÜRKİYE'DE YEREL YÖNETİMLERİN ENGELLİLERE YÖNELİK
KAMUSAL HİZMET SUNUMU: NEVŞEHİR BELEDİYESİ ÖRNEĞİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

HASAN İSLİM

Tez Danışmanı

DR. ÖĞR. ÜYESİ HİLAL GÖRKEM

ÇANAKKALE – 2022

T.C.
ÇANAKKALE ONSEKİZ MART ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

tarafından yönetiminde hazırlanan ve tarihinde aşağıdaki jüri karşısında sunulan başlıklı çalışma, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü'nda olarak oy birliği ile kabul edilmiştir.

Jüri Üyeleri

İmza

(Danışman)

.....
.....
.....

Tez No :

Tez Savunma Tarihi :

.....

Enstitü Müdürü

.../...2022

ETİK BEYAN

Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Tez Yazım Kuralları'na uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmada; tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi, tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu, tez çalışmada yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi, kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı, bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu, bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi taahhüt ve beyan ederim.

../2022

TEŞEKKÜR

Tez çalıőmasının her aőamasını, değerli zamanını ayırarak titizlikle inceleyen, katkılarıyla araőtırmalarımaya yon veren; yol gostericim ve her zaman onnek aldığım saygıdeğer danışman hocam Dr. Öğr. Üyesi Hilal GÖRKEM'e sarf etmiş olduğu emeklerinden ve desteklerinden dolayı teşekkür ederim.

Hayatımın her aşamasında desteğini esirgemeyen değerli aileme, eğitim hayatımın onnemli bir parçası olan halam Fatma İSLİM'e ve bu zorlu süreçte yanımda olan Sosyal Güvenlik Denetmen Yrd. Sayın Esra KIZILAY'a desteklerinden dolayı ayrıca teőekkürlerimi sunarım.

Hasan İSLİM
anakkale, Ağustos 2022

ÖZET

TÜRKİYE'DE YEREL YÖNETİMLERİN ENGELLİLERE YÖNELİK KAMU HİZMETİ SUNUMU: NEVŞEHİR BELEDİYESİ ÖRNEĞİ

Hasan İSLİM

Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü

Maliye Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi

Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Hilal GÖRKEM

26/08/2022, 128

Bu çalışmada yerel yönetimlerin sunduğu kamu hizmetlerinin engelliler açısından önemi araştırılmıştır. Bu kapsamda engellilerin toplumsal yaşama katılımının sağlanması açısından kamu hizmetlerinin önemine değinilmiştir. Ardından engellilere yönelik kamu hizmetlerinin sunumunda merkezi yönetim ve yerel yönetimlerin görev ve hizmet paylaşımı konusu incelenmiştir.

Araştırma kapsamında Nevşehir Belediyesi sınırları içerisindeki engelli derneklerinin yöneticiliğini yapan 10 katılımcı ile derinlemesine görüşmeler yapılmıştır. Görüşmeler aracılığıyla toplanan veriler MAXQDA 2022 programı ile analiz edilmiştir. Yapılan analiz ile elde edilen bulgular neticesinde kamu hizmetlerinin engelliler açısından hayati öneme sahip olduğu tespit edilmiştir. Yerel yönetimlerin ulaşım ve erişilebilir çevre düzenlemeleri konusunda sunduğu hizmetlerin engelliler açısından oldukça önemli olduğu ve bu tür hizmetlerin geliştirilmesi gerektiği sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca engellilerin temel yaşam faaliyetlerini yerine getirebilmeleri için engellilere yönelik kamu hizmeti sunumunda yerel yönetimlerin üstlendiği rollerin artırılması gerektiği tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Engelli, Kamu Hizmeti, Yerel Yönetim, Merkezi Yönetim, Belediye, Nevşehir

ABSTRACT

PUBLIC SERVICE PROVISION OF LOCAL GOVERNMENTS IN TURKEY FOR PEOPLE WITH DISABILITIES: THE CASE OF NEVŞEHİR MUNICIPALITY

Hasan İSLİM

Çanakkale Onsekiz Mart University

School of Graduate Studies

Master of Science Thesis in Public Finance

Advisor: Dr. Öğr. Üyesi Hilal GÖRKEM

26/08/2022, 128

In this study, the importance of public services provided by local administrations in terms of disabled people was investigated. The significance of public services in facilitating the inclusion of disabled individuals in social life was included in this context. The distribution of responsibilities and services between local governments and the central government in the provision of public services for disabled people was then looked at.

In-depth interviews were conducted with ten participants who are the managers of disabled associations within the borders of Nevşehir Municipality as part of the research. The MAXQDA 2022 program was used to analyze the interview-derived data. As a result of the findings obtained from the analysis, it was determined that public services are vital for disabled people. It was concluded that the services provided by local governments on transportation and accessible environmental arrangements are very important for the disabled people and these services should be developed. In addition it was determined that the roles of local governments in the provision of public services for the disabled people should be expanded so that the disabled can carry out their basic life activities.

Keywords: Disabled, Public Service, Local Government, Central Administration, Municipality, Nevşehir

İÇİNDEKİLER

	Sayfa No
JÜRİ ONAY SAYFASI.....	i
ETİK BEYAN.....	ii
TEŞEKKÜR.....	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT	v
İÇİNDEKİLER	vi
SİMGELER ve KISALTMALAR.....	ix
TABLolar DİZİNİ.....	xi
ŞEKİLLER DİZİNİ.....	xii
BİRİNCİ BÖLÜM	
GİRİŞ	
	1
İKİNCİ BÖLÜM	
KURAMSAL ÇERÇEVE/ÖNCEKİ ÇALIŞMALAR	
	5
2.1. Kamu Hizmetleri	5
2.1.1. Kamu Hizmeti Kavramı	5
2.1.2. Kamu Hizmeti Türleri.....	7
Tam Kamusal Mal ve Hizmetler.....	7
Yarı Kamusal Mal ve Hizmetler.....	8
Erdemli Mal ve Hizmetler.....	9
Erdemsiz Mal ve Hizmetler.....	11
2.1.3. Kamu Hizmeti Sunumu.....	12
2.2. Engelliler ve Kamu Hizmetleri.....	14
2.2.1. Engellilik Kavramı.....	14
2.2.2. Engellilik Türleri.....	17

2.2.3. Engellilere Yönelik Modellemeler.....	18
Moral Model.....	19
Medikal (Tıbbi) Model.....	19
Sosyal Model.....	20
Biyo-psiko-sosyal Model.....	22
2.2.4. Uluslararası Alanda Engellilere Yönelik Yaklaşımlar.....	22
Engellilere İlişkin İstatistikler.....	23
Engellilere Yönelik Faaliyet Gösteren Kuruluşlar.....	24
2.2.5. Türkiye’de Engellilerin Mevcut Durumu.....	25
Engellilere Yönelik Yasal Düzenlemeler.....	26
Engellilere İlişkin İstatistikler.....	29
Engellilere Yönelik Hizmet Veren Kurum ve Kuruluşlar.....	35
2.2.6. Türkiye’de Engellilere Yönelik Kamu Hizmetleri.....	37
Merkezi Yönetim Tarafından Sunulan Engellilere Yönelik Kamu Hizmetleri.....	37
Yerel Yönetimler Tarafından Sunulan Engellilere Yönelik Kamu Hizmetleri.....	57
2.2.7. Önceki Çalışmalar.....	69

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ARAŞTIRMA YÖNTEMİ/MATERYAL YÖNTEM

3.1. Araştırmanın Yöntemi ve Deseni.....	74
3.2. Araştırmanın Evreni ve Örnekleme.....	75
3.3. Araştırma Verilerinin Toplanması.....	76
3.3.1. Veri Toplama Süreci.....	76
3.3.2. Veri Toplama Aracı.....	76
3.4. Araştırma Verilerinin Analizi.....	77
3.4.1. Betimsel Analiz.....	77
3.4.2. İçerik Analizi.....	78
3.5. Araştırmanın Geçerlilik ve Güvenilirliği.....	78

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM		80
ARAŞTIRMA BULGULARI		
4.1. Nevşehir Belediyesi'nin Engellilere Yönelik Kamu Hizmetleri.....		80
4.2. Katılımcılara İlişkin Demografik Bulgular.....		84
4.3. Araştırma Sorularına İlişkin Bulgular.....		85
4.3.1. Engelli Derneklerinin Faaliyetleri.....		88
4.3.2. Engellilik Durumu Hakkında Görüşler.....		90
4.3.3. Kamu Hizmetlerinin Önemi Hakkında Görüşler.....		92
4.3.4. Engellilere Yönelik Kamu Hizmetlerinde İşbirliği.....		95
4.3.5. Merkezi Yönetim Engelli Hizmetleri Hakkında Görüşler.....		97
4.3.6. Nevşehir Belediyesi Engelli Hizmetleri.....		101
4.3.7. İdareler Arası Görev Bölüşümü.....		105
4.3.8. Toplumsal Yaşama Katılımı Zorlaştıran Alanlar.....		107
BEŞİNCİ BÖLÜM		109
SONUÇ VE ÖNERİLER		
KAYNAKÇA		113
EKLER		I
EK 1. GÖRÜŞME FORMU		I
EK 2. ETİK KURUL İZİNİ.....		V
EK 3. ARAŞTIRMA KATILIM İZİNİ.....		VI
EK 4. ÖZGEÇMİŞ.....		VII

SİMGELER VE KISALTMALAR

AB	Avrupa Birliği
ABD	Amerika Birleşik Devletleri
AÇSHB	Aile Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı
ASHB	Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı
BM	Birleşmiş Milletler
CRPD	Convention on the Rights of Persons with Disabilities
DİE	Devlet İstatistik Enstitüsü
DPI	Disabled Peoples International
DPT	Devlet Planlama Teşkilatı
EDF	European Disability Forum
EKPSS	Engelli Kamu Personeli Seçme Sınavı
ERDEP	Erişilebilirlik Destek Projesi
EYHGM	Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü
HI	Handicap International
ICF	International Classification of Functioning, Disability and Health
ICIDH	International Classification of Impairments, Disabilities and Handicaps
ILO	International Labour Organization
İŞKUR	Türkiye İş Kurumu Genel Müdürlüğü
KOSGEB	Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeleri Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı
KYK	Kredi ve Yurtlar Kurumu
MEB	Millî Eğitim Bakanlığı
ÖZİDA	Özürllü İdaresi Başkanlığı
RAM	Rehberlik Araştırma Merkezi
RI	Rehabilitation International
SGK	Sosyal Güvenlik Kurumu
SHÇEK	Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu

TÜİK	Türkiye İstatistik Kurumu
UDEP	Ulaşılabilirlik Destek Projesi
UPIAS	Union of the Physically Impaired Against Segregation
UN	United Nations
UNESCO	United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization
VGM	Vakıflar Genel Müdürlüğü
WHO	World Health Organization
WID	World Institute on Disability

TABLULAR DİZİNİ

Tablo No	Tablo Adı	Sayfa No
Tablo 1	Ulusal ve bölgesel düzeyde kamusal mal ve hizmet türleri	13
Tablo 2	Türkiye’de engellilere yönelik temel yasal düzenlemeler	27
Tablo 3	Genel nüfus içerisinde engellilerin yaş aralığı ve cinsiyete göre dağılımı (3+ yaş)	33
Tablo 4	En az bir engeli olan bireylerin engellilik türü ve cinsiyete göre dağılımı (3+ yaş)	34
Tablo 5	Özel eğitim kurumlarına ilişkin okul, öğretmen ve öğrenci sayılarının eğitim öğretim yılına göre dağılımı	40
Tablo 6	Taşınmalı eğitim projesinden faydalanan engelli öğrenci sayısı ve proje ödeneğinin eğitim öğretim yılına göre dağılımı	42
Tablo 7	Özel eğitim ve rehabilitasyon merkezlerine ilişkin öğrenci, öğretmen ve özel eğitim ve rehabilitasyon merkezi sayılarının eğitim öğretim yılına göre dağılımı	43
Tablo 8	Engelli nüfusun işgücüne katılım oranı (2011 Nüfus ve Konut Araştırması)	45
Tablo 9	EKPSS ile kamu kurumlarına atanan engelli sayısı	46
Tablo 10	İndirimli ve ücretsiz seyahate ilişkin aktarılan ödeneğin yıllara göre dağılımı	48
Tablo 11	2022 sayılı kanun kapsamında maaş alan engellilere ayrılan kaynak miktarları	51
Tablo 12	Yıllara göre evde bakım yardımından faydalanan engelli sayıları ve yardım miktarları	52
Tablo 13	Bakım ve rehabilitasyon merkezleri ve merkezlerden faydalanan engelli sayılarının yıllara göre dağılımı	56
Tablo 14	Türkiye’de il özel idareler bütçe istatistiklerinde “Muhtaç ve Körlere Yardım” başlığı altında yapılan harcamaların yıllara göre dağılımı	59
Tablo 15	Türkiye’de belediyelerin bütçe istatistiklerinde “Muhtaç ve	61

Körlere Yardım” başlığı altında yapılan harcamaların yıllara göre dağılımı

Tablo 16	Türk Standartları Enstitüsü temel erişilebilirlik standartları	66
Tablo 17	Nevşehir Belediyesi'nin engellilere yönelik kamu hizmetlerine ilişkin istatistikler	81
Tablo 18	Nevşehir Belediyesi tarafından yapılan sosyal güvenlik ve sosyal yardım hizmeti harcamalarının yıllara göre dağılımı	83
Tablo 19	Katılımcılara ilişkin demografik bilgiler	84
Tablo 20	Betimsel analiz ve içerik analizi sonucu oluşturulan temalar	85

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil No	Şekil Adı	Sayfa No
Şekil 1	Engelli derneklerinin faaliyetlerine ilişkin hiyerarşik kod-alt kod modeli	88
Şekil 2	Engellilik durumu hakkında görüşlere ilişkin hiyerarşik kod-alt kod modeli	91
Şekil 3	Engelliler açısından kamu hizmetlerinin önemine ilişkin hiyerarşik kod-alt kod modeli	93
Şekil 4	Engellilere yönelik kamu hizmetlerinde iş birliğine ilişkin hiyerarşik kod-alt kod modeli	92
Şekil 5	Merkezi yönetim engelli hizmetlerine ilişkin hiyerarşik kod-alt kod modeli	98
Şekil 6	Nevşehir Belediyesi engelli hizmetlerine ilişkin hiyerarşik kod-alt kod modeli	97
Şekil 7	İdareler arası görev bölüşümüne ilişkin hiyerarşik kod-alt kod modeli	105
Şekil 8	Engellilerin toplumsal yaşama katılımını zorlaştıran alanlara ilişkin hiyerarşik kod-alt kod modeli	107

BİRİNCİ BÖLÜM

GİRİŞ

Engellilik, doğuştan ya da sonradan gelişen faktörlerle ortaya çıkan; biyolojik, psikolojik ve sosyal faktörleri içerisine alan çerçeve bir kavramdır. Engelli bireyler, toplumun diğer fertlerine göre fiziksel ya da zihinsel farklılıkları olan; bu sebeple günlük yaşamda kendisinden beklenen rolü kısmen ya da tamamen yerine getiremeyen bireylerdir. Engelli bireyler toplumsal yaşama katılımında diğer bireylere göre psikolojik, fiziksel vb. dezavantajlara sahiptirler. Bu dezavantajlar, engellilerin diğer bireylerden farklı ihtiyaçlara sahip olmalarına yol açmaktadır.

İlk çağlardan bu yana insanlığın olduğu her coğrafyada ve her zaman diliminde engelli bireyler toplum içerisinde varlık göstermişlerdir. Tarihsel süreç içerisinde bazı dönemlerde engellilik durumu ikinci sınıf bir insan olmak; bazı dönemlerde ise yalnızca bir hastalık anlamına gelmiştir. 21. yüzyılda engellilik durumu, çeşitlilik arz eden geniş bir kavram olarak nitelendirilmektedir.

Engellilere yönelik yaklaşımların zaman içerisinde gelişmesi eşitlikçi politikaların ve engellileri hedef alan kamu hizmetlerinin yaygınlaşmasına sebep olmuştur. Ancak toplum içerisinde azınlıkta ve dezavantajlı bir kesim olmalarında ötürü engellilerin ihtiyaçlarının karşılanması açısından birtakım zorluklarla karşılaşmaktadır. Bu sebeple engellilerin ihtiyaçlarının karşılanması ve engelli haklarının korunması amacıyla ulusal ölçekte ve uluslararası alanda faaliyetler yürütülmektedir.

Devlet, toplumun ortak ihtiyaçlarını karşılayabilmek amacıyla kamusal mal ve hizmetlerin sunumunu üstlenmektedir. Kamusal mal ve hizmetler; tam kamusal mal ve hizmetler, yarı kamusal mal ve hizmetler, erdemli mal ve hizmetler, erdemsiz mal ve hizmetler gibi türlere ayrılır. Muhtaçlara yönelik yardımlar, evsizlere yönelik konut yardımları, aşı

hizmetleri, engellilere yönelik hizmetler kamusal mal ve hizmetler arasında erdemli mal ve hizmetlere örnek teşkil etmektedir. Erdemli mal ve hizmetler, bireylere sağladığı faydanın yanı sıra topluma önemli faydalar sağlayan kamusal mal ve hizmet türüdür. Dolayısıyla engellilerin topluma etkin bir şekilde katılması ve hem bireysel hem toplumsal açıdan fayda sağlanması amacıyla sunulan engellilere yönelik kamu hizmet sunumları erdemli mal ve hizmetler kapsamındadır.

Küresel ölçekte engellilere yönelik engellilere yönelik en güncel istatistikler, WHO tarafından 2011’de yayımlanan Dünya Engellilik Raporu’nda yer almaktadır. Rapora göre dünya üzerinde bir milyardan fazla engelli birey bulunmaktadır. Bu değer dünya nüfusunun yaklaşık yüzde 15’ini oluşturmaktadır (WHO, 2011: 261). Uluslararası alanda Dünya Sağlık Örgütü başta olmak üzere çeşitli kurum ve kuruluşlar tarafından engellilere yönelik faaliyetler yürütülmektedir. Bu faaliyetler, engellilere yönelik yaklaşımların belirlenmesi, engellilere yönelik araştırmalar, raporlar, politika önerileri, uluslararası anlaşmalar gibi geniş ölçekli faaliyetlerdir.

Türkiye’de engellilere yönelik istatistikleri içeren en güncel araştırma, 2011 yılında yapılan ve 2013 yılında yayımlanan Nüfus ve Konut Araştırmasıdır. Araştırma verilerine göre Türkiye’de toplam 4.877.000 engelli birey bulunmaktadır (TÜİK, 2013: 90). Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı tarafından oluşturulan “Ulusal Engelli Veri Sistemi” verilerine göre 2022 yılı mart ayında hayatta olan ve Engelli Sağlık Kurulu raporuna sahip olan 2.511.950 engelli birey bulunmaktadır (ASHB, 2022a: 16).

Türkiye’de engellilerin ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla sosyal devlet olmanın bir gereği olarak kamu hizmeti sunumu yapılmaktadır. Türkiye Cumhuriyeti Anayasası’nın 61. Maddesi’nde engellilerin korunması ve toplumsal yaşama katılabilmesi için gerekli tedbirlerin alınması gerektiği ifade edilmiştir. Ayrıca engellilere yönelik faaliyetlerin anayasanın eşitlik ilkesine aykırı olamayacağı hüküm altına alınmıştır. Türkiye’de 5378 sayılı Engelliler Hakkında Kanun başta olmak üzere çeşitli yasal düzenlemeler ile engellilere yönelik kamu

hizmeti sunumuna ilişkin esaslar belirlenmiştir. Bu kapsamda merkezi yönetim kuruluşları ve yerel yönetimler engellilere yönelik kamu hizmeti sunumu yapmaktadırlar. Engellilerin toplum içerisinde etkin bir rol üstlenebilmesi için merkezi yönetim ve yerel yönetimlere düşen görevler oldukça önemlidir. Merkezi yönetim, engellilere yönelik yaklaşımların belirlenmesi ve kamu hizmetlerinin sunumuna ilişkin ulusal ölçekte politikalar yürütebilir. Öte yandan engelli bir bireyin temel ihtiyaçlarını karşılayabilmesi için öncelikle yerel nitelikteki ihtiyaçlarının karşılanması gerekmektedir. Bu noktada yerel yönetimlerin, yöre halkının günlük hayattaki ihtiyaçlarını karşılayabilecek idareler olması, engelliler açısından yerel yönetimleri önemli kılmaktadır.

Literatürde engellilere yönelik kamu hizmetlerinin niteliği, mali açıdan değerlendirilmesi, sosyal politika açısından değerlendirilmesi, engelliler açısından değerlendirilmesi konularında çalışmalar yapılmıştır. Bu tez çalışması ile, Nevşehir Belediyesi'nin sunmuş olduğu engellilere yönelik kamu hizmetlerinin niteliği ve boyutu değerlendirilecek; merkezi yönetim ve yerel yönetimlerin engellilere yönelik kamu hizmetlerinin sunumunda görev ve hizmet paylaşımı konusu incelenecektir. Ayrıca engelli bireylerin korunması ve topluma etkin bir şekilde katılabilmeleri için yerel yönetimlerin kamu hizmeti sunumunda üstlendikleri rolün önemi ortaya konulabilecektir.

Bireylerin yerel nitelikteki ihtiyaçlarını karşılama görevi üstlenen yerel yönetimlerin engellilere yönelik kamu hizmetleri içerisindeki payı, engelli bireylerin toplumsal yaşama dahil olmaları ve rahat bir yaşam sürebilmeleri açısından oldukça önemlidir. Ayrıca gerçekleştirilen hizmetlerin yerel yönetimler üzerinde oluşturacağı maliyet ve engelli bireylerin bu hizmetlerden yararlanabilme olanağı da göz önüne alınması gereken unsurlardır. Bu açıdan, Nevşehir Belediyesi örneğinden hareketle, bir yerel yönetim biriminin engellilere yönelik kamu hizmetlerindeki payına yönelik bir bakış açısı kazandırılabilir. Ayrıca yapılan derinlemesine görüşmeler ile yerel nitelikteki kamusal hizmetlerin engelliler açısından yansımaları ortaya konulabilecektir.

Burada yer verilen amaçlar doğrultusunda hazırlanan tez çalışması, beş bölümden oluşmaktadır. Birinci bölüm teze ilişkin giriş bölümüdür. Giriş bölümünde araştırma hakkında temel esaslara, araştırmanın konusunu oluşturan olgulara, araştırmanın amacı ve yöntemine ilişkin bilgilere yer verilmiştir.

İkinci bölümde; kamu hizmeti kavramı ve engelliler ile kamu hizmetleri arasındaki ilişki konusu incelenmiştir. Bu doğrultuda kamu hizmeti kavramı, kamu hizmeti türleri ve kamu hizmetlerinin sunumuna ilişkin teorik ereve ele alınmıştır. Daha sonra engellilik ve kamu hizmetleri ilişkisi çerçevesinde engellilik durumu, engellilik türleri, uluslararası alanda engellilere yönelik yaklaşımlar, Türkiye’de engellilerin mevcut durumu, Türkiye’de engellilere yönelik merkezi yönetim ve yerel yönetimler tarafından sunulan kamu hizmetleri konularına ilişkin kuramsal ereve ve istatistikler incelenmiştir.

nc bölümde; araştırmanın yöntemi ve deseni, araştırmanın evreni ve rneklemi, araştırma verilerinin toplanması süreci ve veri toplama aracı hakkında bilgi verilmiştir. Ayrıca bu bölümde araştırma verilerinin analizinde kullanılan yöntemler, veri analizi süreci, araştırmanın geçerlilik ve güvenilirliği konuları ele alınmıştır.

Dördüncü bölümde Nevşehir Belediyesi faaliyet raporları ve resmi internet sitesinde yer alan bilgilere göre Nevşehir Belediyesi’nin engellilere yönelik kamu hizmetlerine yer verilmiştir. Ardından araştırma kapsamında görüşme yapılan bireylere ilişkin demografik veriler incelenmiştir. Ayrıca araştırma kapsamında toplanan ve MAXQDA 2022 programı aracılığıyla betimsel analiz ve içerik analizi yöntemleri ile analiz edilen verilere ilişkin bulgular ayrıntılı olarak incelenmiştir.

Beşinci bölümde araştırma bulgularının yorumlanması ile ortaya çıkan araştırma sonuçlarına yer verilmiştir. Ayrıca araştırma sonuçları çerçevesinde engellilere yönelik kamu hizmetlerinin geliştirilmesine ilişkin önerilerde bulunulmuştur.

İKİNCİ BÖLÜM

KURAMSAL ÇERÇEVE/ÖNCEKİ ÇALIŞMALAR

Bu bölümde Türkiye’de engellilere yönelik kamu hizmetlerinin sunumu konusu incelenecektir. Bu doğrultuda öncelikle literatürde yer alan kamu hizmeti kavramının çerçevesine yer verilecektir. Ardından engellilik kavramı, engellilere ilişkin istatistikler, Türkiye’de engelliler ve Türkiye’de kamu idarelerinin engellilere yönelik kamu hizmeti sunumu konuları ele alınacaktır.

2.1. Kamu Hizmetleri

Devlet, toplum ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla eğitim, çevre ve sağlık gibi farklı alanlarda kamu hizmeti sunumu yapmaktadır. Bu kısımda devletin ekonomideki varlığının önemli bir unsuru olan kamu hizmetleri, kamu maliyesi açısından incelenecektir.

2.1.1. Kamu Hizmeti Kavramı

Literatürde kamusal mal ve hizmetleri ifade etmek için genellikle “Public goods” ifadesi kullanılmıştır. Bu ifade Türkçe’ye “kamusal mal” olarak çevrilmiş ve zaman içerisinde yerleşmiştir (Kayıran, 2013: 152). Dolayısıyla kamu hizmeti ve kamu malı kavramının Türkçe’de aynı anlama geldiğini ve birbirlerinin yerine kullanıldığını belirtmekte fayda vardır.

Çağdaş anlamda kamusal mal kavramı Samuelson’un 1954 yılında yayımlanan “The Pure Theory of Public Expenditure (Kamu Harcamalarının Saf Teorisi)” isimli makalesine dayanmaktadır. Bu makalede Samuelson (1954: 387), kamusal malları ifade etmek amacıyla “kolektif tüketim malları” kavramını kullanmış ve özel tüketim malları ile kolektif tüketim malları arasındaki farklılıkları ortaya koymuştur. Çalışmada yer alan ifadelerle göre bir mal ve

hizmet tüketiminin başka bir bireyin mal ve hizmet tüketimini etkilememesini kamusal mal ve hizmetlerin temel özelliği olarak ele almıştır. 1955 yılında yayımladığı “Diagrammatic Exposition of a Theory of Public Expenditure (Kamu Harcama Teorisinin Şematik Açıklaması)” adlı makalesinde ise Samuelson, kamusal mal ve hizmetleri ulusal savunma ve açık hava sirki örneği üzerinden açıklamıştır. Kamusal mal ve hizmetler toplumun birlikte ve eşit tüketimine tabidir. Ancak bu durum toplum içerisindeki her bireyin bir kamusal mal ya da hizmetten eşit miktarda fayda sağlayacağı anlamına gelmez (Samuelson, 1955: 350). Özetle Samuelson, kamusal mal ve hizmetlerin eşit miktarda tüketim ve toplu tüketim özelliklerine vurgu yapmış; ancak eşit miktarda tüketimin eşit miktarda fayda sağlama anlamına gelmediğini belirtmiştir.

Musgrave (1958), kamusal mal ve hizmetleri önce “sosyal ihtiyaçlar” kavramıyla açıklamıştır. 1969 yılında yayımladığı “Provision for Public Goods” başlıklı makalesinde ise kamusal mal ve hizmetleri “sosyal mallar” olarak adlandırmıştır. Musgrave (1958) sosyal ihtiyaçları “tüm bireylerin eşit olarak tüketmesi gereken mal ve hizmetlerle giderilen ihtiyaçlar” olarak tanımlamıştır. Bu tanımlama ile Samuelson’un ortaya koyduğu kamusal mal ve hizmetlerin eşit tüketim ve toplu tüketim özelliklerinin Musgrave tarafından kabul edildiği söylenebilir. Ayrıca Musgrave (1958), kamusal mal ve hizmetlerin finansmanına katılmayan bireylerin bu mal ve hizmetlerden faydalanmalarının engellenemeyeceğini belirtmiştir. Sonraki süreçte, kamusal mal ve hizmetlerin sahip olduğu özelliklere yönelik tartışmalar Samuelson ve Musgrave temelinde devam etmiştir.

Kamusal mal ve hizmetler, diğer tüketicilerin faydasında herhangi bir azalma olmaksızın birden fazla kişi tarafından tüketilebilir. Örneğin bir radyo yayını birçok kişi tarafından kullanılırken ilave bir tüketicinin radyo yayını kullanmaya başlaması diğer bireylerin tüketimini etkilemeyecektir. Bu durum, radyo yayını gibi kamusal mal ve hizmetlerin tüketiminde tüketicilerin rekabet içerisinde olmadıklarını göstermektedir. Tüketicilerin rekabet içerisinde olmadığı mal ve hizmetler fiyatlandırılmazlar. Dolayısıyla bu

tür mal ve hizmetlerin tüketiminden bireylerin dışlanması mümkün değildir (Samuelson, 1954: 387; Hyman, 2011: 145-147).

Devlet, vergi, resim, harç gibi kaynaklardan yararlanarak mal ve hizmet üretmekte ve üretilen mal ve hizmetleri bireylere kamu hizmeti biçiminde sunmaktadır. Bu sayede devlet, toplumun sosyal ihtiyaçlarını karşılamaktadır. Burada gerçekleştirilen kamu hizmetlerinin sunumunda devlet ekonomik ve mali roller üstlenmektedir. Devletin kamu hizmeti sunumundaki ekonomik rolü, bir mal ya da hizmetin baştan sona üretilmesi sürecinde; mali rolü ise kamu hizmeti üretiminde vergi ve harcama gibi bazı araçların kullanılması ile ortaya çıkar (Nadaroğlu, 1992: 131; Şener, 2008: 49).

2.1.2. Kamu Hizmeti Türleri

Kamusal mal ve hizmetlerin neler olacağı ve sunumlarının hangi boyutlarda yapılacağı içinde bulunulan mali ve ekonomik koşullara göre siyasal karar alma mekanizması tarafından belirlenir (Akdoğan, 2011:39). Kamusal mal ve hizmetler, kendi içerisinde bazı alt kategorilere ayrılmaktadır. Bu alt kategorilerin belirlenmesinde ise kamusal mal ve hizmetlerin temel özellikleri etkili olmuştur. Literatürde tam kamusal mal ve hizmetler, yarı kamusal mal ve hizmetler, erdemli-erdemsiz mal ve hizmetler, küresel kamusal mallar ve kulüp malları kamusal mal ve hizmet türleri arasında yer almıştır. Burada sözü edilen tam kamusal, yarı kamusal ve erdemli-erdemsiz mal ve hizmet türleri ayrıntılı şekilde incelenecektir.

Tam Kamusal Mal ve Hizmetler

Tam kamusal mal ve hizmetler, fiyatlandırılmaz ve bu nedenle pazarlanamazlar. Bu tür mal ve hizmetlerin faydaları bölünemez ve talepleri belli değildir. Ayrıca toplumun tüm kesimlerini kapsamaktadırlar (Sharp ve Sliger, 1964'ten aktaran; Akdoğan, 2011: 41). Tam

kamusal bir mal ya da hizmetin toplumun tüm kesimlerini kapsaması toplum içerisinde yaşayan bireylerin kısmen veya tamamen bu mal ya da hizmetlerden yoksun bırakılmasını ve ayrıca mal ve hizmetlerin tüketiminde rekabetin oluşmasını engellemektedir (Akdoğan, 2011: 43; Nadaroğlu, 1992: 53). Yani bir bireyin tam kamusal mal ve hizmetten faydalanması başkalarının o mal ve hizmetten faydalanma fırsatını etkilememektedir (Gruber, 2016: 92).

Tam kamusal mal ve hizmetlerin sunumu kamusal politikalar ya da kamu harcamaları yoluyla gerçekleştirilmektedir (Steiner, 1969: 244). Tam kamusal mal ve hizmetler, devletin varlığını sürdürebilmesi için oldukça önemlidir. Ulusal savunma hizmetleri tam kamusal mal ve hizmetler arasında sayılmıştır. Ulusal savunma hizmetleri, yabancıların saldırı ya da istilasını önlemek amacıyla devletler tarafından yapılmaktadır. Bir devlet sınırları içerisindeki tüm bireyler, ulusal savunma hizmetinden faydalanmaktadır. Ülke içerisindeki herhangi bir bireyin ulusal savunma hizmetinden mahrum bırakılması mümkün değildir (Hyman, 2011: 147). Bu tür mal ve hizmetlere verilebilecek bir diğer örnek ise deniz feneridir. Gemilerin geçişini sağlamak amacıyla yapılan bir deniz fenerinin maliyeti, fenerden yararlanacak olan gemilerin sayısına bağlı değildir. Ayrıca deniz fenerinin kullanımından bazı gemilerin dışta tutulabilmesi oldukça güç ya da imkansızdır (Stiglitz, 1994: 92).

Yarı Kamusal Mal ve Hizmetler

Kamusal mal ve hizmetler ile özel mal ve hizmetler arasında birtakım benzerlikler ve farklılıklar bulunmaktadır (Musgrave ve Musgrave, 1989: 49). Bazı mal ve hizmetler, hem kamusal mal hem de özel mal ve hizmet niteliklerine sahiptirler (Holtermann, 1972: 78). Bu özelliği taşıyan mal ve hizmetler “karma mal ve hizmet” olarak da adlandırılan yarı kamusal mal ve hizmetlerdir (Şener, 2008: 59). Yarı kamusal mal ve hizmetler bölünebilir ve pazarlanabilir olma nitelikleri ile özel mal ve hizmetlere; birlikte tüketim ve yoğun dışsal ekonomiler yayma nitelikleri ile de tam kamusal mal ve hizmetlere benzetilmektedir (Şener, 2008: 59). Dolayısıyla bu tür mal ve hizmetler bireylere özel fayda sağlarken, topluma ise tam kamusal bir mal ve hizmet niteliğinde fayda sağlamaktadır (Edizdoğan, 2007: 23). Ancak şunu

belirtmekte fayda vardır ki yarı kamusal mal ve hizmetlerin topluma sağladığı sosyal fayda, bireylere sağladığı özel faydadan daha büyüktür. Bu sebeple yarı kamusal mal ve hizmetlerin yeterli seviyede üretilmesi gerekmektedir. Dolayısıyla devletin bu tür mal ve hizmetlerin üretimine katılması kaçınılmazdır (İpek, 2014: 13).

Sunumu devlet tarafından yapılan sağlık hizmetleri, şehirler arası yollar, parklar vs yarı kamusal mal ve hizmetler arasında sayılmıştır. Bu tür mal ve hizmetler kişilere bireysel fayda sağlarken toplumun yaşam kalitesini de olumlu yönde etkilemesi sebebiyle sosyal fayda sağlamaktadır. Dolayısıyla bu tür mal ve hizmetlerin sunumundaki eksiklikler, hem bireyin hem de toplumun faydasında azalmalara yol açacaktır. Devlet, ortaya çıkan bireysel ve toplumsal maliyetin önlenmesi amacıyla yarı kamusal mal ve hizmetlerin sunumunda etkin bir rol üstlenmektedir (Akdoğan, 2011: 47-48).

Erdemli Mal ve Hizmetler

Ekonominin Pareto-etkin olması durumunda bile bireylerin çıkarlarına en uygun şekilde hareket etmemeleri sebebiyle devlet ekonomiyeye müdahale etmektedir. Örneğin bireyler emniyet kemerinin faydalarını ve emniyet kemerinin takılmaması durumunda meydana gelebilecek zararları bilmelerine rağmen emniyet kemeri takmamakta ısrarcı olabilirler. Ya da zararlı olduğunu bildikleri halde hastalıklara karşı çocukların aşılmasında hassasiyet göstermeyebilirler. Bu gibi durumlarda devlet tarafından üretilen ve “zorunlu tüketime tabi olan” mal ve hizmetler, erdemli mal ve hizmetler olarak adlandırılmaktadır (Stiglitz, 1994: 99; İpek, 2014: 14). Erdemli mal ve hizmetlerin sunumunda zorunlu tüketim tekniğinin yanı sıra farklı yöntemler de uygulanmaktadır. Bailey (1995: 28), bireylerin kişisel riskleri ve geleceğe yönelik planlamaları (sigorta vb.) göz ardı etmeleri durumunda meydana gelen verimsizliği ortadan kaldırmak için üç farklı yöntem öne sürmüştür:

1. Zorlama: İnsanlardan hastalık, kaza ve yaşlılığa karşı yeterli sigorta yapturtmaları için hukuki düzenlemelerin yapılması,
2. Bilginin Geliştirilmesi: Bireylerin kişisel riskler konusunda bilgilendirilmesi,

3. Sübvansiyon: Tüketim seviyelerini arttırabilmek amacıyla sübvansiyonların sağlanması.

Burada yer verilen zorlama, bilginin geliştirilmesi ve sübvansiyon yöntemleri, erdemli mal ve hizmetlerin sunumunda kullanılan çeşitli yöntemlerdir.

Musgrave (1958: 16) erdemli mal ve hizmetleri, özel ihtiyaçları karşılayan ve bütçe tarafından finanse edilen mal ve hizmetler olarak ifade etmiş, ücretsiz eğitim ve sağlık hizmetlerini erdemli mal ve hizmetlere örnek olarak göstermiştir. Ayrıca Musgrave, eğitim veya sağlık hizmetini kullanan bir bireyin özel olarak fayda sağlamasının yanı sıra diğer bireylerin de daha sağlıklı ve eğitim seviyesi yüksek bir toplumda yaşayabileceklerini ifade etmiştir.

Erdemli mal ve hizmetler, piyasa ekonomisi tarafından üretilebilir ve fiyatlandırılabilir niteliktedir (Akalin, 1986: 74). Ancak bu tür mal ve hizmetler bireye sağladığı özel faydanın yanı sıra topluma da güçlü faydalar sağlayan ve dolayısıyla devlet tarafından sağlanmayı “hak eden” mal ve hizmetler olarak görülür (Greene, 2012). Erdemli mal ve hizmetler tamamen piyasa tarafından tedarik edildiği takdirde yetersiz tüketilecek ve kaynak dağılımında etkinsizliğe yol açacaktır (Harrison vd., 1992: 41). Dolayısıyla bu tür mal ve hizmetlerin eksik tüketilmesi toplumu dışsal faydadan mahrum bırakacağı için devletin bu mal ve hizmetlerin sunumunda etkin şekilde rol oynaması gerekmektedir (Edizdoğan, 2007: 32).

Toplum içerisinde yaşlılar, kimsesizler ve engelliler gibi üretici olmayan kesimler mevcuttur. Piyasanın üretici olabilen ve bireylerin üreticiliğine göre mal ve hizmetlerin dağıtımına olanak veren bir yapıya sahip olması üretici olmayan kesim için bir dezavantajdır. Bu durum devlet açısından sosyal bir sorun niteliğindedir. Devlet, söz konusu sosyal sorunun çözümü ile toplum içerisinde ilişkilerin düzenli ve sağlıklı şekilde kurulabilmesi için erdemli mal ve hizmet sunumu yapmakta; bireylerin özel ihtiyaçlarını karşılamaktadır. Konut olanaklarının arttırılması, sağlık hizmetleri, aşılama hizmetleri, kimsesizlere ve engellilere

yönelik yardımlar bu tür mal ve hizmetlere örnek olarak gösterilmiştir (Akdoğan, 2011: 50-51).

Erdemsiz Mal ve Hizmetler

Erdemsiz mal ve hizmetler, üretim ve tüketiminin zararlı etkilere sahip olması sebebiyle devlet tarafından sunumuna müdahale edilen kamusal mal ve hizmet türüdür (Şener, 2008: 62). Bu tür mal ve hizmetlerin devlet tarafından kontrol edilmesi tüketici egemenliğine yönelik bir müdahaledir. Ancak sahip oldukları zararlı etkiler devletin müdahalesinin ahlaki bir sebebidir (Eecke, 2013: 6).

Erdemsiz mal ve hizmetlere çok sayıda örnek verilebilir. Sigara, alkol ve uyuşturucu gibi bağımlılık yapıcı maddeler erdemsiz mal ve hizmetlerin örneklerindedir (Şener, 2008: 62). Devlet, bu tür mal ve hizmetlerin kullanımında kısıtlayıcı ya da zorlaştıracı tedbirler almaktadır. Devletin erdemsiz malların kullanımına yönelik bu tür tedbirleri “paternalizm” anlayışı çerçevesinde şekillenmektedir. Paternalizm anlayışına göre devlet, gerektiğinde bir “baba” gibi davranarak toplum bireylerini himaye etmek ve onları zararlı alışkanlıklardan korumakla görevlidir (İpek, 2014: 15). Devlet, paternalizm anlayışı çerçevesinde erdemsiz mal ve hizmetlere ilişkin birtakım müdahalelerde bulunmaktadır. Bunlardan biri günah vergileri olarak adlandırılan vergilerdir. Günah vergileri ile devlet, erdemsiz olarak nitelendirilen mal ve hizmetlerin talebini azaltıcı bir politika izlemektedir (Demir ve Çelikay, 2020: 58). Benzer şekilde devlet, paternalizm anlayışı çerçevesinde keyif verici maddeler olarak adlandırılan kimyasal ilaçlar ve uyuşturucular gibi erdemsiz malların kullanımını yasaklamaktadır (Aydın, 2017: 162).

2.1.3. Kamu Hizmeti Sunumu

Toplumun müşterek ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla devlet, kamu hizmeti sunmakla yükümlüdür. Kamu hizmetlerinin sunumu devlet teşkilatı içerisinde yer alan idari teşkilatın görev alanı kapsamındadır. İdari teşkilatın temel birimlerini ise merkezi idare ve mahalli idareler oluşturmaktadır. Bir başka deyişle devletin teşkilat yapısı içerisinde kamu hizmetini sunma görevi merkezi yönetim ve yerel yönetimler tarafından sağlanmaktadır (Çetinkaya, 2014: 20).

Merkezi yönetim, kamu kesiminin üretici birimi olarak siyasal sınırlar içerisinde toplumun ulusal ölçekteki ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla kamu hizmeti sunumu yapmaktadır. Ancak bir bölge sınırlarında yaşayan bireylerin ulusal ölçekteki ihtiyaçların yanı sıra yaşamsal, sosyal, coğrafi vb. farklılıklar sebebiyle kendine özgü veya idari bölgeler ile sınırlı birtakım ihtiyaçları da mevcuttur. Söz konusu ihtiyaçlar, merkezi yönetim tarafından karşılanamadığı takdirde piyasalar tarafından da karşılanamayacaktır (Nadaroğlu, 1992: 44). Bu sebeple bireylerin ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla devletin gözetim ve denetimi altında yerel yönetimler de kamu hizmeti sunumu yapmaktadırlar (Siverekli, 2001: 123).

Kamu hizmetlerinin sunumunda ekonomik açıdan hangi idarenin sorumlu olacağının belirlenmesinde iki önemli kriter mevcuttur. Bunlar, “hizmet faydasının yayıldığı alanın büyüklüğü” ve “hizmeti talep edenlerin tercihleri” kriterleridir. Hizmetin faydasının yayıldığı alanın büyüklüğü, herhangi bir kamu hizmetinin faydasının yalnızca o yöre sınırları içerisinde kalması halinde hizmetin, mahalli idare tarafından sunulmasının etkinlik ve verimlilik sağlaması durumunu ifade etmektedir. Bu kritere göre bir kamu hizmetinin faydasının mahalli idare sınırları dışına taşması durumunda ise söz konusu hizmetin merkezi idare tarafından sunulması daha ekonomik olacaktır (Çetinkaya, 2014: 11-12). Hizmeti talep edenlerin tercihleri ise ihtiyaçların giderilmesi sürecinde oy birliğine ulaşmayı amaçlayan bir kriterdir. Buna göre mahalli idare sınırları içerisinde yaşayan bireylerin merkezi yönetim bünyesinde

yaşayanlara göre sayıca az olması sebebiyle birtakım mal ve hizmetlerin sunumunda yerel yönetimlerin oy birliğine ulaşma ihtimali daha fazla olacaktır (İpek, 2016: 13).

Merkezi yönetim ve yerel yönetimler farklı niteliklerde kamusal mal ve hizmet sunumu yapmaktadırlar. Yerel yönetimler, bir bölge halkının gündelik hayatını ilgilendiren bölgesel ölçekte kamusal mal ve hizmetlerin sunumunu üstlenirken merkezi yönetim ise tüm ülke vatandaşlarını ilgilendiren ulusal ölçekteki mal ve hizmet sunumlarını üstlenmektedir (Sezer ve Vural, 2010: 207). Merkezi yönetim ve yerel yönetimlerin ulusal ve bölgesel ölçekte yaptıkları kamusal mal ve hizmet sunumları Tablo 1’de gösterilmiştir.

Tablo 1

Ulusal ve bölgesel düzeyde kamusal mal ve hizmet türleri

Kamusal Mal ve Hizmetler	Ulusal Düzeyde Sunulan Mal ve Hizmetler	Bölgesel Düzeyde Sunulan Mal ve Hizmetler
Tam Kamusal Mal ve Hizmetler	Dış güvenlik hizmeti, iç güvenlik hizmeti, diplomasi hizmeti, koruyucu sağlık hizmeti, zorunlu eğitim hizmeti	Bölgesel hava kirliliği ile mücadele, bölge içerisinde kalan sokak aydınlatmaları, köprüler, kavşak düzenlemeleri, park ve bahçe düzenlemeleri, sulama, çevre düzenleme, imar planı, karasinek ve sivrisinek ilaçlamaları
Yarı Kamusal Mal ve Hizmetler	Yüksek öğretim hizmeti, ileri sağlık hizmetleri, otoyollar	Kanalizasyon hizmeti, kaldırım hizmeti, itfaiye hizmeti, ücretle girilen parklar, çöp toplama hizmeti
Özel Mal ve Hizmetler	Telekomünikasyon, hava, deniz ve demiryolu ulaşımı, posta hizmetleri, televizyon yayıncılığı	Ekmek üretimi, su üretimi, ulaşım, elektrik üretimi, tanzim satış mağazacılığı, jeotermal sıcak su sağlanması

Kaynak: Çetinkaya'nın 2014 tarihli Mahalli İdareler Maliyesi isimli çalışmasınının 21.-24. sayfaları arasında yer alan kamusal mal ve hizmet türleri sınıflandırmasından yararlanılarak tarafımızca oluşturulmuştur.

Tablo 1’de türlerine göre sınıflandırılan ulusal ve bölgesel düzeydeki kamusal mal ve hizmet kalemleri verilmiştir. Buna göre güvenlik, diplomasi, sağlık ve eğitim gibi hizmetler ulusal düzeyde kamu hizmetleri arasında gösterilirken, çevre sorunları ile mücadele, imar ve trafik hizmetleri bölgesel düzeyde kamu hizmetleri arasında yer almıştır. Yarı kamusal mal ve hizmetler içinde ise yüksek öğretim ve ileri derecede sağlık gibi hizmetler ulusal düzeyde yarı kamusal mal ve hizmetler arasında yer alırken; kanalizasyon ve itfaiye gibi hizmetler bölgesel düzeyde yarı kamusal mal ve hizmetlere örnek oluşturmaktadır. Son olarak özel mal ve hizmetler açısından ulaşım ve iletişime yönelik bazı hizmetler ulusal düzeyde mal ve hizmetler arasında yer alırken; elektrik, su, ulaşım, ekmek gibi üretimler bölgesel düzeyde mal ve hizmetler arasında sayılmıştır.

2.2. Engelliler ve Kamu Hizmetleri

Engelli bireyler sahip oldukları dezavantajlar sebebiyle toplumun diğer bireylerinden farklı ihtiyaçlara sahiptirler. Bu sebeple toplumsal yaşamda diğerleriyle eşit koşullarda yaşam sürebilmeleri için engellilere yönelik kamusal mal ve hizmet sunumu yapılmaktadır. Yapılan bu mal ve hizmet sunumunun incelenebilmesi için engellilik kavramı, engellilere yönelik yaklaşımlar, engellilerin mevcut durumu ve engellilere yönelik kamu hizmetleri konularının incelenmesi gerekmektedir.

2.2.1. Engellilik Kavramı

Engellilik durumunun, farklı boyutlarda ve çeşitlilik arz eden bir yapıya sahip olması, engellilik kavramı üzerinde küresel düzeyde bir uzlaşmayı imkansız kılmaktadır (Altman, 2001: 97). Bu durum, engellilik halinin birbirinden farklı ifadelerle tanımlanmasına yol açmıştır. Tanımlamalarda meydana gelen bu farklılıkların; engellilere yönelik politikaların, yasal düzenlemelerin ve sunulacak hizmetlerin kapsamlarının belirlenmesi konusunda belirsizliklere neden olduğu ifade edilmiştir (Karataş, 2002: 43).

BM, 1970'li yıllarda yaygınlık kazanan Engelli Hakları Hareketi'nin etkisiyle ve engellilere sağlanan haklar konusunda detaylı bir belge ortaya konulması gerekliliğinden hareketle 1975 yılında, Engelli Bireyin Hakları Bildirgesini (Declaration on the Rights of Disabled Persons) yayımlamıştır (Karataş ve Oran, 2007: 11). Söz konusu belge içeriğinde engelli kişi, doğuştan ya da sonradan fiziksel ya da zihinsel yeteneklerindeki eksikliğin bir sonucu olarak bireysel ve toplumsal ihtiyaçlarını kısmen ya da tamamen yerine getiremeyen bireyi ifade etmektedir (UN, 1975).

BM bünyesinde faaliyet gösteren Uluslararası Çalışma Örgütü (International Labour Organization-ILO) 1983 yılında, 159 sayılı Engellilerin Mesleki Rehabilitasyonu ve İstihdamına ilişkin Sözleşme'yi (Vocational Rehabilitation and Employment (Disabled Persons) Convention) kabul etmiştir. Sözleşmeye göre engelliler istihdam edilebilme olanağı, istihdama devam etme olanağı ve istihdamın geliştirilmesi olanağı fiziksel ya da zihinsel bozulmalar sonucunda önemli boyutta azalmış bireyleri ifade etmektedir (ILO, 1983).

Dünya Sağlık Örgütü (World Health Organisation-WHO), engellilik durumunu ifade eden terimlerin standardize edilebilmesi ve engelli bireylere yönelik verilerin karşılaştırılabilmesi amacıyla 1980 yılında, bir engellilik tanımlaması ortaya koymuştur (Evlice, 2019: 80). Fakat sonraki süreçte bu tanımlamalar, çeşitli tartışmaları beraberinde getirmiş, 1993 yılında ise engelliğin tanımlanması ve sınıflandırılması üzerinde revizyonlar yapılmak suretiyle, "Bozukluk, Yetiyitimi ve Engelliliğin Uluslararası Sınıflandırması (International Classification of Impairments, Disabilities and Handicaps-ICIDH) WHO tarafından kabul edilmiştir (Ertürk, 2004). Bu sınıflandırma ile engellilik durumunu ifade etmek amacıyla "bozukluk (impairment)", "özürlülük (disability)" ve "engellilik (handicap)" kavramları tanımlanmıştır (WHO, 1993: 27-29):

- Bozukluk (Impairment): Sağlık açısından psikolojik, fizyolojik veya anatomik yapı ya da fonksiyonlarda meydana gelen eksiklik ve anormalliği ifade etmektedir.

- Özürlülük (Disability): Herhangi bir insan doğası için normal kabul edilen yetenek veya faaliyetleri yerine getirme konusundaki medikal eksiklik ve kısıtlılığı ifade etmektedir.
- Engellilik (Handicap): Sağlık açısından herhangi bir engel veya bozukluğun, bireyin yaşa, cinsiyete veya sosyo-kültürel faktörlere bağlı olarak kendisinden beklenen bir rolü yerine getirmesini engellemesi ya da kısıtlaması durumunu ifade etmektedir.

Burada yer alan engellilik kavramında, vücuttaki fiziksel bozuklukların yanı sıra herhangi bir faaliyeti yerine getirme konusundaki eksikliğe de vurgu yapılmaktadır.

WHO, 2001 yılında yayımladığı İşlevsellik Yetiyitimi ve Sağlığın Uluslararası Sınıflandırması'nda daha önceki bireysel, biyolojik ve sosyal yaklaşımların bir sentezi olarak engellilik durumuna farklı bir bakış açısıyla yaklaşmıştır (ÖZİDA, 2004: 13). Bu bağlamda engellilik işlev ve yapıda oluşmuş bozukluklar, faaliyetleri yerine getirmedeki sınırlılıklar ve katılım faktörleri ile oluşan kısıtlılıkların birleşiminden oluşan ortak bir kavram olarak nitelendirilmiştir (Metin, 2017: 324).

Birleşmiş Milletler (United Nations-UN) ise 2008'de yürürlüğe giren Engelli Haklarına İlişkin Sözleşme'de (Convention on the Rights of Persons with Disabilities-CRPD) engellilik kavramını şu şekilde tanımlamıştır (UN, 2008):

“Engelli kavramı diğer bireylerle eşit koşullar altında topluma tam ve etkin bir şekilde katılımlarının önünde engel teşkil eden uzun süreli fiziksel, zihinsel, düşünsel ya da algısal bozukluğu bulunan kişileri içermektedir.”

BM'nin tanımlamasında engellilik durumunun, bireylerin topluma katılımı noktasında oluşturduğu dezavantajlar üzerinde durulmuştur. Karşılaştırma ölçütü olarak ise diğer bireylerin toplumsal yaşama katılımı göz önünde bulundurulmuştur. Türkiye'de 01/07/2005 tarihinde kabul edilen 5378 sayılı Engelliler Hakkında Kanun'da, engellilik kavramının tanımına yer verilmiştir. Kanun'un 3. Maddesi'nde “Engelli: Fiziksel, zihinsel, ruhsal ve duysal yetilerinde çeşitli düzeyde kayıplarından dolayı topluma diğer bireyler ile birlikte eşit

koşullarda tam ve etkin katılımını kısıtlayan tutum ve çevre koşullarından etkilenen bireyi... ifade eder” ibaresi yer almaktadır.

Türkiye’de ilgili kanun kapsamında tanımlanan engellilik kavramı ile BM tarafından tanımlanan engellilik kavramı karşılaştırıldığında, benzer ifadelerin yer aldığı fakat Türk mevzuatı içerisinde yer alan tanımlamada engelli bireylerin topluma katılımında, tutumlara ve çevre koşullarına vurgu yapıldığı görülmektedir. Bu açıdan Türkiye’deki engellilik tanımlamasının, engellilik ve toplum ilişkisini içerisine alan bütüncül bir perspektifle yapıldığı söylenebilir.

2.2.2. Engellilik Türleri

Engellilik; aile, ulus, etnik köken veya cinsiyet gibi değerlendirme ölçütlerinden bağımsız olarak tek başına bir kimlik kategorisini ifade etmektedir (Davis, 2001: 536). Bağımsız bir engellilik kimliğinin oluşumunda ise temel kriterin “toplumun diğer fertlerinden farklı özelliklere sahip olmak” olduğu görülmektedir. Dolayısıyla engellilik kavramı, çeşitli engel gruplarından oluşan geniş kapsamlı bir durumu ifade etmektedir.

Engellilik durumu, ortopedik engelli, görme engelli, işitme engelli, dil ve konuşma engelli, zihinsel engelli, süregen hastalık, zedelenme-sapma ve yetersizlik gibi engel gruplarını kapsamaktadır (Öztürk, 2011: 18-20). Bu engel gruplarının sınıflandırılmasından önce engelliliğe neden olan faktörlerin ele alınmasında fayda vardır.

Dar bir perspektifte engellilik nedenleri 4 ana başlık altında toplanmıştır. Bunlar şu şekilde sıralanabilir (Murat, 2009: 25):

- Doğum öncesi nedenler
- Doğum sırasındaki nedenler

- Doğum sonrasındaki nedenler
- Diğer nedenler (kazalar, mental geriliğin oluşumunda etkili duygusal ve sosyal faktörler, savaşlar, doğal afetler vb.).

Engellilik nedenlerine ilişkin en çok tercih edilen sınıflandırmada ise engellilik durumu, doğum öncesi, doğum anı ve doğum sonrası oluşumları içermektedir (MEB, 2011: 5). 5378 sayılı Engelliler Hakkındaki Kanun'da engellilik durumu, geniş anlamda bir tanımlama etrafında, doğuştan ya da sonradan oluşan herhangi bir nedene bağlanmıştır.

Engelliliği belirlemeye yönelik ölçütlerin farklılık göstermesi, engellilik türlerinin ve istatistiki değerlerin evrensel bir biçimde ortaya konulmasına engel olmaktadır (WHO, 2011: 21-22). Bu sebeple engellilerin sınıflandırılmasında farklı yöntemler kullanılmaktadır. Ancak en genel itibariyle engellilerin “zihinsel engelliler” ve “bedensel engelliler” olarak sınıflandırıldıkları söylenebilir (Öztabak, 2017: 357).

Türkiye’de 2010 yılında, Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) tarafından yapılan, Özürlülerin Sorun ve Beklentileri Araştırması’nda engellilik türleri görme engelli, işitme engelli, dil ve konuşma engelli, ortopedik engelli, zihinsel engelli, ruhsal ve duygusal engelli, süreğen hastalık ve çoklu engellilik olmak üzere altı farklı grupta incelenmiştir (TÜİK, 2011: 2).

2.2.3. Engellilere Yönelik Modellemeler

Engellilik durumunun ve bu durumun insanlar üzerine etkilerinin incelenmesi amacıyla çeşitli engellilik modelleri geliştirilmiştir. Engellilere yönelik modellemeler, moral model, medikal (tıbbi) model, sosyal model ve biyo-psiko-sosyal model olmak üzere dört grupta incelenmektedir. Ancak engellilere yönelik yaklaşımların tam olarak anlaşılabilmesi açısından engellilik modellerinin ayrıntılı olarak incelenmesinde fayda vardır.

Moral (Ahlaki) Model

Moral model, engellilik durumuna ilişkin geliştirilen en eski modeldir. Moral modelin Neolitik dönemden başlayarak Orta Çağ'ın sonuna kadar hakim model olduğu belirtilmektedir. Moral modele göre engellilik durumunun nedeni, kötü ve günahkar bir insan olmaktır (Erkan, 2004: 31). Dolayısıyla moral modelin hakim olduğu zaman diliminde engelli bireyler ve aileleri, utanç duygusu içerisinde yaşamış, hatta suçlamalarla ve çeşitli cezalarla karşılaşmışlardır (Arıkan, 2002: 14). Örneğin, neolitik dönemde, engellilerin sahip oldukları kötü ruhların bedenlerini terk edebilmesi amacıyla kafataslarında delikler açılmış; Spartalılar, genç ya da yaşlı ayırt etmeksizin engelli insanları ölüme terk etmişlerdir. Hatta Platon'un felsefesinde engelli bireyler, mükemmel bir dünya düzeni oluşturma açısından bir sorun olarak görülmüştür (Mackelprang ve Salsgiver, 1996: 8). Moral modelin yaygın olduğu dönemde engelli bireyler, ikinci sınıf insanlar olarak yaşamış ve sosyal haklardan mahrum kalmışlardır (Çağlayan, 2006'dan aktaran; Özgökçeler ve Alper, 2010: 36). Etkisinin azalmasına rağmen halen 21. yüzyılda, moral modelin izlerine rastlanılabileceği görüşü de ortaya atılmıştır (Karataş ve Oran, 2007: 7).

Medikal (Tıbbi) Model

Medikal model, 19. yüzyılın ortalarında tıp alanında; tedavi, bakım ve rehabilitasyon hizmetlerinde yaşanan gelişmeler ile birlikte yaygınlaşmıştır (Arıkan, 2002: 14). Medikal model engellileri tedaviye ihtiyaç duyan hastalar olarak görmektedir (Byrnes ve Muller, 2017: 2). Bu modele göre engellilerin gündelik yaşamlarına devam edebilmeleri için tıbbi destek sağlanarak mümkün olduğu kadarıyla tedavi edilebilmeleri temel amaçtır. Yani engellilerden bir "hasta" gibi davranmaları beklenmektedir (Winter, 2004: 345). Bu model; özel eğitim, tıbbi tedavi ve rehabilitasyon gibi hizmetlerin gelişmesi ve bireylerin yaşam kalitelerinin artırılması konusunda engellilere ve engelli ailelerine birçok fayda sağlamıştır (Seyyar, 2008; Arıkan, 2002: 14). Ancak, medikal model, engelli bireylerin koruma ve yardım hizmetlerinden faydalanırken toplumdaki diğer bireylerden ayırıştırılmasına yol açmıştır. Bu durum sonucunda

engelli bireyler, ayrımcılığa uğrama, ötekileştirilme ve toplumsal dışlanmaya maruz kalmışlardır (ÖZİDA, 2010: 31).

“Normal olmayan bireylerin tedavi ya da rehabilite edilerek normalleştirilmesini” amaçlayan medikal model, engellilerin tek tipleştirilmesine ve değersizleştirilmesine yol açmış, bu yönüyle model, eleştirilere maruz kalmıştır (Metin, 2017: 326). Ayrıca sanayinin gelişiminden önce engelliler en azından daha meşru ve üretken rollere sahip olabilirken, üretimin makineleşmesi ve araçların özellikle sağlıklı bireyler tarafından kullanılabilirlikte inşa edilmesi, engellilerin çalışma sektöründen uzaklaştırılmalarına sebep olmuştur (Drake, 2001: 415). Bu durumda engelliler, çalışma düzenine uyum sağlayamamış ve üretim sürecinin dışına itilmiştir (Erdugan, 2010: 21). Dolayısıyla sanayi devrimi ile birlikte engelliler, toplum içerisinde marjinal bir grup olarak zor şartlar altında yaşamak zorunda kalmıştır (Özgökçeler ve Alper, 2010: 36). Fakat sanayi devrimi ile birlikte demokrasi, bilim ve ekonomi alanında yaşanan gelişmeler medikal modelin hakim olduğu dönemde engellilere yönelik ahlaki ve cezalandırıcı yaklaşımların değişimine fayda sağlamıştır (Topçuoğlu, 2014: 128).

Yirmi birinci yüzyılda medikal model etkinliğini yitirmiş gibi görünse de engellilere yönelik hizmet sunumları ve yapılan yardımlarda engellilerin “fiziksel yetersizliklere sahip kişiler” olarak değerlendirilmesi sonucunda halen modelin izlerine rastlanmaktadır (Aykara ve Çelik, 2012/2013: 11-12).

Sosyal Model

Sosyal model yaklaşımının ardındaki düşünce 1976 yılında Ayrımcılığa Karşı Fiziksel Engelliler Birliği (Union of the Physically Impaired Against Segregation-UPIAS) tarafından yayımlanan Temel Engellilik İlkeleri'ne (Fundamental Principles of Disability) dayanmaktadır. Burada yayımlanan ilkelere göre engelli bireyler, engelleri sebebiyle değil;

toplumda karşılaştıkları engeller sebebiyle engelli durumuna düşmektedirler (Oliver, 2013: 1024). Buradan hareketle sosyal model yaklaşımında bireysel sınırlılıklara değil, toplumun engelli ihtiyaçlarını gözetmesi ve bu ihtiyaçlara uygun hizmetleri sunması gerektiğine vurgu yapıldığı söylenebilir (Özgökçeler ve Alper, 2010: 38).

Geniş bir perspektiften incelendiğinde; 1970’li yıllarda İngiltere ve Amerika Birleşik Devletleri (ABD) başta olmak üzere gelişmiş Batılı devletlerde politik alanda engellilerin daha fazla söz sahibi olmaları amacıyla ortaya çıkan Engelli Hakları Hareketi (Disability Rights Movement) sosyal modelin oluşumunda etkili olmuştur (Küçükali, 2015: 102; Arıkan, 2002: 20). Engelli Hakları Hareketi, engellilerin ihtiyaçlarını karşılama noktasında yetersiz kalan medikal modele meydan okuma olarak doğmuştur (Seyyar, 2008; Arıkan, 2002: 19). Bu tür toplumsal hareketlerin yanı sıra tıp, teknoloji ve insan hakları alanındaki gelişmeler ile birlikte medikal model sorgulanmaya başlamış, engelliliğin toplumsal ve ekonomik boyutları gündeme gelmiştir. Bu durum, engelliliğin yeniden anlamlandırılmasına yani sosyal modelin oluşumuna olanak sağlamıştır (ÖZİDA, 2010: 31-32).

Sosyal modelin, dönemin hakim modeli olan medikal model ile ilişkisi konusunda farklı fikirler ortaya atılmıştır. Erdugan (2010: 35), sosyal modelin medikal modele bir tepki olarak ortaya çıktığını belirtmiştir. Seyyar (2008), engellilerin ihtiyaçlarını karşılamakta yetersiz kalan medikal modelin sosyal model ile zenginleştirildiğini ifade etmiştir. Lang (2001: 3), sosyal modelin, medikal engellilik modelinin eleştirisine yanıt olarak ortaya çıktığını belirtmiştir. Metin (2017: 327), sosyal modelin, medikal model yaklaşımına tamamen karşı çıkmadığını, yalnızca sosyal modelde odak noktası olarak fiziki ve çevresel etmenlere vurgu yapıldığını belirtmiştir.

Sosyal modele göre engellilik durumu, bireylerin zihinsel ya da fiziksel eksikliklerinin bir sonucu değil; fiziksel ve sosyal çevrenin yarattığı sosyal dezavantajdır. (Aktel ve Erten, 2017: 167). Sosyal modelin önem kazanması ile birlikte engelli hakları hareketi gelişmeye ve önem kazanmaya devam etmiştir. Zaman içerisinde medyanın engellilere bakış açısı değişmiş,

erişilebilirlik konusunda bazı zorunluluklar getirilmiş ve hukuk sisteminde engellilere karşı ayrımcılığı önlemek amaçlı değişiklikler yapılmıştır (Oliver, 2013: 1024-1025). Ancak şunu da belirtmekte fayda vardır ki, sosyal model bir taraftan devlete ve topluma sorumluluklar yüklerken bir taraftan da engellilerin hak arama talepleri geliştirmeleri ve politik zeminde yaşadıkları aksaklıkları ifade etmelerini beklemektedir (Erdugan, 2010: 38).

Biyo-psiko-sosyal Model

Biyo-psiko-sosyal model, WHO tarafından medikal model ve sosyal model arasında bir sentez olarak ortaya konulmuştur. WHO, 1980 yılında Bozukluk, Yetiyitimi ve Engelliliğin Uluslararası Sınıflandırması (ICIDH) ile yaptığı sınıflandırmada bireylerin biyolojik durumlarına odaklanmıştır. Bu yönüyle 1980 yılında yapılan sınıflandırmanın medikal modele yakın olduğu söylenebilir. Ancak WHO tarafından 2001 yılında yayımlanan İşlevsellik, Yetiyitimi ve Sağlığın Uluslararası Sınıflandırması'nda (International Classification of Functioning, Disability and Health-ICF), 1980 yılında yayımlanan tanımlamalar güncellenmiş ve engelliliğin biyolojik boyutları ile sosyal boyutları bu tanımlamada birleştirilmiştir. Burada oluşturulan yeni çerçeve, medikal model ve sosyal model arasında uzlaşma olarak ifade edilen biyo-psiko-sosyal modeli ortaya koymuştur. Bu modele göre engellilik durumu, faaliyetlerdeki sınırlılıklar, yapı-işlev bozuklukları ve katılım kısıtlılıklarını ifade eden şemsiye bir kavram haline gelmiştir. Burada yer alan engellilik tanımlaması, Birleşmiş Milletler'in engellilik tanımlaması ile benzerdir (Metin, 2017: 324, 328). Dolayısıyla biyo-psiko-sosyal modelin uluslararası alanda kabul gören bütüncül bir yaklaşım olduğu söylenebilir.

2.2.4. Uluslararası Alanda Engellilere Yönelik Yaklaşımlar

Uluslararası alanda engellilik durumuna ilişkin yaklaşımlar, tanımlamalar ve politikalar devletlerin engellilere yönelik faaliyetlerini etkilemektedir. Bu açıdan küresel engellilik

istatistiklerinin ve uluslararası alanda engellilere yönelik faaliyet gösteren kuruluşların incelenmesinde fayda vardır.

Engellilere İlişkin İstatistikler

Engellilik konusunda yapılan tanımlamaların, veri toplama sistemlerinin, engelliliğe dahil edilen nüfus-yaş özelliklerinin ve engelliliği ölçmeye yönelik yöntemlerin ülkeler arasında farklılık göstermesi, engelliliğe yönelik uluslararası karşılaştırmaların yapılmasını zorlaştırmaktadır. Bu nedenle küresel boyutta engelliliği ölçmeye yönelik yeni standart veri setleri oluşturulmakta ve engelliliğe yönelik istatistiki bilgiler her geçen gün artmaktadır (Palmer ve Harley: 2012: 359; WHO, 2011: 24).

WHO verilerine göre 1970’li yıllarda küresel engellilik düzeyi % 10 oranında tahmin edilmiştir. Yani 1970’li yıllarda dünya üzerinde yaklaşık her 10 kişiden 1’inin engelli olduğu varsayılmıştır. Ancak zaman içerisinde yaşlı nüfusun artması, sürekli hastalıkların yayılması ve engelliliği ölçmeye yönelik metodolojilerin değişmesi, engellilik oranlarının daha yüksek seviyelerde tahmin edilmesine yol açmıştır. WHO tarafından 2004 yılında yayımlanan Küresel Hastalık Yüğü Araştırması’na göre (Global Burden of Disease), 15 yaş ve üzeri dünya nüfusunun % 19.4’ünün orta ya da ağır derecede engelli olduğu tahmin edilmiştir. Bu değer 2004 yılında 975 milyon kişiyi temsil etmektedir. Yine 2004 yılında yapılan Dünya Sağlık Araştırması’na göre (World Health Survey), 15 ve üzeri yaştaki bireyler arasında engellilik oranı % 15.6 oranındadır. Bu değere göre 15 yaş ve üzeri engelli sayısı yaklaşık 785 milyon kişiden oluşmaktadır. Burada yer verilen araştırmalarda kol ve bacaklarda yaşanan felç, ağır depresyon, görme engelliliği gibi rahatsızlıklar ağır engellilik durumu olarak kabul edilmiştir. Ağır engellilik durumunda olan bireyler Dünya Sağlık Araştırmasına göre % 2,2; Küresel Hastalık Yüğü Araştırmasına göre % 3,8 oranındadır. 2011 yılında yayımlanan Dünya Engellilik Raporu’na (World Report on Disability) göre 2010 yılında dünya nüfusunun yaklaşık olarak % 15’i engelli bireylerden oluşmaktadır. Bu değer küresel düzeyde 1 milyardan fazla insanın engelli olduğuna işaret etmektedir (WHO, 2011: 261).

Engellilere Yönelik Faaliyet Gösteren Kuruluşlar

Engellilerin daha iyi bir dünyada varlıklarını sürdürebilmeleri için bazı uluslararası kuruluşlar, engellilere yönelik hizmet sunumu, uygun politika oluşturma, teşvik edici programlar geliştirme gibi birçok faaliyeti üstlenmektedir. Engellilere yönelik bu tür faaliyetlerde öne çıkan uluslararası kuruluşlar şu şekilde sıralanabilir:

- *Uluslararası Çalışma Örgütü (International Labour Organization-ILO)*: Engellilerin istihdam edilebilirliğini arttırmak, işverenlerin engelli istihdamı konusunda daha kapsayıcı olmasını sağlamak ve istihdama yönelik mevzuat ve politika ortamının sağlanmasını teşvik etmek amacıyla faaliyetler yapmaktadır (ILO: 2015).

- *Uluslararası Engelli İnsanlar (Disabled Peoples International-DPI)*: Engellilerin sahip oldukları insan haklarının gelişimi, ekonomik ve sosyal entegrasyonunun teşviki ve engelli örgütlenmelerinin geliştirilmesi ve desteklenmesi amaçlı faaliyetler yapan bir ulusal örgütler veya engelli toplulukları ağıdır (DPI, 1981).

- *Uluslararası Rehabilitasyon (Rehabilitation International-RI)*: Engelli bireylerin toplum içerisinde güç kazanabilmesi ve onları daha çok içine alan bir topluma ulaşılabilmesi amacıyla sürdürülebilir çözümler ortaya koyan küresel boyutta bir organizasyon ve ağıdır (RI, 2021).

- *İnsanlık ve Kapsayıcılık (Humanity & Inclusion-HI)*: 1982 yılında “Handicap International” olarak kurulmuş, 2 Ocak 2018 tarihinde kuruluşun adı “Humanity & Inclusion” olarak değiştirilmiştir. Engelli ya da korumaya muhtaç bireylerin ihtiyaçlarına cevap verilmesi, yaşam koşullarının iyileştirilmesi ve engellilerin temel haklarına saygının teşvik edilmesi amacıyla faaliyetler yürütmektedir (HI, 2013: 3).

- *Dünya Engellilik Enstitüsü (World Institute on Disability-WID)*: Engellilerin toplum ile bütünleşmesinin önündeki engelleri ortadan kaldırmak ve engellilere yönelik istihdam, sağlık hizmeti ve ekonomik güvenceyi artırma amacıyla eğitimler, kampanyalar, programlar ve teknik yardımlar sağlayan bir kuruluştur (WID, 1983).

- *Avrupa Engelliler Forumu (European Disability Forum-EDF)*: Avrupa'daki 100 milyonun üzerinde engelli bireyin menfaatlerini savunan ve Avrupadaki tüm engellilerin temsili görevini üstlendiği belirtilen kuruluştur (EDF, 1996).

Burada sözü edilen kurumlardan farklı olarak WHO ve Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Organizasyonu (United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization-UNESCO) tarafından engellilere yönelik bazı çalışmaların, politikaların ve hizmet sunumlarının yapıldığı söylenebilir. Nitekim WHO tarafından yayımlanan Dünya Engellilik Raporu (World Report on Disability) ve UNESCO tarafından oluşturulan Kapsayıcı Eğitim (Inclusive Education) söz konusu kuruluşların engellilere yönelik yapmış olduğu faaliyetlere birer örnek niteliğindedir. Kapsayıcı eğitim, her kim olursa olsun bütün çocukların aynı okulda birlikte öğrenebildiği eğitim sistemidir (UNESCO, 2020)

2.2.5. Türkiye’de Engellilerin Mevcut Durumu

Cumhuriyetin ilanından sonra Türkiye’de engellilere yönelik politikalar, uluslararası alanda yaşanan gelişmelere paralel olarak ilerlemiştir. Özellikle engelli çocuklara ilişkin hakları da içerisine alan Cenevre Çocuk Hakları Bildirgesi’nin (Geneva Declaration of the Rights of the Child) 1924 yılında imzalanması bu alanda atılan önemli bir adımdır (Kolat, 2009: 182). Cumhuriyetin ilanından sonra Türkiye’de engellilere yönelik kamu hizmetlerinin sunumu genellikle tıbbi bakım, tedavi ve rehabilitasyon alanlarında sağlanmış, engellilere yönelik toplumsal faaliyetler ise vakıflar aracılığıyla bir “hayır işi” olarak yapılmıştır. 1951 yılında Sağlık Bakanlığı bünyesinde olan özel eğitim faaliyetlerinin Milli Eğitim Bakanlığı’na devredilmesi ile birlikte engellilerin sorunlarının yalnızca tıbbi değil farklı alanlarda da var olduğu bilinci yerleşmiştir (Özgökçeler ve Alper, 2010: 41).

Türkiye’de engellilere yönelik kapsamlı politikalar Batılı devletlere göre 20-30 yıl gecikmeli olarak, 1990’lı yılların sonundan itibaren geliştirilmeye başlanmıştır. Daha önceki süreçte ise engellilere yönelik politikalar daha çok yüzeysel boyutta düzenlemelerle sınırlı kalmıştır (Küçükali, 2015: 105; Metin, 2017: 328). 1990’lı yılların sonundan itibaren

Türkiye’de engellilere yönelik çeşitli araştırmalar yapılmış, kapsamlı mevzuat düzenlemeleri oluşturulmuş ve engellilere yönelik hizmetlerde önemli ilerlemeler kaydedilmiştir. Türkiye’de engellilerin mevcut durumunun anlaşılabilmesi amacıyla engellilere yönelik yapılan araştırmalar, bu araştırmalar etrafında engelli istatistikleri, engellilere yönelik düzenlemeler ve engellilerin hizmet aldığı kuruluşlar bu kısımda incelenecektir.

Engellilere Yönelik Yasal Düzenlemeler

Türkiye Cumhuriyeti Anayasası’nın 10. Maddesi’nde (Kanun Önünde Eşitlik), “Herkes, dil, ırk, renk, cinsiyet, siyasî düşünce, felsefi inanç, din, mezhep ve benzeri sebeplerle ayırım gözetilmeksizin kanun önünde eşittir.” ifadesi yer almaktadır. Aynı maddenin 07.05.2010 tarihli ek fıkrasında (5982/1 md.) ise şu ifadelere yer verilmiştir:

“Çocuklar, yaşlılar, özürlüler, harp ve vazife şehitlerinin dul ve yetimleri ile malul ve gaziler için alınacak tedbirler eşitlik ilkesine aykırı sayılmaz.”

Burada yer verilen maddelerin, engellilere yönelik yasal mevzuatın incelenmesinde önemli bir yeri vardır. Nitekim ilgili maddede öncelikle kanun önünde eşitlik ilkesine göre tüm bireylerin kanun önünde eşit olduğu vurgusu yapılmış daha sonra ise bazı gruplara yönelik tedbirlerin söz konusu ilkeye aykırı olamayacağı ifade edilmiştir. Bu durumda engellilere yönelik kamu hizmetlerinin sunumunda engellilere sağlanan pozitif ayrımcılıkların eşitlik ilkesine aykırı olmayacağı Türkiye Cumhuriyeti Anayasası ile hüküm altına alınmıştır. Ayrıca anayasanın 61. Maddesi’nde yer alan “Devlet, sakatların korunmalarını ve toplum hayatına intibaklarını sağlayıcı tedbirleri alır.” ibaresi de engellilere yönelik hizmet sunumunda devletin üstlendiği rolü ifade etmiştir. Türkiye’de engellilere yönelik yasal düzenlemelere Tablo 2’de yer verilmiştir.

Tablo 2

Türkiye’de engellilere yönelik temel yasal düzenlemeler

Tarih	Mevzuat
1930	1980 sayılı Belediye Kanunu
1987	3360 sayılı İl Özel İdaresi Kanunu
1930	1593 sayılı Umumi Hıfzısıhha Kanunu
1967	854 sayılı Deniz İş Kanunu
1971	1475 sayılı İş Kanunu
1974	657 sayılı Devlet Memurları Kanunu
1976	2022 sayılı 65 Yaşını Doldurmuş Muhtaç, Gücsüz ve Kimsesiz Türk Vatandaşlarına Aylık Bağlanması Hakkında Kanun
1983	2828 sayılı Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Kanunu
1987	1475 sayılı Kanuna dayalı olarak çıkarılan Sakatların İstihdamı Hakkındaki Tüzük
1997	571 sayılı Özürlüler İdaresi Başkanlığı Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname
2005	5378 sayılı Engelliler Hakkında Kanun
2008	5825 sayılı Engellilerin Haklarına İlişkin Sözleşmenin Onaylanmasının Uygun Bulduğuna Dair Kanun
2013	6462 sayılı Engelli Bireylere Yönelik İbarelerin Değiştirilmesi Amacıyla Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun
2013	Erişilebilirlik İzleme ve Denetleme Yönetmeliği
2014	6518 sayılı Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığının Teşkilat Ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname ile Bazı Kanun Ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun
2015	Sosyal Hizmet Kuruluşlarında Bakımı Sağlanan Engelli ve Yaşlı Bireylere Harçlık Ödenmesine İlişkin Yönetmelik
2016	Engelli Bireylere Yönelik Özel Bakım Merkezleri Yönetmeliği
2019	Erişkinler İçin Engellilik Değerlendirmesi Hakkında Yönetmelik
2019	Sağırın, İşitme ve Görme Engellilerin Yayın Hizmetlerine Erişiminin İyileştirilmesine İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik
2021	7299 sayılı Kör, Görme Engelli veya Başka Bir Nedenle Basılı Materyal Okuma Engelli Kişilerin Yayımlanmış Eserlere Erişiminin Kolaylaştırılmasına Dair Marakeş Anlaşmasının Onaylanmasının Uygun Bulduğuna Dair Kanun

Kaynak: Cumhurbaşkanlığı Devlet Denetleme Kurulu, 2009: 7; Görkem, 2019: 2857; Yakar ve Karadağ, 2018: 304-305.

Tablo 2’de yer alan mevzuat düzenlemeleri göz önüne alındığında 1990 öncesi engellilere yönelik yasal düzenlemelerin genel olarak yerel yönetimler, istihdam, sosyal yardım ve sosyal hizmet alanlarını kapsadığı söylenebilir. 1990 sonrası dönemde ise engellilere yönelik geniş kapsamlı mevzuat düzenlemelerinin yapıldığı görülmektedir. 1990’lı yıllara kadar engelli bireylere yönelik ayrı bir mevzuat oluşturulmamıştır. Bu tarihe kadar engellilere yönelik hususlar; uluslararası anlaşmalar, anayasa ve anayasaya uygun olarak çıkartılan kanunlarda yer almıştır (Cumhurbaşkanlığı Devlet Denetleme Kurulu, 2009: 7).

2005 yılında kabul edilen 5378 sayılı Engelliler Hakkında Kanun, engelli haklarına yönelik çerçeve bir kanun niteliğindedir (Görkem, 2019: 2857). Ayrıca söz konusu kanun, engellilere yönelik geniş kapsamlı ilk mevzuat düzenlemesi olma özelliğine de sahiptir (Yakar ve Karadağ, 2018: 305). 5378 sayılı Kanun’un 2005 yılında yürürlüğe girmesi ile birlikte engelli hakları yasal düzenlemeler içerisinde önemli bir boyuta ulaşmıştır (Çağlar, 2012: 559). 5378 sayılı kanun kapsamında özellikle engellilere yönelik fırsat eşitliğinin sağlanması, istihdam ve ulaşılabilirlik konuları üzerinde durulmuştur. BM Engelli Haklarına İlişkin Sözleşme’nin 2007 yılında imzalanması ve 2008 yılında yürürlüğe girmesi ile birlikte engellilere yönelik düzenlemeler ve diğer uygulamalar artmıştır (Görkem, 2019: 2857). Tablo 2’de gösterildiği gibi, 6462 sayılı Engelli Bireylere Yönelik İbarelerin Değiştirilmesi Amacıyla Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun ile engellilik durumunu ifade eden kavramlarda değişikliğe gidilmiştir.

6518 sayılı Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname ile Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun kapsamında engelliler ile ilgili Türkiye Cumhuriyeti tarihindeki en geniş mevzuat düzenlemesi yapılmış ve engellilerin sahip olduğu haklar koruma altına alınmıştır (Yakar ve Karadağ, 2018: 305). 2015 yılında çıkarılan Sosyal Hizmet Kuruluşlarında Bakımı Sağlanan Engelli ve Yaşlı Bireylere Harçlık Ödenmesine İlişkin Yönetmelik ile belirli şartları taşımak kaydıyla sosyal hizmet kuruluşlarında bakımı sağlanan

bireylere harçlık ödenmesi hususu hüküm altına alınmıştır. Engellilere yönelik son düzenleme 2021 yılında Marakeş Anlaşmasının uygun bulunmasına dair kanun ile yapılmıştır. Marakeş Anlaşması, engellilerin basılı materyallere erişiminin kolaylaştırılması amacıyla 2013 yılında Türkiye dahil yaklaşık 60 ülke tarafından imzalanmıştır (Alıca ve Önder, 2014:42-45). Türkiye’de Marakeş Anlaşması, 2021 yılında çıkarılan 7299 sayılı Kanun ile onaylanmış ve yürürlüğe girmiştir.

Türkiye’de engellilere yönelik yasal düzenlemelerde siyasi gelişmelerin etkisi görülmektedir. Örneğin önceden kullanılan “özürlü” kavramının 2013 yılında yapılan düzenleme ile “engelli” olarak değiştirilmesi Türkiye’nin Avrupa Birliğine uyum sürecinde attığı adımlardan biri olarak değerlendirilmiştir (Çaha, 2016: 126). Engellilere yönelik yasal düzenlemeler siyasi gelişmelerin yanı sıra dünyadaki engellilik modellerinden de etkilenmiştir. 1999 yılında yapılan I. Özürlüler Şurası’nda engellilere yönelik bir kanun çıkarılması gerekliliğine değinilmiştir. Ortaya çıkan ilk kanun taslağı medikal modele yakın bir tutum sergilemektedir. Ancak sonraki yıllarda çıkarılan 5378 sayılı Kanun, engellilik durumunu sosyal bir gerçeklik ve insani durum olarak kabul eden sosyal modele yakın bir tutum etrafında şekillendirilmiştir (Seyyar, 2013). 5378 sayılı Kanun’un hazırlanması ve yürürlüğe girmesi esnasında “Yerel Yönetimler ve Özürlüler” konu başlığıyla II. Özürlüler Şurası yapılmıştır. Şura Sonuç Bildirgesi’nde engellilerin ihtiyaçları ile toplumun diğer fertlerinin ihtiyaçlarının temelde aynı olduğu fakat ihtiyaçların karşılanmasında farklı sunum yöntemlerinin söz konusu olduğu belirtilmiştir (ÖZİDA, 2005: 231). Burada sözü geçen ifadeler engelliliğe yönelik sosyal modeli destekler niteliktedir. Bu açıdan sosyal modelin Türkiye’de dönemin hakim modeli olduğu söylenebilir.

Engellilere İlişkin İstatistikler

Türkiye’de engellilere yönelik istatistiklerin oluşturulması amacıyla farklı yıllarda çeşitli araştırmalar yapılmıştır. Engellilere yönelik istatistiklerin yorumlanabilmesi için

araştırmaların niteliklerinin ve araştırmalarda yer alan ölçütlere göre engelli sayılarının incelenmesinde fayda vardır.

- *Türkiye’de Engelli Araştırmaları*

Engellilere yönelik araştırmalar, doğrudan engelliler üzerine yapılan araştırmalar ve engellilere ilişkin bilgileri de içeren kapsamlı araştırmalar olarak iki farklı grupta incelenebilir. Doğrudan engellilere yönelik yapılan araştırmalar, 2002 yılında yapılan Türkiye Özürlüler Araştırması ve 2010 yılında yapılan Özürlülerin Sorun ve Beklentileri Araştırmasıdır. Öte yandan 2011 Nüfus ve Konut Araştırması, Türkiye Sağlık Araştırması ve Ulusal Engelli Veri Sistemi’nde engellilere ilişkin bilgilere rastlamak mümkündür.

2002 yılına kadar Türkiye’de engellilere yönelik istatistiki bilgiler nüfus sayımlarına ve WHO tarafından yayımlanan tahmini değerlere dayalı olarak oluşturulmuştur. Dolayısıyla 2002 yılına kadar engellilere yönelik istatistiksel ve sosyal boyutlarda kapsamlı bir çalışma yapılmamıştır. Bu durumda oluşan bilgi ve veri eksikliğini önlemek amacıyla Özürlüler İdaresi Başkanlığı (ÖZİDA) ve Devlet Planlama Teşkilatı (DPT) işbirliği ile Devlet İstatistik Enstitüsü (DİE) tarafından 2002 yılı Aralık ayında Türkiye Özürlüler Araştırması yapılmıştır. Araştırmada, engellilere yönelik istatistiklerin, engellilik nedenlerinin, engelliler açısından bölgesel farklılıkların ve engellilerin sorun ve beklentilerinin ölçülmesi hedeflenmiştir. Bu hedef doğrultusunda engellilerin yaş, cinsiyet, medeni durum, eğitim düzeyi, işgücü ve sosyal güvenlik durumu ile kurum ve kuruluşlara yönelik beklentilerine ilişkin bilgilere yer verilmiştir. Bu bilgilere ilaveten araştırma kapsamında, sürekli hastalıklara sahip nüfus ve söz konusu nüfusun ihtiyaçlarına ilişkin bilgilere de yer verilmiştir (DİE, 2004).

Engellilerin günlük yaşamda karşılaştıkları sorunlar ve beklentilerinin tespit edilebilmesi ve bu yönde uygun politikaların oluşturulabilmesi amacıyla TÜİK tarafından 2010 yılında, Özürlülerin Sorun ve Beklentileri Araştırması yapılmıştır. Başlıktan da anlaşılacağı üzere bu araştırma ile engellilerin sayı ya da niteliklerinden ziyade günlük yaşam içerisinde yaşadıkları sorunlara ve beklentilerine odaklanılmıştır. Araştırmanın örneklemini, Ulusal Özürlüler Veri Tabanı’na kayıtlı ve en az % 20 engel oranına sahip 280.014 engelli

birey oluşturmaktadır. Araştırma kapsamında engellilerin sağlık, eğitim ve sosyal hizmet gibi alanlarda mevcut genel yapısını ifade eden göstergelere ve engellilerin sorun ve beklentilerini kategorize eden çeşitli istatistiklere yer verilmiştir (TÜİK, 2011). Ayrıca 2002 ve 2010 yıllarında yapılan araştırmalarda engellilik durumu ve engellilik türlerine yönelik tanımlamalar değiştirilmemiştir. Yani sınıflandırma yöntemi olarak her iki araştırmada da aynı niteliklere sahip engelliler ele alınmıştır (DİE, 2004; TÜİK, 2011). Türkiye’de engellilere yönelik göstergeler, doğrudan yapılan araştırmaların yanı sıra 2011 yılında yapılan Nüfus ve Konut Araştırması ile 2008 yılından bu yana iki yıl arayla yayımlanan Türkiye Sağlık Araştırması içerisinde de yer almaktadır.

BM’nin ülkelerarası karşılaştırılabilir istatistiklere ulaşabilmek amacıyla ülkelere nüfus ve konut sayımı yapma önerisinde bulunması ile birlikte 2011 yılında TÜİK tarafından Nüfus ve Konut Araştırması yapılmıştır. Bu araştırma içerisinde engellilere yönelik bilgiler; BM bünyesinde faaliyet gösteren, araştırmalarda ve sayımlarda engellilerin tespitine yönelik kriterleri belirleyen Washington Group önerileri ve WHO tarafından yayımlanan ICF sınıflandırması ile uyumlu olarak elde edilmiştir. Araştırmada engellilere yönelik istatistikler belirlenirken 3 yaş ve üstü bireylerin fonksiyonlardaki sınırlılıklarına odaklanılmıştır (ASHB, 2022a: 4).

Türkiye Sağlık Araştırması, Avrupa İstatistik Ofisi (EUROSTAT) metodolojisine uygun olarak bireylerin sağlık durumuna yönelik göstergelerin elde edilmesi amacıyla 2008 yılından itibaren 2 yıl arayla yayımlanmaktadır. Araştırma kapsamında 15 yaş ve üzeri bireylerin genel sağlık durumu, yeterlilikleri, kısıtlılıkları gibi birçok değişken incelenmektedir. Dolayısıyla araştırma kapsamında, sağlık açısından dezavantaja sahip gruplar olarak engelli ve yaşlı bireylere ilişkin bilgilere de yer verilmektedir (ASHB, 2022a: 9).

Burada ele alınan araştırmalardan farklı olarak Türkiye’de yapılan genel nüfus sayımlarında da engellilere ilişkin verilere ulaşmak mümkündür. Örneğin, 1927, 1935, 1940, 1945, 1955 ve 1965 yıllarında yapılan nüfus sayımlarında engellilik durumuna ilişkin soru

setlerine yer verilmiştir. Öte yandan 1950 ve 1960 yılında yapılan nüfus sayımlarında engellilik konusu araştırma kapsamına dahil edilmemiştir (Ekenci, 2014: 76).

- *Engellilere Yönelik Sayısal Veriler*

Engelliler üzerine kapsamlı bir araştırma olarak 2002 yılı Aralık ayında yapılan Türkiye Özürlüler Araştırması verilerinde Türkiye nüfusunun % 12,29'unun engelli birey olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Araştırma ile tespit edilen toplam engelli sayısının yaklaşık % 20'si ortopedik engelli, görme engelli, işitme engelli, dil-konuşma engelli ve zihinsel engelli bireylerden oluşurken % 80'i ise sürekli hastalıklara sahip engellilerden (bakım ve tedavi gerektiren, aynı zamanda bireyin çalışma fonksiyonunun azaltan kanser, HIV vb. hastalıklar) oluşmaktadır (DİE, 2004: 5). Bu sonuca göre Türkiye'de sürekli hastalıklara sahip bireylerin toplam engelliler arasında büyük bir orana sahip olduğu görülmektedir.

2010 yılında yapılan Özürlülerin Sorun ve Beklentileri Araştırması engellilerin sayı ve niteliklerinin tespiti üzerine odaklanmamakla birlikte Ulusal Özürlüler Veritabanı'na kayıtlı ve en az % 20 engele sahip 280.014 kişiyi kapsamaktadır (TÜİK, 2011).

2011 yılında yapılan ve 2013 yılında ilk defa yayımlanan Nüfus ve Konut Araştırması'na göre ise 2.085.000 erkek ve 2.792.000 kadın olmak üzere Türkiye'de 3 yaş ve üzeri toplam 4.877.000 engelli bulunmaktadır. Nüfus ve Konut Araştırmasında bireylere, engelliliğin tespitine yönelik birtakım sorular sorulmuştur. Bu sorular çerçevesinde engelli olarak nitelendirilen nüfus, "ilgili faaliyeti yaparken çok zorlandığını ve bu aktiviteleri hiç yapamadığını beyan eden" bireylerden oluşmaktadır (TÜİK, 2013).

Engellilere yönelik istatistiklerin ayrıntılı bir şekilde incelenmesi Türkiye'deki genel engellilik profilinin ortaya konulabilmesi açısından önemlidir. Bu sebeple engelli istatistiklerine yönelik tablolar ve grafikler aşağıda ayrıntılı olarak ele alınmıştır.

2011 yılında TÜİK tarafından Türkiye’de geniş kapsamlı bir araştırma olan Nüfus ve Konut Araştırması yapılmıştır. Nüfus ve Konut Araştırmasına ilişkin veriler 2013 yılında yayımlanmıştır. Nüfus ve Konut Araştırması içerisindeki 2011 yılına ait engellilerin yaş ve cinsiyetlerini gösteren bilgiler Tablo 3’te verilmiştir.

Tablo 3

Genel nüfus içerisinde engellilerin yaş aralığı ve cinsiyete göre dağılımı (3+ yaş)

Yaş Grubu	Kadın (Bin kişi)	Kadın Nüfusa Oranı (%)	Erkek (Bin kişi)	Erkek Nüfusa Oranı (%)	Toplam (Bin kişi)	Toplam Nüfusa Oranı (%)
3-9	86	2,1	110	2,5	196	2,3
10-14	58	1,8	81	2,4	139	2,1
15-19	61	2,0	85	2,6	145	2,3
20-24	60	2,0	110	3,4	170	2,7
25-29	70	2,3	96	3,0	166	2,6
30-34	96	3,0	111	3,4	207	3,2
35-39	113	4,1	115	4,0	228	4,0
40-44	128	5,6	112	4,7	241	5,1
45-49	188	7,8	143	5,9	332	6,9
50-54	198	10,7	133	7,1	330	8,8
55-59	259	15,0	157	9,2	417	12,1
60-64	269	20,4	149	12,3	419	16,5
65-69	267	27,2	158	18,3	425	23,0
70-74	288	36,3	169	26,3	458	31,9
75+	650	50,3	356	40,9	1.006	46,5
Toplam	2.792	7,9	2.085	5,9	4.876	6,9

Kaynak: TÜİK, 2013: 90.

Tablo 3’te verilen bilgilere göre toplam kadın nüfusu içerisindeki engellilik oranı % 7,9; toplam erkek nüfusu içerisindeki engellilik oranı % 5,9; toplam nüfus içerisindeki engellilik oranı ise % 6,9 değerindedir. Kadın engellilerin sayıca erkek engellilerden daha fazla olduğu göz önüne alınırsa, cinsiyet faktörü açısından kadınlarda engellilik durumunun daha yaygın olduğu söylenebilir. Ayrıca 55 yaşından itibaren engelli sayılarında oldukça önemli artışların meydana geldiği ve 75 yaş üzeri toplam nüfusun % 46,5’inin engelli olarak

tespit edildiği görülmektedir. Bu durumda engellilere yönelik politika oluşturulması ve kamu hizmeti sunumunda özellikle 55 yaş üstü bireylerin ihtiyaçlarının gözetilmesi gerektiği söylenebilir.

Tablo 4

En az bir engeli olan bireylerin engellilik türü ve cinsiyete göre dağılımı (3+ yaş)

Engel Grubu	Kadın (Bin kişi)	Kadın nüfusa oranı (%)	Erkek (Bin kişi)	Erkek nüfusa oranı (%)	Toplam (Bin kişi)	Toplam nüfusa oranı (%)
Görme Zorluğu	561	1,5	478	1,3	1.039	1,4
Duyma Zorluğu	429	1,2	406	1,1	836	1,1
Konuşma Zorluğu	229	0,6	278	0,8	507	0,7
Yürüme Zorluğu	1.452	4,1	861	2,4	2.313	3,3
Taşıma ve Tutma Zorluğu	1.787	5,1	1.136	3,2	2.923	4,1
Öğrenme ve Hatırlama Zorluğu	847	2,4	565	1,6	1.412	2,0

Kaynak: TÜİK, 2013: 90-93.

2011 Nüfus ve Konut Araştırması'nda yer alan engel gruplarının yaş ve cinsiyete göre dağılımı Tablo 4'te verilmiştir. Burada yer verilen tablonun en az bir engeli olan bireyleri kapsamı dikkat edilmesi gereken bir durumdur. Zira herhangi bir birey örneğin hem görme zorluğuna hem de duyma zorluğuna sahip bireyler arasında sayılabilir. Verilen istatistiklere göre engel grupları arasından bir şeyin taşınması ya da tutulmasında zorluk yaşayan bireyler, diğer engel gruplarına göre en yüksek orana sahiptir. Bir diğer yüksek oranlı engel grubu ise yürümede zorluk yaşayan bireylerdir.

Engellilere Yönelik Hizmet Veren Kurum ve Kuruluşlar

Türkiye’de birçok kamu kurumu ve sivil toplum kuruluşu engellilere karşı çeşitli sorumluluklar üstlenmiştir (Cumhurbaşkanlığı Devlet Denetleme Kurulu, 2009: 16-17). Bu kurumların sorumlulukları genellikle erişilebilirlik ve istihdam gibi konularla sınırlıdır. Türkiye’de bazı kamu kurumları ise engellilere yönelik kamu hizmeti sunumunu amaç edinmişlerdir. Burada sözü edilen başlıca kamu kurumları şu şekilde sıralanabilir:

- *Özürlüler İdaresi Başkanlığı (ÖZİDA)*: Türkiye’de engellilere yönelik kurumsallaşma süreci 1997 yılında ÖZİDA’nın kurulması ile başlamıştır (Küçükali, 2015: 106). Başbakanlık bünyesinde faaliyet gösteren ÖZİDA, engellilere yönelik hizmet sunumlarının yürütülmesi, ulusal ve uluslararası işbirliğinin gerçekleştirilmesi, ulusal engelli politikalarının oluşturulması, engellilerin yaşadığı sorunların tespit edilmesi ve çözülmesi gibi birtakım görevler üstlenmiştir (Özürlüler İdaresi Başkanlığı Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname, Madde 1). 2011 yılına kadar engellilere yönelik faaliyetlerini sürdüren ÖZİDA, 2011 yılında Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı’nın¹ (ASHB) kurulması ile üstlenmiş olduğu görevleri bakanlık bünyesinde faaliyet gösteren Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü’ne (EYHGM) devretmiştir (Yılmaz ve Yentürk, 2017: 64).

- *Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü (EYHGM)*: Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı bünyesinde görev yapan EYHGM, engellilere yönelik sosyal hizmet faaliyetleri yürütmek, engellilere yönelik politika ve stratejileri uygulamak, gerekli proje ve araştırmaları yürütmek, engellilerin sorunlarını ve bu sorunlara yönelik çözüm yolları belirlemek gibi görevler üstlenmektedir (Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname, Madde 10).

- *Sosyal Güvenlik Kurumu (SGK)*: SGK, iş kazası ve malullük sonucunda engelli olan bireylere erken emeklilik maaşları ödemektedir. Mali bir yardım niteliğinde olan bu program, engellilere yönelik harcamalar açısından incelendiğinde önemli bir harcama kalemini temsil etmektedir (Yılmaz ve Yentürk, 2017: 64).

¹ 10 Temmuz 2018 tarihli Resmî Gazete ile Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, Aile Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı olarak; 21 Nisan 2021 tarihli resmi gazetede ise Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı olarak değiştirilmiştir.

- *Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu (SHÇEK)*: SHÇEK, tıbbi bakımın önemli bir kısmı haricinde engellilerin bakım ve rehabilitasyon hizmetlerini üstlenmiştir. Bu hizmetlerin yürütülmesi kurumun sorumluluğundaki bakım merkezlerinde gerçekleştirilmiş, aile yanında bakımı sağlanan engelliler ise mali yardımlardan faydalanmıştır (Cumhurbaşkanlığı Devlet Denetleme Kurulu, 2009: 28-29). 2011 yılında çıkarılan 633 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile daha önce Başbakanlık bünyesinde faaliyet gösteren SHÇEK'nin faaliyetleri Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığına bağlı olan Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü'ne devredilmiştir.

- *Türkiye İş Kurumu (İŞKUR)*: 4857 sayılı İş Kanunu'nun 30. Maddesi'ne göre tüm kamu kurumları ve belirli niteliklere sahip özel sektör kuruluşlarının asgari düzeyde engelli çalıştırma yükümlülükleri vardır. Bu yükümlülüklerin takibi İŞKUR bünyesinde faaliyet gösteren Çalışma ve İş Kurumu İl Müdürlükleri tarafından düzenli olarak yapılmaktadır. Kamu kurumları ve özel sektör kuruluşları ayırt edilmeksizin asgari düzeyin altında engelli istihdamı olduğu takdirde istihdam edilmeyen her bir engelli için ve asgari istihdamın sağlanmadığı her bir ay için İl Müdürlükleri tarafından idari para cezası uygulanmaktadır. Burada sözü edilen idari para cezaları, engellilerin istihdamını arttırmak amacıyla geliştirilen projelerde kullanılmaktadır. Ayrıca İŞKUR tarafından meslek edinme ve mesleki niteliklerinin artırılması amacıyla engellilere yönelik danışmanlık hizmetleri verilmekte; engellilerin kendi işlerini kurabilmeleri için “Engelli Hibe Desteği” olarak adlandırılan teşvikler sağlanmaktadır (İŞKUR, 2021).

- *Milli Eğitim Bakanlığı (MEB)*: MEB bünyesinde faaliyet gösteren Özel Öğretim Kurumları Genel Müdürlüğü ve Özel Eğitim ve Rehberlik Hizmetleri Genel Müdürlüğü engellilere yönelik birtakım hizmetler sunmaktadırlar. Bakanlığa bağlı özel eğitim ve rehabilitasyon merkezleri, rehberlik araştırma merkezleri (RAM) ve özel eğitim okullarının yapmış olduğu faaliyetler bu müdürlükler tarafından yürütülmektedir (Yılmaz ve Yentürk, 2017: 65-66).

Burada yer verilen kurumlardan farklı olarak Türkiye'de engellilere yönelik faaliyet gösteren bir diğer önemli kuruluş ise yerel yönetimlerdir. Çalışmanın diğer kısımlarında yerel yönetimlerin engellilere yönelik faaliyetleri geniş kapsamda incelenecektir.

2.2.6. Türkiye’de Engellilere Yönelik Kamu Hizmetleri

1982 Anayasasının 61. Maddesi’ne göre devlet, engellileri korumak ve onlara yaşanabilir bir hayat sağlamakla görevlendirilmiştir. Bu çerçevede devlet tüzel kişiliği içerisinde yer alan merkezi yönetim ve yerel yönetim kuruluşları, çeşitli yasal düzenlemeler vasıtasıyla engellilere yönelik mal ve hizmet sunumu yapmakla görevlendirilmiştir.

Merkezi Yönetim Tarafından Sunulan Engellilere Yönelik Kamu Hizmetleri

Siyasi yapısı ne olursa olsun tüm ülkeler merkezi yönetim ve yerinden yönetim şekillerini bir arada uygulamaktadırlar. Hiçbir devlet, sadece yerinden yönetim ya da sadece merkezi yönetim esasına göre örgütlenmemiştir (Meriç ve Sakal, 2005: 9). Merkezi yönetim ve yerel yönetimler kamu hizmetlerinin sunumunda çeşitli roller üstlenmektedirler. Ancak kamu hizmetlerinin sunumunda merkezi yönetim ve yerel yönetimler tarafından evrensel bir ölçüt ile hizmet paylaşımı yapılmamaktadır. Hangi hizmetin merkezi yönetimce ya da yerel yönetimlerce yapılacağı konusu, ülkelerin anayasal ekonomik ve sosyal durumları etrafında şekillenmektedir (Sezer ve Vural, 2010: 209). Türkiye gibi üniter yapıli devletlerde yönetim sistemi, merkezden alınan kararların merkezin personeli vasıtasıyla ve bir hiyerarşi çerçevesinde yerine getirildiği merkezden yönetim ve kendi içerisinde tüzel kişiliğe sahip olan, karar organları seçimle iş başına gelen yerel yönetimlerden oluşmaktadır (Günel, 2013: 128).

Merkezi yönetim, kamu hizmetlerinin merkez idaresi ve hiyerarşik bir düzenle merkezdeki idareye bağlı olarak faaliyet gösteren kuruluşlar ile yürütülmesidir. Türkiye’de merkezi yönetim merkez teşkilat ve taşra teşkilatlarından oluşmaktadır (Aydın, 2018: 69). Merkez teşkilatının başı, aynı zamanda yürütme yetkisini de kullanan Cumhurbaşkanıdır. Devlet tüzel kişiliğini temsil eden bakanlıklar Cumhurbaşkanına bağlı olarak hizmetlerini yürütmektedirler (Yıldırım vd., 2018: 49). 1982 Anayasasının 126. Maddesi’nde yer alan,

“Türkiye, merkezi idare kuruluşu bakımından, coğrafya durumuna, ekonomik şartlara ve kamu hizmetlerinin gereklerine göre, illere; iller de diğer kademeli bölümlere ayrılır.” ibaresi ile merkezi yönetim taşra teşkilatının kuruluş esaslar belirlenmiştir. Söz konusu anayasa maddesi doğrultusunda, Türkiye’de merkezi yönetimin taşra teşkilatını il yönetimi, ilçe yönetimi ve bölge yönetimleri oluşturmuştur. Mevcut durumda Türkiye’de merkezi yönetim taşra teşkilatı içerisinde bölge yönetimi bulunmamaktadır. Ancak 1983 yıl ve 71 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile kurulan; 2002 yılında kaldırılan Olağanüstü Hal Bölge Valiliği, Türkiye’de kurulmuş bölge yönetimine örnek teşkil etmektedir.

Türkiye’de yürütmenin başı olan Cumhurbaşkanlığı bünyesinde ilgili bakanlıklar ve bakanlıklara bağlı kuruluşlar genel olarak engellilere yönelik merkezi yönetim faaliyetlerini üstlenmektedirler. Engellilere yönelik çeşitli alanlarda faaliyet gösteren merkezi yönetim kapsamındaki başlıca kamu idareleri Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı (Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü, Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü), Milli Eğitim Bakanlığı ve Sağlık Bakanlığıdır.

- *Eğitime Yönelik Hizmetler*

BM Engelli Haklarına İlişkin Sözleşmenin 24.Maddesi’nde yer alan “*Taraf Devletler engellilerin eğitim hakkını tanır. Taraf Devletler, bu hakkın fırsat eşitliği temelinde ve ayrımcılık yapılmaksızın sağlanması için eğitim sisteminin bütünleştirici bir şekilde her seviyede engellileri içine almasını ve ömür boyu öğrenim imkanı sağlar.*” ibaresi ile engellilere eğitim hakkı tanınmış ve engellilerin eğitimine yönelik faaliyetlerin yapılması taraf devletlerce kabul edilmiştir.

Walton (2012: 3), engellilerin kendilerine, ailelerine ve ülkeye olan maliyetlerini ortaya koyduğu çalışmasında engellilerin eğitim eksikliğinin kendilerine ve ailelerine yönelik maliyet oluşturduğunu belirtmiştir. Ancak engellilere yönelik eğitim hizmetinin sunumunda yani söz konusu maliyetlerin engellenmesinde bazı zorluklar vardır. Engelli bir bireyin eğitimi özel bir konudur; her bir engel grubuna yönelik eğitim planlaması esastır (Çınarlı ve Kocakoç,

2014: 122). Dolayısıyla engellilere yönelik genel bir eğitim planının uygulanamaması ekstra maliyetlere ve uygulama zorluklarına yol açabilmektedir.

1982 Anayasasının “Eğitim ve öğrenim hakkı ve ödevi” başlığının düzenlendiği 42.Maddesi ile devletin, engellilerin özel eğitimini karşılayıcı tedbirler alması hüküm altına alınmıştır. 5378 sayılı Engelliler Hakkında Kanun’un 15.Maddesi’nde ise engellilerin kişisel durumları ve farklılıkları esas alınarak; eşitlik çerçevesinde, bütünleştirilmiş ortamlarda ve ayrımcılık yapılmadan eğitimden yararlanabileceği ifade edilmiştir. Özel eğitim tanımının yapıldığı 573 sayılı Özel Eğitim Hakkında Kanun Hükmünde Kararnamede engellilerin özelliklerine uygun ortamlarda, özel yetiştirilmiş personel ve geliştirilmiş eğitim programları vasıtasıyla eğitim hizmetlerinden yararlanacağı hüküm altına alınmıştır.

Türkiye’de engellilerin eğitimine yönelik uygulamaların dönüm noktası daha önce Sağlık Bakanlığınca yürütülen eğitim hizmetlerinin 1951 yılında Milli Eğitim Bakanlığına devredilmesi olayıdır. 1951 öncesi engellilere yönelik faaliyetler özellikle tıbbi bakım etrafında yürütülürken; bu dönemden sonra eğitim ve rehabilitasyon etrafında şekillenmeye başlamıştır (Küçükali, 2015: 105).

Türkiye’de engellilerin eğitim sorumluluğunu Milli Eğitim Bakanlığı üstlenmektedir. Türk Milli Eğitim Sistemi örgün eğitim ve yaygın eğitimden oluşan iki farklı temel sınıfa ayrılmıştır. Örgün eğitim, okullarda belirli yaşlarda ve benzer seviyelerde bireylerin ortak amaca uygun olarak hazırlanan düzenli eğitimlere katılmasıdır. Yaygın eğitim ise örgün eğitim ile birlikte ya da ayrı olarak düzenlenen diğer eğitim faaliyetlerini kapsamaktadır (MEB, 2020). Engelli bireyler, örgün eğitim içerisinde yer alan özel eğitim okulları, özel eğitim sınıfları ve kaynaştırma eğitimi dahilinde eğitim hizmetlerinden faydalanmaktadır. Türkiye’de eğitim öğretim yıllarına göre özel eğitim kurumlarına ilişkin istatistiklere Tablo 5’te yer verilmiştir.

Tablo 5

Özel eğitim kurumlarına ilişkin okul, öğretmen ve öğrenci sayılarının eğitim öğretim yılına göre dağılımı

Öğretim Yılı	Okul Sayısı	Öğretmen Sayısı	Öğrenci Sayısı				Öğretmen Başına Düşen Öğrenci Sayısı
			Özel Eğitim Okullarında	Özel Eğitim Sınıflarında	Kaynaştırma Eğitiminde	Toplam	
2001-2002	342	2.834	17.320	6.912	29.074	53.306	18.80
2002-2003	490	3.385	17.988	6.912	31.708	56.608	16.72
2003-2004	441	3.441	19.895	7.405	35.625	62.925	18.28
2004-2005	480	4.524	22.082	8.130	42.225	72.437	16.01
2005-2006	495	4.680	25.238	8.921	45.532	79.691	17.02
2006-2007	537	4.979	27.439	9.643	55.096	92.178	18.51
2007-2008	561	4.758	28.252	9.252	58.504	96.008	20.17
2008-2009	670	5.695	30.671	13.015	70.685	114.371	20.08
2009-2010	700	6.005	36.599	15.712	76.204	128.515	21.40
2010-2011	753	6.843	40.189	18.576	93.000	151.765	22.17
2011-2012	814	7.607	42.896	20.968	148.753	212.617	27.89
2012-2013	1.261	10.344	33.877	25.477	161.295	220.649	21.33
2013-2014	1.248	9.733	40.505	29.094	173.117	242.716	24.93
2014-2015	1.254	10.596	43.796	32.265	183.221	259.282	24.46
2015-2016	1.268	11.595	49.206	36.742	202.541	288.489	24.88
2016-2017	1.362	12.009	48.212	42.900	242.486	333.598	27.77
2017-2018	1.395	12.846	50.025	45.815	257.770	353.610	27.52
2018-2019	1.489	14.043	53.814	49.304	295.697	398.815	28.39
2019-2020	1.417	15.321	55.588	51.886	318.300	425.774	27.79
2020-2021	1.517	16.671	56.741	49.194	319.881	425.816	25.54

Kaynak: ASHB, 2022a.

2001-2002 ve 2020-2021 eğitim dönemleri arasında özel eğitim okulları, özel eğitim okullarında görev yapan öğretmen ve özel eğitim öğrenci sayıları Tablo 5’te verilmiştir. Buna göre 2001-2002 yılında 342 olan özel eğitim okul sayısı, 2020-2021 yılına gelindiğinde 1.517’ye ulaşmıştır. Öğretmen sayılarında ise bu değer 2.834’ten 16.671’e yükselmiştir. 2001-2002 yılında 53.306 olan örgün eğitim gören toplam engelli öğrenci sayısı 2020-2021 eğitim yılında 425.816 kişiye ulaşmıştır. 2001-2002 yılında öğretmen başına düşen engelli öğrenci sayısı 18.80 iken 2020-2021 yılında bu değer 25.54 kişiye yükselmiştir. Bu açıdan Türkiye’de öğretmen başına düşen engelli öğrenci sayısının artış gösterdiği görülmektedir. Tablo 5’te yer alan bilgiler genel olarak değerlendirildiğinde özel eğitime yönelik örgün eğitim hizmetinin her yıl daha fazla engelli bireye ulaştığı söylenebilir. Ayrıca 2010-2011 eğitim döneminden 2011-2012 eğitim dönemine geçişte öğrenci sayısında çarpıcı bir artışın meydana geldiği görülmektedir.

Engelli bireylerin eğitim açısından ulaşılabilirliklerini arttırabilmek ve engellilerin okul ile ilişkilerini sağlamlaştırabilmek amacıyla Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı bünyesindeki Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü ve Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü ile Milli Eğitim Bakanlığı işbirliğiyle engelli bireyler okullarına ücretsiz taşınmaktadır. Taşınalı eğitim projesi olarak adlandırılan proje hizmetinden faydalanan engelli öğrenci sayısı ve projeye sağlanan ödenek miktarı Tablo 6’da verilmiştir.

Tablo 6

Taşımali eğitim projesinden faydalanan engelli öğrenci sayısı ve proje ödeneğinin eğitim öğretim yılına göre dağılımı

Yıllar	Öğrenci Sayısı	Gerçekleşen Ödenek (Milyon TL)
2004–2005	6.901	1,9
2005–2006	16.171	9,7
2006–2007	21.813	18,9
2007–2008	24.314	27,4
2008–2009	27.145	34,8
2009–2010	31.982	43,6
2010–2011	36.245	56,3
2011–2012	41.088	70
2012-2013	47.737	96,1
2013-2014	60.901	135,2
2014-2015	69.954	179,6
2015-2016	81.121	240,6
2016-2017	86.836	306,7
2017-2018	95.886	408,9
2018-2019	106.379	569,9
2019-2020	113.660	455,3
2020-2021	122.121	365,4

Kaynak: ASHB, 2022a.

Tablo 6’da yer alan bilgiler ışığında taşımali eğitim projesinde 2005-2006 eğitim döneminin bir dönüm noktası olduğu söylenebilir. Nitekim 2004-2005 eğitim döneminde projeden faydalanan öğrenci sayısı 6.901 kişi ve ödenek toplamı 1,9 milyon TL iken 2005-2006 eğitim döneminde öğrenci sayısı 16.171’e ulaşmış; ödenek miktarı ise yaklaşık 9,7 milyon TL’ye ulaşmıştır. Bu duruma yol açan gelişme ise, engelli bireylerin ücretsiz taşınması programından 2004-2005 eğitim döneminde zihin engelli ve otistik engelli bireyler faydalanırken; 2005-2006 eğitim yılı itibariyle bütün engel gruplarının faydalanmaya başlamasıdır (AÇSHB, 2020: 145).

Engelli bireyler örgün eğitim dışında MEB'in bir diğer eğitim yöntemi olan yaygın eğitimden de faydalanmaktadır. Engellilere yönelik yaygın eğitim veren özel eğitim ve rehabilitasyon merkezi, öğretmen ve engelli öğrenci sayıları Tablo 7'de verilmiştir.

Tablo 7

Özel eğitim ve rehabilitasyon merkezlerine ilişkin öğrenci, öğretmen ve özel eğitim ve rehabilitasyon merkezi sayılarının eğitim öğretim yılına göre dağılımı

Yıllar	Öğrenci Sayısı	Öğretmen Sayısı	Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezi (Yaygın Eğitim)
2006-2007	131.206	8.587	1.318
2007-2008	187.726	10.799	1.708
2008-2009	199.594	9.770	1.656
2009-2010	186.634	11.930	1.591
2010-2011	241.746	13.448	1.605
2012-2013	262.818	15.076	1.692
2013-2014	298.794	17.791	1.795
2014-2015	326.081	18.847	1.902
2015-2016	349.681	20.872	1.950
2016-2017	373.942	22.264	2.074
2017-2018	403.104	24.396	2.437
2018-2019	415.785	25.915	2.505
2019-2020	438.570	26.608	2.666
2020-2021	384.471	29.672	2.864

Kaynak: ASHB, 2022a.

Tablo 7'de yer verilen bilgilere göre 2006-2007 eğitim döneminde özel eğitim ve rehabilitasyon merkezinde eğitim gören engelli öğrenci sayısı 131.206 iken öğretmen sayısı 8.587 ve özel eğitim ve rehabilitasyon merkezi sayısı 1.318'dir. 2020-2021 eğitim döneminde öğrenci ve öğretmen sayıları sırasıyla 384.471 ve 29.672'e; özel eğitim ve rehabilitasyon merkezi sayısı ise 2.864'ya ulaşmıştır.

Engellilere yönelik eğitim hizmetleri örgün ve yaygın eğitim ile sınırlı değildir. Engelli bir bireyin ihtiyaçlarının aile üyelerinin niteliklerine göre farklılık arz edebileceği bilinen bir gerçektir. Bu sebeple, engelli ailelerine ve engelli bireye bakmakla yükümlü kişilere rehberlik ve danışmanlık hizmetleri verilmektedir (Kino, 2019: 63). Burada verilen danışmanlık ve rehberlik hizmetleri Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliğinin 18.Maddesi uyarınca Milli Eğitim Bakanlığı tarafından hazırlanan engelli ailesi eğitim programları doğrultusunda özel eğitim kurumları ve okullarında yürütülmektedir.

Engellilere yönelik doğrudan eğitim hizmetlerinin yanı sıra engellilerin eğitimlerine destek amaçlı hizmetler de yapılmaktadır. Üniversite öğrencilerine hizmet veren Kredi ve Yurtlar Kurumu (KYK), engelli bireylere öncelikli olarak yurt hizmeti vermekte; harç ve öğrenim kredilerinin tahsisinde engelli bireylere öncelikler sağlamaktadır (KYK, 2021).

- *İstihdam Hizmetleri*

Engellilerin maddi ve manevi bağımsızlığını kurabilmesi, kimseye muhtaç olmaması ve toplum içerisinde yer edinebilmesi için en akılcı yol istihdamlarını sağlamaktır (Şişman, 2011: 192). Bu sebeple devletler çeşitli hukuk düzenlemeleri ve teşvikler ile engelli istihdamını arttırmaya yönelik adımlar atmaktadır.

BM Engelli Haklarına İlişkin Sözleşme'nin "Çalışma ve İstihdam" konusunun düzenlendiği 27.Maddesi'ne göre taraf devletler engelli bireylerin diğer bireyler ile eşit koşullarda çalışmalarını engellilere yönelik bir hak olarak nitelendirmiştir. Ayrıca sözleşmeye taraf devletlerce engellilerin kamu sektöründe istihdam edileceği ve çeşitli politika ve önlemler vasıtasıyla özel sektörde engelli istihdamına destek olunacağı aynı madde kapsamında hüküm altına alınmıştır.

1982 Anayasasının 49.Maddesi'nde çalışmanın herkesin hakkı ve ödevi olduğu belirtilmiştir. 5378 sayılı Kanun'un 13.Maddesi'nde ise engelli bireylerin mesleklerini

seçebilmeleri ve mesleklere uygun eğitimleri alabilmeleri için gerekli tedbirlerin alınacağı ifade edilmiştir. 2011 Nüfus ve Konut Araştırması verilerine göre Türkiye’de engellilerin istihdamına ilişkin bilgilere Tablo 8’de yer verilmiştir.

Tablo 8

Engelli nüfusun işgücüne katılım oranı (2011 Nüfus ve Konut Araştırması)

İşgücüne Katılım Oranı (%)	Erkek	Kadın	Toplam
Engelli Nüfus	35,4	12,5	22,1

Kaynak: ASHB, 2022a.

Tablo 8’de 2011 yılında yapılan ve engelli istihdamını ölçmeye yönelik son araştırma olan Nüfus ve Konut Araştırmasına göre engelli bireylerin istihdam oranlarına yer verilmiştir. Engelliler içerisinde erkeklerin çalışma oranı % 35,4 değerindedir. Kadınlarda ise bu değer %12,5 oranındadır. Dolayısıyla engelli nüfusu içerisinde çalışan kadınların oranı erkeklere göre oldukça düşük bir değerdedir. Toplam oran açısından incelendiğinde ise her 5 engelliden sadece 1 kişinin işgücüne katılım sağladığı görülmektedir. Bu değerler ışığında, engellilerin işgücüne katılımının oldukça düşük olduğu söylenebilir.

Türkiye’de 1967 tarih ve 854 sayılı Deniz İş Kanunu ile engellilerin kamu sektörü ve özel sektörde istihdam edilebilmesi amacıyla “kota yöntemi” olarak adlandırılan asgari engelli çalıştırma yükümlülüğü ilk defa uygulanmaya başlanmıştır. 2003 yılında kabul edilen 4857 sayılı İş Kanunu’nun 30. Maddesi’ne göre 50 ve daha fazla işçi istihdam edilen özel sektör işletmelerinde % 3; kamu kurumlarında ise % 4 engelli çalıştırılması gerekmektedir. Bunun yanı sıra Türkiye’de engellilerin istihdamına destek olmak amacıyla Türkiye İş Kurumu (İŞKUR), Mesleki Eğitim Merkezleri ve Halk Eğitim Merkezleri gibi kamu kurumları mesleki eğitim hizmetleri vermektedirler (Küçükali, 2015: 107). Ayrıca engellilerin istihdamını arttırmak amacıyla birtakım projeler yürütülmekte ve hibe desteklerinde bulunmaktadır.

Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeleri Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı (KOSGEB) ve Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı işbirliğiyle 2012 yılında başlatılan “Girişimcilik Engel Tanımaz” projesi engelli istihdam projesine örnek olarak verilebilir. Ayrıca engelli bireylerin kendi işlerini kurabilmeleri için, engelli ve eski hükümlü çalıştırma yükümlülüğünü yerine getirmeyen işletmelerden kesilen cezalar ile oluşturulan fon üzerinden engellilere verilen hibeler bu desteklere verilebilecek bir başka örnektir (Görkem, 2019: 2858-2859).

2012 yılında dünya üzerinde engelli memur seçme özelliği gösteren ilk sınav olan ÖMSS (Özürlü Memur Seçme Sınavı) Türkiye’de yapılmıştır (Görkem, 2019: 2859). Daha sonra EK PSS (Engelli Kamu Personeli Seçme Sınavı) olarak değiştirilen engelli devlet memuru alım sınavı sonucunda kamu sektöründe istihdam yaratılmıştır. Yıllara göre memur olan engelli sayıları ve Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı tarafından atama izni verilen toplam memur sayılarına ilişkin veriler Tablo 9’da verilmiştir.

Tablo 9

EK PSS ile kamu kurumlarına atanan engelli sayısı ve kamu sektörüne atanmasına izin verilen toplam memur sayısı

Yıllar*	Kişi Sayısı	Kamu Sektörüne Atama İzni Verilen Toplam Memur Sayısı	Toplam Atamaların Engelli Memur Sayısına Oranı (%)
2012	5.254	34.000	15.4
2013	5.926	70.000	8.4
2014	5.576	40.000	13.9
2015	6.271	77.600	8.0
2016	5.812	56.000	10.3
2017	2.363	9.000	26.2
2018	4.451	9.000	49.4
2020	1.206	12.461	9.6
2021/1	2.096	31.753	6.6
TOPLAM	38.955	339.814	11.4

Kaynak: ASHB, 2021; Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı 2012, 2013, 2014, 2015, 2016, 2017, 2018, 2020, 2021 yıllarında yayınlanan genel faaliyet raporları verilerine göre tarafımızca oluşturulmuştur.

**2019 yılında EK PSS ile engelli devlet memuru atanmamıştır.*

Tablo 9’da görüldüğü gibi 2012-2016 yılları arasında atanan engelli devlet memuru sayısı 5.000’in üzerindedir. 2012-2021 yılları arasında engelli memur atamasının en çok 2015 yılında olduğu; 2020 yılında ise diğer yıllara göre oldukça düşük sayıda bir atamanın olduğu görülmektedir. 2021 yılında yapılan ilk atama itibariyle Türkiye’de EKPSS ile devlet memuru olan engelli sayısı toplam 38.995 kişiye ulaşmıştır. Devlet memuru olarak atanan engelli memurların Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı tarafından atama izni verilen toplam memurlar içerisindeki oranının % 11.4 seviyesinde olduğu görülmektedir.

- *Erişilebilirlik Hizmetleri*

Avrupa Engellilik Stratejisine göre erişilebilirlik, engellilerin fiziki çevreye ayak uydurabilme, ulaşım imkanlarına sahip olabilme, iletişim ve bilgi teknolojilerinden faydalanabilme gibi imkan ve hizmetlere diğer kişilerle aynı şartlar altında ulaşabilmelerini ifade etmektedir (European Commission, 2010: 5).

5378 sayılı Engelliler Hakkında Kanun’un 3.Maddesi ile erişilebilirlik kavramına değinilmiş ve erişilebilirlik standartlarının Türk Standartları Enstitüsünce belirleneceği ifade edilmiştir. Aynı kanunun 7.Maddesi’nde fiziki çevrenin ve ulaşım alanlarının engellilerin erişilebilirliğine uygun olarak düzenlenmesi gerektiği ifade edilmiştir. Öte yandan engellilerin bilgilendirme hizmetlerine ve bilgi/iletişim teknolojilerine erişiminin sağlanacağı hüküm altına alınmıştır.

Engellilerin sosyal hayatta yer alabilme, eğitimden faydalanabilme ve istihdama katılabilmeleri için öncelikle fiziki çevredeki engellerin kaldırılması gerekmektedir (ÖZİDA, 2005: 8). Türkiye’de engellilerin erişilebilirlik sorunlarını önlemek amacıyla 2013 yılında Erişilebilirlik İzleme ve Denetleme Yönetmeliği çıkarılmış, 2016 yılında ise söz konusu yönetmelik revize edilmiştir. Bu yönetmelik gereği valilikler bünyesinde kurulan Erişilebilirlik İzleme ve Denetleme Komisyonları halka açık şekilde faaliyet gösteren yapıları, açık alanları

ve toplu taşıma araçlarını denetlemekte; engelliler için uygun olan yerlere erişilebilirlik belgesi vermektedirler (ASHB, 2022a: 67-69). Engellilerin ulaşılabilirliğinin artırılabilmesi ve çevrenin engelsiz şekilde düzenlenebilmesi amacıyla 2012 yılında ASHB tarafından Ulaşılabilirlik Destek Projesi (UDEP) hayata geçirilmiştir (ASHB, 2012: 1). 2016 yılında ise bu proje, Erişilebilirlik Destek Projesi (ERDEP) olarak revize edilmiştir. ERDEP kapsamında, yerel yönetimlere erişilebilirlik konusunda proje destekleri verilmiş; MEB'e bağlı okulların ve bazı hastanelerin erişilebilir hale gelmesi için desteklemelerde bulunulmuştur (Görkem, 2019: 2858).

4736 sayılı Kamu Kurum ve Kuruluşlarının Ürettikleri Mal ve Hizmet Tarifeleri ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun'un 1.Maddesi'nin 12/7/2013 tarihinde eklenen ek fıkrasına göre engelliler şehiriçi toplu taşıma araçlarından ücretsiz olarak; demiryolları ve denizyolları vasıtasıyla yapılan şehirlerarası yolculuklardan ise %50 oranında indirim ile faydalanmaktadırlar. Aynı kanun maddesine 27/3/2015 tarihinde eklenen bir diğer ek fıkraya göre ise ASHB, indirimli ya da ücretsiz şehiriçi taşımacılık yapan her bir ulaşım aracına ve deniz ulaşımı sağlayan işletmelere belediyeler aracılığıyla gelir desteğinde bulunmaktadır. ASHB tarafından indirimli ve ücretsiz seyahat seyahat konusunda aktarılan ödenek miktarı ve ödeneklerin üretim yöntemine göre hesaplanan GSYH içerisindeki payına ilişkin istatistikler Tablo 10'da verilmiştir.

Tablo 10

İndirimli ve ücretsiz seyahate ilişkin aktarılan ödenegin yıllara göre dağılımı

Yıl	Aktarılan Ödenek (Milyon TL)	GSYH İçerisindeki Payı (%)
2015	96,7	0,0041
2016	142,7	0,0054
2017	149,2	0,0047
2018	193,1	0,0051
2019	219,6	0,0050
2020	218,2	0,0043
2021	222,6	0,0030

Kaynak: ASHB, 2022a; TÜİK, 2022b.

Tablo 10’da verilen bilgilere göre 2015 yılında 96,7 Milyon TL olan gelir desteği ödemeleri 2016 yılında 142,7 Milyon TL’ye ulaşmıştır. Ayrıca gelir desteğinin GSYH içerisindeki payı % 0,0041 değerinden % 0,0054 değerine ulaşmıştır. Bu açıdan 2016 yılında indirimli ve ücretsiz seyahat desteği ödemelerinde ciddi bir artışın yaşandığı görülmektedir. Bu duruma sebep olan gelişmenin ise 06.01.2016 tarihinde Ücretsiz Seyahat Kapsamında Yapılacak Gelir Desteği Ödemesine İlişkin Usul Ve Esaslar Hakkında Yönetmelik’in yürürlüğe girerek indirimli ve ücretsiz seyahat konusundaki esasların belirlenmesi olduğu yorumu yapılabilir.

- *Sosyal Yardım Hizmetleri*

Sosyal yardımlar, kendisi ve bakmakla yükümlü olduğu bireylerin ihtiyaçlarını asgari düzeyde de olsa karşılayamayan muhtaç bireylere yapılan aynı ve nakdi yardımlardır. Sosyal yardımlar geçici ya da sürekli nitelik taşımakta ve bireylerin muhtaçlık durumuna göre yapılmaktadır (Es ve Menteşe, 2018: 537). Geçmişte bireysel inançlar ve gönüllülük etrafında gerçekleştirilen sosyal yardımlar, zaman içerisinde kurumsallaşmaya başlamış; muhtaçların ve dezavantajlı grupların ihtiyaçları bu kurumsal yardımlarla giderilmeye çalışılmıştır (Küçükali, 2015: 107).

Sosyal devlet anlayışı, vatandaşlara asgari düzeyde toplumsal ve ekonomik şartlar sağlamayı amaçlamaktadır. Bu amaca ulaşmak için kaynak transferleri, teşvikler ve çeşitli faaliyetlerin yapılmasında kolaylıklar sağlanmaktadır. Sosyal yardımlar, sosyal devletin araçlarından biri olan kaynak transferleri içerisinde yer almaktadır. Devlet, kaynak transferleri aracılığıyla gelir dağılımında adaletsizliği önleme görevini üstlenmektedir (Arıkan vd., 2018: 132). Bu sebeple sosyal yardımlar, sosyal devletin gelir dağılımında adaleti sağlama görevine hizmet etmektedir (Türkoğlu, 2013: 300).

Türkiye’de engelliler, 1970’li yıllarda asgari engelli çalıştırma yükümlülüğü ve ihtiyaç sahibi engellilere sosyal yardımların uygulanması ile bir ihtiyaç grubu olarak görülmeye başlanmıştır. Bu tarihten sonra Türkiye’de engelliler bir ihtiyaç grubu olarak yaşam

standartlarını yükseltecek uygulamalardan ve sosyal yardımlardan faydalanmaktadırlar (Yılmaz ve Yentürk, 2017: 62).

Türkiye’de sosyal yardımlar merkezi yönetim, yerel yönetimler ve STK’lar aracılığıyla gerçekleştirilmektedir (Karagöz, 2020: 153). Merkezi yönetimin engellilere yönelik yaptığı sosyal yardımlar; 2022 sayılı Kanun kapsamında sağlanan yardımlar, 2828 sayılı Sosyal Hizmetler Kanunu kapsamında sağlanan Evde Bakım Yardımı, Vakıflar Genel Müdürlüğüne ödenen muhtaç aylığı ve Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Dernekleri tarafından yapılan sosyal yardımlar olarak sayılabilir.

2022 sayılı 65 Yaşını Doldurmuş Muhtaç, Güçsüz ve Kimsesiz Türk Vatandaşlarına Aylık Bağlanması Hakkında Kanun uyarınca çıkarılan yönetmelik ile engellilere yönelik sosyal yardımların kapsamına dahil olan gruplar % 70 ve üzeri engeli bulunan bakıma muhtaç engellileri, % 40 ve % 69 arası engele sahip engellileri, % 40 ve daha fazla engele sahip çocukların aile yakınlarını; ayrıca yetim olarak yardım alan çocuklar arasından gelirleri kanun kapsamında hesaplanan aylık tutardan düşük olanları kapsamaktadır. 2022 sayılı Kanun kapsamında maaş alan engellilere ilişkin istatistiklere Tablo 11’de yer verilmiştir.

Tablo 11

2022 sayılı Kanun kapsamında maaş alan engellilere ayrılan kaynak miktarları

Yıllar	Bakıma Muhtaç Engelli (%70 ve Üzeri)		Engelli (%40-%69)		Engelli Yakını Aylığı (18 Yaş Altı)		Silikozis	
	Kişi Sayısı	Tutar (Milyon TL)	Kişi Sayısı	Tutar (Milyon TL)	Kişi Sayısı	Tutar (Milyon TL)	Kişi Sayısı	Tutar (Bin TL)
2002	68.598	19	193.780	56				
2003	72.805	48	204.332	136				
2004	79.811	53	220.600	149				
2005	84.072	88	243.519	251				
2006	82.891	159	233.910	377				
2007	92.904	299	239.110	516	8.877	26		
2008	114.518	396	255.990	581	28.631	91		
2009	142.288	565	275.028	632	44.541	141		
2010	168.559	616	290.558	728	55.727	151		
2011	187.711	689	293.141	753	59.558	145	153	305
2012	201.670	847	298.617	848	59.517	167	200	1.251
2013	225.457	1.089	300.242	984	64.445	241	197	1.477
2014	268.038	1.259	332.432	1.069	87.084	262	201	1.155
2015	280.288	1.383	338.588	1.142	89.631	281	195	1.617
2016	284.951	1.577	338.814	1.278	91.478	327	189	1.731
2017	284.625	1.748	335.769	1.399	94.268	366	177	1.849
2018	287.726	1.681	341.825	1.341	93.003	345	168	1.771
2019	287.820	2.287	352.125	1.855	96.210	471	164	2.474
2020	277.553	2.516	346.752	2.104	95.540	548	163	2.707

Kaynak: ASHB, 2022a.

Tablo 11’de görüldüğü gibi engellilere yönelik 2022 sayılı Kanun kapsamındaki sosyal yardımlar incelendiğinde 2002-2020 yılları arasında hem yardımlardan faydalanan engelli sayısı, hem de yardımların mali boyutu açısından ciddi nominal artışların meydana geldiği görülmektedir. Nitekim 2002 yılında % 70 ve üzeri engele sahip 68.598 kişi toplamda 19

milyon TL; % 40-69 arası engele sahip 193.780 kişi toplamda 56 milyon TL sosyal yardım alırken 2020 yılına gelindiğinde % 70 ve üzeri engele sahip 277.553 kişi 2.516 milyon TL; % 40-69 arası engele sahip 346.752 kişi 2.104 milyon TL sosyal yardım almıştır. Ayrıca 2007 yılı itibariyle 18 yaş altı bakıma muhtaç bireylerin engelli yakınlarına yönelik aylıklar da hesaplanmaya başlamıştır. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı 2011 yılı itibariyle Silikozis hastası olarak engelli yardımı alan bireylere yönelik verileri de yayımlamıştır.

2828 sayılı Sosyal Hizmetler Kanunu'nun Ek 7.Maddesi'nde yer alan "Bakıma ihtiyacı olan engellinin evde bakımına destek için ise (10.000) gösterge rakamı ile memur aylık katsayısının çarpımı sonucu bulunacak tutar kadar aylık sosyal yardım yapılır" ibaresi ile evde bakıma ihtiyacı olan engellilere yardım yapılacağı hüküm altına alınmıştır. Evde bakım yardımına ilişkin istatistiklere Tablo 12'de yer verilmiştir.

Tablo 12

Yıllara göre evde bakım yardımından faydalanan engelli sayıları ve yardım miktarları

Yıl	Engelli Sayısı	Yardım Tutarı (Milyon TL)	GSYH İçerisindeki Payı (%)
2007	28.583	35,4	0,0039
2008	113.000	417,6	0,0416
2009	204.652	964,4	0,0958
2010	279.580	1.580,80	0,1353
2011	347.756	2.214,80	0,1576
2012	398.335	2.944,10	0,1861
2013	425.928	3.544	0,1943
2014	450.036	4.056,30	0,1973
2015	464.741	4.470,80	0,1901
2016	478.711	5.135,40	0,1955
2017	499.130	5.832,70	0,1861
2018	506.725	6.820,30	0,1814
2019	514.158	8.158,70	0,1892
2020	535.805	9.474,1	0,1876
2021	535.700	10.683,9	0,1473

Kaynak: ASHB, 2022a; TÜİK, 2022b.

Tablo 12’de evde bakım aylığından faydalanan engelli sayıları, yıllık toplam yardım miktarları ve yardım miktarlarının GSYH içerisindeki paylarına yer verilmiştir. Buna göre 2007 yılında 28.583 kişi evde bakım yardımından faydalanırken, 2021 yılında bu değer, 535.700 kişiye ulaşmıştır. 2007 yılında evde bakım yardımından yararlanan engelli sayısı 28.583, toplam ödenen tutar 35,4 Milyon TL ve tutarın GSYH içerisindeki payı % 0,0039 iken 2008 yılında yardımdan yararlanan engelli sayısı 113.000 kişiye, toplam ödenen tutar 417,6 Milyon TL’ye, tutarın GSYH içerisindeki payı ise % 0,0416 ulaşmıştır. Bu açıdan, evde bakım yardımından yararlanılmasında 2008 yılının bir dönüm noktası olduğu görülmektedir. Bu dönemde evde bakım yardımından faydalanan engelli sayısındaki çarpıcı artışın nedeninin ise Engelli Haklarına İlişkin Sözleşme’nin 2008 yılında yürürlüğe girmesi olduğu söylenebilir. Nitekim sözleşmenin 28. Maddesi’nde engellilerin yeterli yaşam standartlarına ulaşabilmesi amacıyla yoksulluğun azaltılması, devlet yardımlarının yapılması gibi önlemlerin alınacağı hükmüne yer verilmiştir.

2022 sayılı Kanun kapsamında ve 2828 sayılı Kanun kapsamında sağlanan sosyal yardımlar dışında engelliler, Kültür ve Turizm Bakanlığına bağlı olarak hizmet veren Vakıflar Genel Müdürlüğü (VGM) tarafından verilen muhtaç aylığından da faydalanmaktadırlar. Engellilerin muhtaç aylığına yönelik esaslar VGM tarafından şu şekilde belirlenmiştir:

“...annesi ya da babası olmayan muhtaç çocuklar ile % 40 ve üzeri engelli olan muhtaçlara; sosyal güvencesi olmaması, herhangi bir gelir veya aylığı bulunmaması, mahkeme kararı veya kanunla bakım altına alınmamış olması, gelir getirici taşınır ve taşınmaz malı mevcut olmaması veya olup da bunlardan elde edeceği aylık ortalama gelirinin 27/09/2008 tarihli ve 27010 sayılı Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe giren Vakıflar Yönetmeliği ile belirlenen muhtaç aylığı miktarını geçmemesi halinde aylık bağlanmaktadır.”

VGM tarafından açıklanan verilerde 2021 yılında toplam 2246 engelliye ilk 6 ay boyunca aylık 1.037,46 TL; ikinci altı ay boyunca aylık 1.125,67 TL muhtaç aylığı ödenmiştir (Vakıflar Genel Müdürlüğü, 2022: 52).

Merkezi yönetime bağlı kamu kurumları arasında engellilere yönelik sosyal yardım faaliyetlerinde bulunan bir diğer kurum ise Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıflarıdır. İl sınırları içerisinde valiliklere, ilçe sınırları içerisinde ise kaymakamlıklara bağlı olarak faaliyet gösteren bu vakıflar engellilere yönelik sosyal yardımlarda bulunma görevini üstlenmiştir (Küçükali, 2015: 107). Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları, denetimleri Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, İşçileri Bakanlığı ve Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından yapılan özel hukuk tüzel kişiliğine sahip kuruluşlardır (ASHB, 2022b). 3294 sayılı Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Kanunu'nun 8. Maddesi'ne göre Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıflarının gelirleri, Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonu'ndan sağlanacak miktar, işletmelerden ve iştiraklerden finanse edilecek gelirler ve bazı diğer gelirlerden oluşmaktadır.

- *Sağlık ve Bakım Hizmetleri*

Sağlık, fiziksel ve beşeri sermaye üzerinde pozitif bir etkiye sahiptir. Dolayısıyla sağlıklı bir nesil gelir düzeyinin azalmasına ve ekonomik büyümenin olumsuz etkilenmesine yol açmaktadır (Aysu ve Bakırtaş, 2016: 88). 5378 sayılı Kanun'un 11.Maddesi'ne göre Türkiye'de engellilik durumuna yol açabilecek hastalıkların erken teşhis edilebilmesi ve önlenmesi, engellilik şiddetinin azaltılabilmesi ve durdurulabilmesi amacıyla yapılan faaliyetler, Sağlık Bakanlığınca yürütülmektedir. Engelliliğin önlenmesine yönelik hizmetlere örnek olarak, Neonatal Tarama Programı, Yenidoğan İşitme Taraması Programı ve Hemoglobinopati Kontrol Programları gösterilebilir (Ulaş ve Uçku, 2012: 485). Ayrıca Sağlık Bakanlığı tarafından yürütülen; engellilik şiddetinin azaltılması ve durdurulabilmesi amaçlı her türlü tedavi hizmeti engellilere yönelik merkezi yönetim sağlık hizmetlerine örnek olarak gösterilebilir.

5378 sayılı Kanunun 6.Maddesi'ne göre engellilere yönelik destek ve bakım hizmetleri Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı tarafından yürütülmektedir. Bakıma Muhtaç Engellilerin Tespiti ve Bakım Hizmeti Esaslarının Belirlenmesine İlişkin Yönetmelik'in "Bakım türleri ve ücret ödeme şekilleri" başlıklı 12.Maddesi'nde engellilerin bakım yöntemleri, Genel Müdürlüğe (EYHGM) bağlı olan bakım ve rehabilitasyon merkezlerinde, Genel Müdürlüğün

izni ile açılmış diğer resmî kurumlar ve kuruluşlara ait bakım merkezlerinde, Genel Müdürlüğün izni kapsamında açılmış özel bakım merkezlerinde, bakıma muhtaç engellinin akraba ya da bakıcı personeline kendi ikametgâhında olmak üzere dört farklı biçimde sıralanmıştır. Ancak bakım hizmetleri arasında sayılan engellinin kendi ikametinde bakımının üstlenilmesi diğer bakım yöntemlerine göre öncelikli bir politika olarak benimsenmiştir (Çetin, 2011: 33).

ASHB bünyesinde engellilerin bakım hizmetleri, bakıma muhtaç olan engellinin ya da yasal temsilcisinin talep etmesi ve bakım hizmetini üstlenecek olan kurumun kabul etmesi şartıyla iki farklı şekilde üstlenilmektedir. Birincisi, Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğüne bağlı olarak faaliyet gösteren bakım ve rehabilitasyon merkezlerinde yapılan yatılı ve gündüz bakım hizmetleridir. Diğer bakım yöntemi ise EYHGM izni ile açılmış özel bakım ve rehabilitasyon merkezlerinde sürdürülen bakım hizmetleridir. Özel bakım ve rehabilitasyon merkezlerinde gerçekleştirilen bakım hizmetleri karşılığında hesaplanan aylık maliyetler, Bakanlığa bağlı olarak faaliyet gösteren İl Sosyal Hizmetler Müdürlükleri tarafından karşılanmaktadır (ASHB, 2022a: 60). Türkiye’de bakım ve rehabilitasyon merkezleri ile merkezlerden yararlanan engellilere ilişkin istatistikler Tablo 13’te verilmiştir.

Tablo 13

Bakım ve rehabilitasyon merkezleri ve merkezlerden faydalanan engelli sayılarının yıllara göre dağılımı

Yıl	EYHGM'ye Bağlı Bakım ve Rehabilitasyon Merkezleri	Faydalanan Engelli Sayısı	EYHGM İzniyle Açılmış Özel Bakım ve Rehabilitasyon Merkezleri	Faydalanan Engelli Sayısı
2002	47	3.908		
2003	48	4.930		
2004	61	4.419		
2005	68	4.945		
2006	66	4.654		
2007	64	4.092	10	351
2008	72	4.272	20	768
2009	72	4.569	44	2.144
2010	79	4.905	77	4.331
2011	91	5.162	100	6.707
2012	104	5.586	148	9.328
2013	135	5.892	147	10.173
2014	174	6.284	149	10.319
2015	203	6.926	156	10.823
2016	227	7.507	161	11.923
2017	241	7.699	196	14.080
2018	250	7.745	231	17.264
2019	277	8.118	257	19.658
2020	279	8.093	286	21.455
2021	273	8.010	294	25.346

Kaynak: ASHB, 2022a.

Tablo 13'te yer alan bilgilere göre 2002 yılında EYGM'ye bağlı olarak engellilere yönelik hizmet veren bakım ve rehabilitasyon merkezi sayısı 47 ve bu hizmetlerden faydalanan engelli birey sayısı 3.908 iken 2021 yılının sonunda, bakım ve rehabilitasyon merkezi sayısı 273 olmuş, bu hizmetten faydalanan engelli birey sayısı ise 8.010 kişiye yükselmiştir. EYGM'ye bağlı olarak faaliyet gösteren bakım ve rehabilitasyon merkezinden faydalanan engellilerin sayısı özellikle 2014-2016 yılları arasında ciddi artışlar göstermiştir. 2006 ve 2007 yıllarında ise bu hizmetlerden faydalanan engelli birey sayısında azalmalar

olduğu görülmektedir. Bu durum 2005 yılında 2828 sayılı Sosyal Hizmetler Kanunu'nda yapılan değişiklik ile özel bakım ve rehabilitasyon merkezlerinin faaliyet göstermeye başlaması ve sosyal yardım yapılarak evde bakım hizmetlerine destek verilmesinin bir sonucu olarak yorumlanabilir. 2007 yılında sayısı yalnızca 10 olan EYHGM izni ile açılmış özel bakım ve rehabilitasyon merkezleri ise 2021 yılında 294'e ulaşmıştır. Bu hizmetten faydalanan engelli birey sayısı ise 2007 yılında 351 iken 2021 yılı sonunda 25.346 kişiye yükselmiştir. Özellikle 2007-2012 yılları arasında özel bakım ve rehabilitasyon merkezlerinden faydalanan engelli birey sayısında ciddi artışların meydana geldiği görülmektedir.

Yerel Yönetimler Tarafından Sunulan Engellilere Yönelik Kamu Hizmetleri

1982 Anayasasının 127.Maddesi'nde yerel yönetimler, "il, belediye veya köy halkının mahalli müşterek ihtiyaçlarını karşılamak üzere kuruluş esasları kanunla belirtilen ve karar organları, gene kanunda gösterilen, seçmenler tarafından seçilerek oluşturulan kamu tüzelkişileri" olarak tanımlanmıştır. Bu doğrultuda Türkiye'de yerel yönetim sistemi il özel idaresi, belediye ve köy idareleri olmak üzere 3 farklı kamu tüzel kişiliğinden oluşturulmuştur. Burada yer alan yerel yönetim tüzel kişiliklerinin aralarında hiyerarşik bir ilişki bulunmamaktadır. Yönetimler arası meydana gelebilecek aksaklıkları önlemek amacıyla merkezi yönetimin taşra teşkilatı olan il ve ilçe yönetimleri (vali ve kaymakam), Anayasanın 127.Maddesi gereğince yerel yönetimler üzerinde idari vesayet yetkisine sahip kılınmıştır (DPT, 2001: 16).

Türkiye'de yerel yönetimler, mali açından değerlendirildiğinde köylerin sembolik bir birim olduğu değerlendirilmesi yapılabilir. Çünkü köyler, kayda değer bir gelir kaynağına sahip olmaması nedeniyle ekonomik faaliyetlerin yürütülmesinde etkisiz kalmışlardır. İl zel idarelerinin ise geniş bir hizmet alanına sahip olmalarına rağmen köylerde olduğu gibi gelir kaynakları açısından yetersiz olmaları ekonomik faaliyetlerde bu kurumların da etkisiz kalmasına yol açmaktadır. Türkiye'de yerel yönetim birimleri arasında belediyeler ekonomik faaliyetler açısından etkin bir rol üstlenmektedirler (Sezer ve Vural, 2010: 217). Ayrıca

Türkiye’de belediyelerin ilgili mevzuat uyarınca yerel halkın somut ihtiyaçlarının karşılanmasında doğrudan sorumlu tutulması da ekonomik faaliyetlerin yürütülmesinde belediyelerin etkin bir rol oynadığının göstergesidir (Seyyar, 2013).

Yerel yönetimler ekonomik faaliyetler kapsamında altyapı hizmetlerinden denetim hizmetlerine kadar birçok alanda görev üstlenmiştir. Bu görevler arasında sosyal yardım ve sosyal hizmetler önemli bir yer tutmaktadır. Yerel yönetimler kamu hizmetlerinin sunumunda engelliler, yaşlılar, yardıma muhtaç bireyler, dar gelirli aileler gibi bazı toplumsal grupları göz önünde bulundurmak zorundadırlar. Burada sözü edilen toplumsal gruplardan biri olan engellilerin, günlük hayatın basit gerekliliklerini ayak uydurabilmeleri için yerel ölçekte karşılanması gereken birtakım ihtiyaçları vardır.

Türkiye’de engellilere yönelik kamu hizmetleri konusunda yerel yönetim birimlerine atfedilen yükümlülükler incelendiğinde 442 sayılı Köy Kanunu içerisinde engellilere yönelik mal ve hizmet sunumuna ilişkin herhangi bir hüküm bulunmadığı görülmektedir. 5302 sayılı İl Özel İdaresi Kanunu’nun, il özel idarelerinin giderlerinin sayıldığı 43.Maddesi’nde ise engellilere yönelik sosyal hizmetler ve sosyal yardımlar il özel idaresi giderleri arasında gösterilmiştir. Aynı kanunun 6.Maddesi’nde il özel idare hizmetlerinin sunumunda engelliler, yaşlılar ve dar gelirliler gibi bireylerin durumlarının gözetileceği hüküm altına alınmıştır.

Hazine ve Maliye Bakanlığı Muhasebat Genel Müdürlüğü’nün yayınladığı Mahalli İdareler Bütçe İstatistikleri’nde 2006-2021 yılları arası Türkiye’de il özel idarelerinin bütçe istatistiklerinin ekonomik sınıflandırması yapılmıştır. Bu sınıflandırmada il özel idarelerinin hane halkına yapılan sosyal amaçlı transferler içerisinde “Muhtaç ve Körlere Yapılan Yardımlara” yer verilmiştir. Burada yer verilen “Muhtaç ve Körlere Yardım” ifadesinin eski bir ifade olması sebebiyle değiştirilmesi gerekmektedir. Ayrıca bütçe kodunda yer alan muhtaçlara ve engellilere yönelik yardımların farklı harcama kalemleri içerisinde hesaplanması gerekmektedir. Çünkü muhtaçlık ve engellilik, farklı durumları ifade eden geniş

kapsamlı kavramlardır. Türkiye’de il özel idarelerin bütçe istatistiklerinde yer alan “Muhtaç ve Körlere Yardım” başlığı altında yapılan harcamalara Tablo 14’te yer verilmiştir.

Tablo 14

Türkiye’de il özel idareler bütçe istatistiklerinde “Muhtaç ve Körlere Yardım” başlığı altında yapılan harcamaların yıllara göre dağılımı

Yıl	Tutar (Bin TL)
2006	5
2007	154
2008	11
2009	309
2010	167
2011	100
2012	203
2013	6
2014	108
2015	75
2016	0
2017	15
2018	28
2019	3
2020	0
2021	0

Kaynak: Hazine ve Maliye Bakanlığı, 2022.

Tablo 14’te yer alan bilgiler doğrultusunda muhtaçlara ve görme engellilere yapılan yardımlarda il özel idarelerinin çok düşük seviyelerde bir pay üstlendiği söylenebilir. Nitekim 2016, 2020 ve 2021 yıllarında il özel idarelerinin muhtaç ve görme engellilere yönelik sosyal yardım miktarının sıfır olduğu görülmektedir. Bu bağlamda engellilere yönelik kamu hizmetlerinin sunumunda il özel idarelerinin ciddi bir rol üstlenmediği söylenebilir. Ayrıca il özel idarelerinin muhtaç ve körlere yardım başlığı altında yapmış olduğu harcamaların istikrarsız ve oldukça düşük miktarlarda bir seyir izlediği görülmektedir.

Belediye mevzuatı açısından 5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu ve 5393 sayılı Belediye Kanunu çerçevesinde engellilere yönelik düzenlemeler yapılmıştır. Bu düzenlemeler incelendiğinde engellilere yönelik yükümlülüklerin köy ve il özel idareleri mevzuatlarına göre belediye mevzuatında daha fazla işlendiği görülmektedir. Dolayısıyla engellilere yönelik kamu hizmetleri açısından belediyelerin diğer yerel yönetim birimlerine göre daha fazla yükümlülüğe sahip olduğu söylenebilir.

Yerel ölçekte engellilere yönelik mal ve hizmet sunumunun gelişmesinde 2005 yılında yürürlüğe giren 5393 sayılı Belediye Kanunu bir dönüm noktasıdır. Nitekim söz konusu kanunla yerel yönetimin engelli faaliyetleri geniş kapsamda düzenlenmiştir (Gürün ve Karaağaç, 2017: 52). Ancak uygulama açısından incelendiğinde, 1990'lı yıllarda yerel yönetimlerin mekanik belediyecilik anlayışına ek olarak sosyal belediyecilik anlayışını da benimsemeye başlamaları engellilere yönelik uygulamaların ön plana çıkmasında etkili olmuştur. 2000'li yıllardan itibaren engellilere yönelik mal ve hizmet sunumunda merkezi yönetimin yanında yerel yönetimler, giderek artan bir role sahiptir. Gelecekte engellilere yönelik politikaların yürütülmesinde yerel yönetimlerin rolü artmaya devam edecektir (Kesgin, 2014: 2-10).

Hazine ve Maliye Bakanlığı Muhasebat Genel Müdürlüğünün yayınladığı Mahalli İdareler Bütçe İstatistiklerinde 2006-2021 yılları arası Türkiye'de belediyelerin bütçe istatistikleri ekonomik sınıflandırmaya tabi tutulmuştur. Bu sınıflandırmada yerel yönetimlerin sosyal amaçlı transferleri içerisinde "Muhtaç ve Körlere Yardım" başlığı altında yapılan harcamalara yer verilmiştir.

Tablo 15

Türkiye’de belediyelerin bütçe istatistiklerinde “Muhtaç ve Körlere Yardım” başlığı altında yapılan harcamaların yıllara göre dağılımı

Yıl	Tutar (Bin TL)	GSYH İçindeki Payı (%)
2006	8.215	0,0010
2007	10.274	0,0011
2008	14.894	0,0014
2009	17.754	0,0017
2010	23.828	0,0020
2011	22.678	0,0016
2012	25.693	0,0016
2013	27.092	0,0014
2014	29.607	0,0014
2015	36.657	0,0015
2016	39.265	0,0014
2017	58.932	0,0018
2018	59.040	0,0015
2019	60.750	0,0014
2020	125.309	0,0024
2021	197.024	0,0027

Kaynak: Hazine ve Maliye Bakanlığı, 2022; TÜİK, 2022b.

Tabloda verilen bilgiler doğrultusunda engellilere yönelik hizmetler için belediyeler tarafından yapılan harcamaların GSYH içerisindeki payının 2006 yılında %0,0010 iken 2021 yılında %0,0027’ye ulaştığı görülmektedir. Ayrıca 2019 yılından 2020 yılına geçişte ciddi bir artışın yaşandığı görülmektedir. Nitekim 2019 yılında yapılan harcama 60.750 Bin TL ve GSYH içindeki pay % 0,0014 iken, 2020 yılında yapılan harcama 125.309 Bin TL ve GSYH içerisindeki pay % 0,0024 seviyesine ulaşmıştır. Bu artışla ilgili olarak 2020 yılında yaşanan Covid-19 pandemisinin engellilere yönelik harcamalarda etkisinin olduğu söylenebilir. Nitekim 2020 yılında Covid-19 pandemisinin sebep olduğu yoksulluk ve gelir dağılımında adaletsizlik riskine karşılık sosyal koruma harcamalarında ciddi artışlar meydana gelmiştir (Şeren ve Geyik, 2021: 230). Bu açıdan Türkiye’de Covid-19 pandemisi ile birlikte yerel yönetimlerin, dezavantajlı bir grup olan engellilere yönelik kamu harcamalarının artış göstermesi beklenen bir gelişmedir.

- *Eğitime Yönelik Hizmetler*

Engellilerin, toplum içerisinde yaşayan diğer bireylere göre eğitim olanaklarının daha az olduğu, genel olarak bilinen bir gerçektir. Düşük seviyelerdeki eğitim ise hayatlarının birçok alanında engellilerin karşısına çıkan bir dezavantajdır (Kesgin, 2014: 6). Öte yandan engellilerin üretken bir birey olması ve bu sayede toplumla bütünleşebilmesinde eğitimin rolü oldukça önemlidir (Gürek, 2016: 141).

Eğitim, insanlar için hayatın birçok alanına etki eden önemli bir faktördür. Bu sebeple birçok kamu kurum ve kuruluşu eğitim hizmetlerinin yürütülmesine yönelik sorumluluklar üstlenmektedir. Bu konuda ciddi sorumluluklar üstlenen kamu kurum ve kuruluşlarından biri de belediyelerdir. Türkiye’de belediyelerin eğitim hizmetleri özellikle kurs vb. faaliyetler olarak yaygın eğitim kapsamında değerlendirilmektedir. Belediyeler örgün eğitime ise altyapı ve destek hizmetleri ile katkı sağlamaktadırlar (Gürek, 2016: 136-138).

5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu’nun “Büyükşehir ve ilçe belediyelerinin görev ve sorumlulukları” başlıklı 7.Maddesi’nde ilçe ve büyükşehir belediyelerine engellilere yönelik meslek ve beceri kazandırma kurslarının açılması görevi verilmiştir. Bu durum ilçe ve büyükşehir belediyelerinin engellilere yönelik yaygın eğitim hizmetlerine örnek olarak gösterilebilir. Güler ve Çakı (2021) çalışmalarında, engellilere yönelik kamu hizmetleri konusunda büyükşehir belediyelerinin özellikle mesleki eğitim hizmetleri, özel eğitim hizmetleri ve yetenek kazandırma kursları gibi eğitim hizmetlerine odaklandıkları sonucuna ulaşmışlardır.

5393 sayılı Belediye Kanunu’nun “Belediyenin görev ve sorumlulukları” başlıklı 14.Maddesi’nde geçen “Devlete ait her derecedeki okul binalarının inşaatı ile bakım ve onarımını yapabilir veya yaptırabilir, her türlü araç, gereç ve malzeme ihtiyaçlarını karşılayabilir;” ifadesi belediyelerin, hem engellilerin hem de diğer bireylerin örgün eğitime yönelik altyapı ve destek hizmeti sağlayabileceğini göstermektedir.

- *İstihdam Hizmetleri*

Engelli bireyler yoksullar içerisinde en yoksul kesim (poorest of the poor) olarak tanımlanmıştır (Stienstra vd., 2002). Bu sebeple, engellilerin sosyal hayata katılımlarına yönelik politikalar içerisinde istihdam edilebilmelerine özel olarak önem verilmiştir (Görkem, 2019: 2865). Kanuni düzenlemeler çerçevesinde belediyelerin engellilere yönelik istihdamı destek politikalarını doğrudan düzenleyen bir madde bulunmamaktadır. Ancak istihdama yönelik destek sağlamak, bir sosyal belediyeçilik faaliyetidir (Gürün ve Karaağaç, 2017: 59).

2005 yılında “Yerel Yönetimler ve Özürlüler” konu başlığıyla yapılan II. Özürlüler Şurası’nda yerel yönetimlerin mali açıdan ve işgücü kaynağı açısından yeterli kapasiteye sahip olmadığı ve bu sebeple engellilere yönelik yükümlülükleri etkin bir şekilde yerine getiremedikleri belirtilmiştir. Bu durum Türkiye’de engellilerin işgücü piyasasına katılımlarının önündeki bir engel olarak görülmüştür (ÖZİDA, 2005: 74).

Efe ve Sözer (2015), Türkiye’de belediyelerin istihdam ve sosyal hizmet konusundaki faaliyetlerine sık rastlanmadığını belirtmiş; istihdam ve sosyal hizmet konusunun Türkiye’deki belediyelerde boş ve sahihsiz olduğunu ifade etmiştir. Ancak Türkiye’de engellilere yönelik istihdam politikaları kapsamında belediyeler tarafından meslek edindirme kursları açılmaktadır (Küçükali, 2015: 107). Söz konusu kurslarla engellilerin istihdamına dolaylı olarak katkı sağlanmaktadır (Seyyar, 2008). Ayrıca engelli ve diğer vatandaşların meslek sahibi olabilmeleri için belediyeler tarafından istihdam masaları kurulmaktadır (Şataf ve Mermer, 2017: 16). Bunun yanı sıra engelli istihdamına olanak sağlayan korumalı iş yerleri, 6518 sayılı Kanun’un 12.Maddesi uyarınca belediye gelirleri arasında yer alan çevre ve temizlik vergisinden muaf tutulmuştur. Söz konusu muafiyet ile belediyeler korumalı iş yerleri vasıtasıyla engellilerin istihdamına yönelik katkı sağlamaktadırlar. Engellilerin toplumsal hayata katılımı açısından istihdam oldukça önemlidir. Yemişçi ve Gerşil (2021) çalışmalarında engellilerin istihdamına katkı sağlamak amacıyla belediyeler tarafından engellilere çeşitli eğitimlerin verildiği bilgisine ulaşmışlardır. Ancak engelli istihdamına büyük oranda katkı sağlanabilmesi için belediyelerin diğer kurumlar ile iş birliği içerisinde

olmaları gerektiği belirtilmiştir. Bu açıdan belediyeler tarafından verilen engellilere yönelik eğitim hizmetlerinin engellilerin istihdamını sağlayabilmek açısından tek başına yeterli olmadığı görülmektedir. Bu konuda kamu sektörü ve özel sektör kuruluşlarının belediyeler aracılığıyla engelli istihdamına katılmaları, engellilerin istihdamını arttıracak faktörlerden biridir.

- *Erişilebilirlik Hizmetleri*

Engellilerin sosyal ve ekonomik kalkınmaya potansiyel katkıları binalara, okullara, sağlık tesislerine, suya erişimleri çerçevesinde şekillenmektedir. Erişilebilirlik, engelli bireylerin ekonomik kalkınmaya katkılarını arttırabilir ve yoksulluğun azaltılmasına yardımcı olabilir. Ancak erişilebilirlik eksikliği engellilerde yoksulluğun devam etmesine; engellilerin sağlık ve istihdam hizmetlerinden faydalanabilme olanağının azalmasına yol açmaktadır (Stienstra vd., 2002). Belediyeler engelli bireylerin erişilebilirliğini arttırmak amacıyla kamusal alanları, yolları, kaldırımları, binaları, caddeleri ve toplu taşıma araçlarını engellilere uygun hale getirmektedirler. Ayrıca engellilere toplumsal açıdan fırsat eşitliği sağlayabilmek amacıyla kurs, eğitim vb. sosyokültürel programlar yürütmektedirler (Kalaycı, 2020: 98-99).

2005 yılında yapılan “Yerel Yönetimler ve Özürlüler” başlıklı II. Özürlüler Şurası’nda engellilerin erişilebilirliğini arttırabilmek amacıyla yapılan fiziki çevre düzenlemelerinin tavsiye niteliğinde mevzuat hükümleri ile düzenlendiğine dikkat çekilmiştir. Ayrıca Şura’da engellilerin erişilebilirliğinin arttırılabilmesi için genel olarak, toplu taşımacılığın engellilere uygun olarak düzenlenmesi, kamusal binaların erişilebilir hale gelmesi, açık alanların engelsiz tasarlanması, engellilere uyarlanabilir konutların yapılması, trafik düzenlemelerinde engellilerin ve diğer bireylerin gözetilmesi, sağlıklı kentleşme ve sağlıklı çevre oluşturulması gerektiği gibi bazı kararlar alınmıştır (ÖZİDA, 2005: 16-26).

Engellilere yönelik fiziki ve mimari çevre düzenlemelerinde yerel yönetimler oldukça etkilidir. Bu duruma yol açan başlıca etmen, belediyelerin ve il özel idarelerinin engellilerin erişilebilirliğine yönelik mevzuatın uygulanmasından sorumlu olmalarıdır (Seyyar, 2008). 5378 sayılı Kanununun Geçici 2.Maddesi ile halka açık hizmet veren tüm yapıların engellilerin

erişilebilirliğine uygun hale getirilmesi hüküm altına alınmıştır. Aynı kanunun Geçici 3.Maddesi uyarınca engellilerin toplu taşıma hizmetlerinden faydalanabilmesinden belediyeler ve büyükşehir belediyeleri sorumlu tutulmuştur.

2006 yılında yayınlanan “Kamu Binaları, Kamuya Açık Alanlar ve Toplu Taşıma Araçlarının Özürlülerin Kullanımına Uygun Duruma Getirilmesi” konulu Başbakanlık Genelgesi’nde 5378 sayılı Kanunun Geçici 2.Maddesi ve Geçici 3.Maddesi’nde geçen hususlara ilişkin belediyelerin ve diğer kamu kurumlarının Türk Standartları Enstitüsü’nün ilgili standartlarına uygun olarak yükümlülükleri belirtilen sürede yerine getirilmeleri talimatı verilmiştir. 2010 yılında yayınlanan “Toplu Taşıma” konulu İçişleri Bakanlığı Genelgesi’nde 5378 sayılı Kanunun Geçici 3.Maddesi’nde geçen yükümlülüklerin yerine getirilmesi için belediyelere sekiz yıllık süre verilmesine rağmen belediye sınırları içerisindeki toplu taşıma araçlarının 2012 yılına kadar engellilerin erişimine uygun hale getirilmesi talimatı verilmiştir. Burada yer verilen kanuni düzenlemeler çerçevesinde engellilere erişilebilir bir çevre inşa edilebilmesi için belediyelerin fiziki çevre ve ulaşım araçları konularında ciddi sorumluluklar üstlendiği söylenebilir.

Erişilebilirlik İzleme ve Denetleme Yönetmeliği’ne göre kamuya açık olarak hizmet veren her türlü yapılar, toplu taşıma araçları ve açık alanlar Türk Standartları Enstitüsü’nün belirlemiş olduğu erişilebilirlik standartlarını sağlamak zorundadır.Bu sebeple Türkiye’de engellilerin erişilebilirlik kriterleri Türk Standartları Enstitüsü bünyesinde belirlenmektedir. Erişilebilirlik konusunda gerekli denetimleri yapmak üzere illerde valilik bünyesinde hizmet veren kamu kurum ve kuruluşları ile engellilere yönelik faaliyet gösteren konfederasyon temsilcilerinden oluşan komisyonlar kurulmaktadır. Türk Standartları Enstitüsü engellilerin ulaşımı, kamusal alanlardan faydalanmaları ve konutlarda rahatça ikamet edebilmeleri için temel standartlar belirlemiştir. Söz konusu standartlara ilişkin Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı tarafından son olarak 2020 yılında olmak üzere Erişilebilirlik Rehberi yayınlanmaktadır. Engellilerin temel erişilebilirlik standartlarına Tablo 16’da yer verilmiştir.

Tablo 16

Türk Standartları Enstitüsü temel erişilebilirlik standartları

Standart No	Standart Detayı
TS 9111	Özürümler ve Hareket Kısıtlılığı Bulunan Bireyler İçin Binalarda Ulaşılabirlik Gerekeri
TS 12576	Kaldırım ve Yaya Geçitlerinde Ulaşılabirlik İçin Yapısal Önlemler ve İşaretlemelerin Tasarım Kuralları
TS 12460	Raylı Taşıma Sistemleri Bölüm 5: Özürlü ve Yaşlılar İçin Tesislerde Tasarım Kuralları
TS 13720	Görme Özürlü veya Az Görenler İçin Yardımcı Mamuller-Hissedilebilir Yürüme Yüzeyi İşaretleri
TS 13536	TS ISO 23599'un Uygulanmasına Yönetmelik Tamamlayıcı Standard
ISO 23600	Görme ve İşitme Özürlüler İçin Yardımcı Mamuller - Yaya Trafik İşıkları- Sesli İkazlar ve Hissedilebilir Yüzeyler
TS 13622	Engelliler ve Hareket Kısıtlılığı Bulunan Kişiler İçin Toplu Taşıma Sistemlerinde Erişilebilirlik Gerekeri
TS 13882	Yaya yürüme yüzeylerinin sınıflandırma kuralları Temel Gereklilikler ve Değerlendirme Yöntemleri

Kaynak: AÇSHB, 2020: 11.

Tablo 16'da görüldüğü gibi engellilerin erişimini sağlamak amacıyla TS 9111, TS 12576, TS 12460, TS 13720, TS 13536, ISO 23600, TS 13622, TS 13882 numaralı sekiz adet temel standart belirlenmiştir. Örneğın görme engelli bireylerin kaldırımda yürüyebilmeleri için hissedilebilir kılavuz yüzeylerinin oluşturulması esaslarının belirlenmesi amacıyla TS 13720 numaralı türk standardı uygulanmaktadır (Türk Standartları Enstitüsü, 2022). Söz konusu standartta, kaldırımlarda bulunması gereken hissedilebilir kılavuz yüzeylerinin 30-60 cm genişliğinde olmaları gerektiği, tehlike uyarıcı kılavuz yüzeylerinin tehlikeden 30 cm geride olması gerektiği, kılavuz yüzeylerinin 60 cm çevresinde ağaç, büfe vb. cisimlerin olmaması gerektiği gibi kurallar getirilmiştir (Koç, 2021: 138). Burada yer alan erişilebilirlik standartlarına Erişilebilirlik İzleme ve Denetleme Yükümlülüğü gereği tüm kamu kurum ve kuruluşları uyum sağlamaktadır. Türkiye'de yerel yönetimler, sözü edilen standartlar

çerçevesinde mimari düzenlemeler, alyapı çalışmaları ve denetimler yaparak engellilerin erişilebilirliğini sağlamaktadırlar.

- *Sosyal Yardım Hizmetleri*

Yerel yönetimler, sosyal belediyecilik anlayışı çerçevesinde kamu harcamalarını eğitim, çevre koruma, sağlık gibi alanlara aktarmakta; sosyal dayanışmanın sağlanabilmesi ve sosyokültürel faaliyetlerin gerçekleştirilmesi için gerekli yatırımları yapmakta; toplumun geneline yönelik sosyalleşme ve sosyal kontrol faaliyetlerini yürütmektedirler. Sosyal belediyecilik kapsamındaki faaliyetler genel olarak çocuklar, gençler, yaşlılar, yardıma muhtaç kişiler, engelliler gibi gruplara yönelik yapılmaktadır (Negiz, 2011: 327). 5216 sayılı Büyükşehir Belediye Kanunu ve 5393 sayılı Belediye Kanunu içerisinde belediyelere sosyal belediyecilik kapsamında birtakım görevler verilmiştir. Yardıma muhtaç bireylere ayni ve nakdi olarak yapılan sosyal yardımlar sosyal belediyecilik kapsamında belediyelere verilen görevlerden biridir.

5216 sayılı Büyükşehir Belediye Kanunu'nun 24.Maddesi'nde büyükşehir belediyelerinin; 5393 sayılı Belediye Kanunu'nun 60.Maddesi'nde ise belediyelerin giderleri sayılmış ve her iki kanunda engellilere yönelik sosyal yardımlar belediye giderleri arasında gösterilmiştir. Sosyal yardım hizmetlerinin miktarı konusunda belediyeleri sınırlayıcı bir düzenleme getirilmemiştir. Dolayısıyla engelliler ya da diğer bireyler fark etmeksizin ayni veya nakdi şekilde yapılan sosyal yardımlarda belediyeler geniş bir yetkiye sahiptir (Şataf ve Mermer, 2017: 26).

Yerel sınırlar içerisindeki yardıma muhtaç bireylere, engellilere, yaşlılara ve çocuklara karşılıksız, dönemsel ve sistemli olarak belediyeler tarafından ayni ve nakdi yardımlarda bulunmaktadır. Belediyelerin yapmış oldukları sosyal yardımlar, belediye bünyesinde bulunan vatandaşların ortalama sosyal ve ekonomik durumu, belediye bütçesinin büyüklüğü ve belediyenin statüsünden etkilenmektedir (Es ve Menteşe, 2018: 537).

Belediyelerin engellilere yönelik sosyal yardım ve sosyal hizmet faaliyetleri incelendiğinde; genel olarak fizik tedavi ve rehabilitasyon merkezlerinde bakım ve tedavi hizmetleri, erişimlerin kolaylaştırılabilmesi için mekansal düzenlemelerin yapılması, gıda yardımı, yakıt yardımı, ulaşımaya yönelik ayni ve nakdi yardımlar, engellilerin kullanabileceği teknik malzemelerin sağlanması, meslek edindirme kursları ve sosyo-kültürel faaliyetlerin gerçekleştirildiği görülmektedir (Negiz, 2011; 327).

- *Sağlık ve Bakım Hizmetleri*

Engellilere yönelik kamu hizmetlerinin sunumunda yerel yönetimlerin görev ve sorumlulukları kesin çizgiler ile belirlenmemiştir. Bu sebeple yerel yönetimlerin engellilere yönelik kamu hizmeti sunumu, “serbest hareket edilebilen” bir alan olarak tanımlanmıştır. dolayısıyla sağlık ve bakım hizmetleri gibi engellilere yönelik temel hizmetler, yerel yöneticilerin hassasiyetleri çerçevesinde belirlenmektedir (Arap vd., 2021: 143-144).

5393 sayılı Belediye Kanunu’nun 14.Maddesi’nde belediyelere, mahalli müşterek niteliğe sahip olmak şartıyla sağlık ile ilgili her türlü tesisi açabilme ve işletebilme olanağı verilmiştir. 5393 sayılı Kanun’un 38.Maddesi’ne göre belediye başkanı belde halkının sağlığı için gerekli önlemleri almakla yükümlüdür. 5216 sayılı Büyükşehir Belediye Kanunu’nun 7.Maddesi’nde ise büyükşehir ve ilçe belediyelerine, hastane, sağlık merkezi ve gezici sağlık üniteleri ile engelli, yaşlı, yetişkin vb. gruplara yönelik sosyal ve kültürel faaliyetleri yürütme yetkisi verilmiştir. Dolayısıyla belediyelerin, bölge halkının sağlığına yönelik sorumlulukları olduğu söylenebilir.

Türkiye’de belediyeler genel olarak tedavi edici sağlık hizmetleri ve koruyucu sağlık hizmetleri konusunda faaliyetler yürütmektedirler. Tedavi edici sağlık hizmetlerine, belediyeler tarafından yapılan evde bakım hizmetleri örnek olarak gösterilebilir. Koruyucu sağlık hizmetlerine ise sağlık eğitimi ve erken tanı hizmetleri gibi kişisel hizmetler; su hijyeni ve gıda hijyeni gibi çevresel hizmetler örnek olarak gösterilebilir (Kök ve Sayım, 2011: 283). Ayrıca sosyal belediyecilik çerçevesinde sağlığa yönelik destek hizmetleri, günlük bakım

hizmetleri, sağlık merkezleri açma ve mobil sağlık aracı gibi kamusal hizmet sunumları yapmaktadırlar (Es ve MenteŖe, 2018: 538; Ŗataf ve Mermer, 2017: 16).

Belediyelerin sağlık politikaları kapsamında yapmıŖ oldukları mal ve hizmet sunumları engellileri de içerisine alan geniŖ bir yapıya sahiptir. Engellilerin sağlık alanında gerekleŖtirilen tıbbi ve sosyal bakım hizmetlerine tam olarak eriŖimlerinin sağlanabilmesi için bu tür mal ve hizmetlerin sunumunda belediyelerin nc bir konumda olması gerekmektedir (Seyyar, 2008).

2.2.7. nceki alıŖmalar

ŖemŖit vd. (2016), Türkiye’de belediyelerin engelli hizmetlerini Avrupa Birliği politikaları açısından incelemiŖtir. AraŖtırma kapsamında literatür taraması yöntemiyle incelenen Avrupa Birliği’nin engellilere yönelik politikaları, Türkiye’nin AB’ye uyum sürecinde engellilere yönelik mevzuat düzenlemeleri ve engellilere yönelik yerel yönetim uygulamaları veri olarak alınmıŖtır. Elde edilen bulgular neticesinde engellilere yönelik sosyal hizmetlerin geliŖtirilmesi gerektiği sonucuna ulaŖılmıŖtır. Ayrıca engellilerin karŖılaŖtıkları sorunların tespitinde ulusal bakıŖ açısından ziyade yerel bakıŖ açısına baŖvurulması gerektiği iddia edilmiŖtir.

Metin (2017), Keçiören Belediyesi’nden hareketle engellilere yönelik yerel sosyal politikaları incelemiŖtir. AraŖtırma kapsamında doküman incelemesi yöntemi kullanılmıŖ, Keçiören Belediyesi faaliyet raporları ve belediyeye bağlı olarak faaliyet gösteren Engelliler Birimi’nden alınan bilgiler veri olarak alınmıŖtır. Elde edilen bulgular neticesinde engellilere yönelik uygulamalarda yerel yönetimlerin rolünün zaman içerisinde arttığı sonucuna ulaŖılmıŖtır. Ancak yerel yönetimlerin, engellilere yönelik kamu hizmetlerinde sosyal yardım ve sosyal hizmet gibi özellikle pasif politikalar üstlendiğini; mesleki eğitim ve istihdam gibi

toplumsal yaşamda etkin rol almalarını sağlayacak olan aktif politikalar üstlenmeleri gerektiği vurgulanmıştır.

Kino (2017), Sakarya ili örneğinden hareketle engellilere yönelik yerel kamu hizmetlerinin etkinliği ile engellilerin yerel kamu hizmetlerinden memnuniyetlerini incelemiştir. Araştırma kapsamında Sakarya ili sınırları içerisindeki engelli birey ve aileleri olmak üzere 511 kişi ile yapılan anket çalışması veri olarak alınmıştır. Elde edilen bulgular neticesinde engellilerin genel olarak yerel yönetim hizmetlerinden memnun oldukları ancak erişilebilirlik alanında sunulan kamu hizmetlerinin yeterli seviyede olmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Babaoğlu (2018), anakentlerde engellilere yönelik kamu hizmetleri sunumu ve sorun alanlarını araştırmıştır. Araştırma kapsamında doküman incelemesi yöntemi kullanılmış, engellilere yönelik yasal düzenlemeler ve engellilere yönelik istatistikleri içeren raporlar veri olarak alınmıştır. Elde edilen bulgular neticesinde anakentlerin oldukça geniş alanlara hizmet vermeleri sebebiyle engellilere yönelik kamu hizmeti sunumunda kaynak dağılımı sorunlarının yaşandığı sonucuna ulaşılmıştır.

Ay (2018), Bursa Büyükşehir Belediyesi örneğinden hareketle yerel yönetimlerin engellilere yönelik hizmet sunumlarını incelemiştir. Araştırma kapsamında Bursa Büyükşehir Belediyesi'nin ilgili birimlerinden elde edilmiş olan belgeler ile belediyenin ilgili birimlerinde çalışan görevlilerle yapılan görüşmeler veri olarak alınmıştır. Elde edilen bulgular neticesinde engellilere yönelik yerel yönetim hizmetlerinin özellikle erişilebilirlik ve sosyal yaşam hizmetlerine yoğunlaştığı sonucuna ulaşılmıştır.

Örtülü (2019) Konya Büyükşehir Belediyesi'nden hareketle belediyelerin engelli politikalarındaki rolünü incelemiştir. Nitel araştırma yöntemlerinden yarı yapılandırılmış mülakat tekniği ile yapılan araştırmada; Konya Büyükşehir Belediyesi yöneticilerinden

Engelliler Şube Müdürü ve Sağlık ve Sosyal Hizmetler Daire Başkanı ile yapılan görüşmeler veri olarak alınmıştır. Elde edilen bulgular neticesinde engellilere yönelik sosyal politikaların üretilmesinde belediyelerin etkin ve işlevsel bir rol üstlendiği sonucuna ulaşılmıştır.

Kalaycı ve Akin (2019) Malatya Büyükşehir Belediyesi'nden hareketle engellilere yönelik yerel sosyal hizmetlerde yerel yönetimlerin rolünü araştırmıştır. Araştırma kapsamında doküman incelemesi yöntemi kullanılmış, Malatya Büyükşehir Belediyesi'ne ait 2015-2019 yılları arası faaliyet raporları veri olarak alınmıştır. Elde edilen bulgular neticesinde engellilere yönelik sosyal politikaların uygulanmasında büyükşehir belediyelerinin merkezi yönetime önemli katkılar sağladığı sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca büyükşehir niteliğinde olmayan belediyelerin engellilere yönelik hizmetlerinin, fiziki mekân düzenlemeleri ve çeşitli sosyal yardımlar ile sınırlı kaldığı tespiti yapılmıştır. Bu açıdan engellilere yönelik hizmetlerin sunumunda belediyenin niteliğinin oldukça önemli olduğuna dair bir bakış açısı kazandırılmıştır.

Kara (2020), Çanakkale Belediyesi örneğinden hareketle engellilere yönelik kamu hizmetlerinin sosyal politika bağlamında analizini yapmıştır. Nitel araştırma yöntemlerinden söylem/hikâye analizi ile yapılan araştırmada, Çanakkale Belediyesi sınırları içerisindeki görme ve ortopedik engelliler ile görüşülmüştür. Elde edilen bulgular neticesinde engellilerin sosyal belediyecilik kapsamında sunulan mal ve hizmetlerden genel olarak memnun oldukları, ancak daha kaliteli ve daha hızlı hizmet sunumu konusunda beklentilerinin olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca mekânsal düzenlemelerin yetersizliği, tedavi/rehabilitasyon merkezlerinin eksikliği ve sosyal faaliyetlerden haberdar olamama gibi olumsuzluklara rağmen kentte engellilerin eskiye nazaran kamu hizmetlerinden memnun oldukları ifade edilmiştir.

Şimşek (2020), Ümraniye Belediyesi'nden hareketle yerel yönetimlerin engellilere yönelik faaliyetlerini incelemiştir. Araştırma kapsamında Ümraniye Belediyesi'nin yayınlamış olduğu raporlar veri olarak alınmıştır. Elde edilen bulgular neticesinde engellilerin topluma entegrasyonunun sağlanabilmesinde yerel yönetimlerin engellilere yönelik kamu hizmeti

sunumunun oldukça önemli olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca toplumsal entegrasyon konusunda belediyelere daha fazla yetki verilmesi ve yerel yönetimlerin engellilere yönelik yardımlarda daha aktif rol alması gerektiği vurgulanmıştır.

Yenipazarlı vd. (2020), Nazilli ilçesinden hareketle engellilerin kamu hizmetlerinden memnuniyetini incelemiştir. Araştırma kapsamında Nazilli ilçesi sınırları içerisindeki 142 engelli birey ile yapılan anket çalışması veri olarak alınmıştır. Elde edilen bulgular neticesinde yerel yönetimlerin engellilerin topluma kazandırılması konusundaki çalışmalarını arttırması gerektiği sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca engellilerin topluma kazandırılması ve engellilere yönelik bakış açılarının olumlu yönde değişmesinin gelişmişlik derecesini gösteren bir kriter olduğu vurgulanmıştır.

Işık ve Demirok (2021), Isparta ili örneğinden hareketle engelli bireylerin, kamu kurum ve kuruluşları tarafından sunulan engellilere yönelik kamu hizmetlerine bakış açısını incelemiştir. Araştırma kapsamında Isparta ilinde ikamet eden 107 engelli birey ile yapılan anket çalışması veri olarak alınmıştır. Elde edilen bulgular neticesinde engellilerin sosyal faaliyetler, şehir içi ulaşım ve erişilebilir çevre düzenlemeleri konularında sorun yaşadıkları; bu sorunların çözümünün engellilerin özel yaşamlarında ve sosyal yaşamlarında yaşadıkları zorlukları azaltacağı sonucuna ulaşılmıştır.

Pakkan (2021), Türkiye’de mevzuatta ve uygulamada engellilerin erişilebilirliğini sosyal model açısından incelemiştir. Araştırma kapsamında sistematik derleme yöntemi kullanılmıştır. Elde edilen bulgular neticesinde erişilebilirliğe ilişkin mevzuatın, engellilerin erişilebilirliğini sağlama açısından yeterli olduğu; ancak uygulamada engellilerin erişilebilirlik sorunlarının yoğun bir şekilde devam ettiği sonucuna ulaşılmıştır.

Tosun (2022), engelli çocuklar ile sağlık uygulama tebliği içerisinde yer alan hizmetler arasındaki ilişkileri incelemiştir. Araştırma kapsamında sistematik derleme yöntemi

kullanılmıştır. Elde edilen bulgular neticesinde engelli bireylerin sahip oldukları dezavantajlar sebebiyle kamu hizmetlerine erişim konusunda sorun yaşadıkları sonucuna ulaşılmıştır. Engellilerin topluma etkin bir şekilde katılımının sağlanabilmesi için sosyal politikaların tam olarak uygulanması ve engellilere yönelik toplumsal yaklaşımın iyileştirilmesi gerektiği ifade edilmiştir.

Literatürde yer alan çalışmalarda genel olarak engellilere yönelik kamu hizmetleri konusunda yerel yönetimlerin üstlendiği rolleri ve bu rollerin engelliler açısından değerlendirilmesinin yapıldığı görülmektedir. Yapılan çalışmalarda özetle, engellilere yönelik kamu hizmeti sunumunda yerel yönetimlerin önemli bir rol üstlendiği ancak özellikle belediyeler olmak üzere yerel yönetimlerin bu konudaki faaliyetlerinin arttırılması gerektiği sonucuna ulaşılmıştır. Dolayısıyla yerel yönetimlerin engellilere yönelik kamu hizmetlerinde daha aktif bir rol alması gerektiği vurgulanmaktadır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ARAŞTIRMA YÖNTEMİ/MATERYAL YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın yöntemi ve deseni, araştırmanın evreni ve örnekleme, araştırma verilerinin toplanması, araştırma verilerinin analizi, araştırmanın geçerlik ve güvenilirliği konularına yer verilecektir.

3.1. Araştırmanın Yöntemi ve Deseni

Bu araştırmada Nevşehir Belediyesi örneğinden hareketle yerel yönetimlerin engellilere yönelik kamu hizmeti sunumunda üstlendikleri rolün anlaşılabilmesi amaçlanmaktadır. Bu amaç doğrultusunda Nevşehir Belediyesi sınırları içerisindeki engelli derneklerinin yöneticileri ile derinlemesine görüşmeler yapılmış, engellilere yönelik kamu hizmeti sunumu konusunda dernek yöneticilerinin düşünceleri, deneyimleri ve yorumlarına başvurulmuştur. Araştırmanın amacına ulaşabilmesi için nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır.

Nitel araştırma, olayların ve algıların tamamen gerçekçi bir biçimde ve doğal ortamda incelenebilmesini sağlayan bir araştırma sürecidir. Nitel araştırmada doküman analizi, gözlem ve görüşme gibi veri toplama yöntemleri kullanılmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2014: 45). Nitel araştırma tekniklerinde araştırmaya kaynak olan bir bireyin konu hakkında uzman olması ya da o konu hakkında karar verici konumda olması kaynağın kalitesini arttırmaktadır. Kaynağın kalitesinin artması ise toplanan verilerin kalitesini arttırmaktadır (Baş ve Akturan, 2017: 113). Bu sebeple araştırmada, engellilere yönelik kamu hizmetlerinin sunumu konusunda uzman veya karar verici konumda olması muhtemel kişiler olan engelli derneklerinin yöneticileri ile görüşülmüştür.

Görüşme formlarının oluşturulması aşamasında nitel araştırma yönteminin desenlerinden biri olan “fenomenoloji” kullanılmıştır. Olgubilim olarak da adlandırılan fenomenoloji, bireylerin herhangi bir olguya ilişkin tecrübelerini, yorumlarını ve buna yüklediği anlamları içeren nitel araştırma desendir. Fenomenolojinin temel veri toplama aracı görüşmedir (Yıldırım ve Şimşek, 2014: 85). Araştırmada engelli dernek yöneticilerinin engellilere yönelik kamu hizmetlerinin sunumu konusundaki tecrübeleri ve bu konudaki düşüncelerinin ortaya konulabilmesi için derinlemesine görüşmeler yapılmıştır.

3.2. Araştırmanın Evreni ve Örneklemi

Araştırmaya konu olan Nevşehir ilinin toplam nüfusu 308.003 kişiden oluşmaktadır. Nevşehir Belediyesi sınırlarında yer alan Merkez ilçe nüfusu ise 120.599 kişidir (TÜİK, 2022a). İçişleri Bakanlığı Sivil Toplumla İlişkiler Genel Müdürlüğü verilerine göre Türkiye’de 12.09.2022 tarihi itibarıyla toplamda 103.067 adet faal dernek bulunmaktadır. Faal dernekler arasında 1.276 dernek engellilere yönelik faaliyet yürütmektedir. Öte yandan Nevşehir Merkez ilçe sınırları içerisinde 183 dernek faaliyet göstermekte, bu derneklerden 5’i engellilere yönelik faaliyet yürütmektedir (İçişleri Bakanlığı, 2022).

Araştırmanın evrenini Nevşehir Belediyesi mücavir alanını oluşturan Merkez ilçe sınırları içerisindeki engelli derneklerinin yöneticileri oluşturmaktadır. Araştırma evrenine ulaşılabilmesi için Nevşehir Valiliği İl Sivil Toplumla İlişkiler Müdürlüğüne başvurularak Nevşehir Merkez ilçesinde faaliyet gösteren engelli derneklerinin bilgileri talep edilmiştir. Bu konuda İl Sivil Toplumla İlişkiler Müdürlüğünce sunulan verilerde Merkez ilçe sınırları içerisinde 6 adet engelli derneğin olduğu ifade edilmiştir. Ancak tüm girişimlere rağmen İl Sivil Toplumla İlişkiler Müdürlüğünden elde edilen adreslerde 2 adet engelli derneği bulunamamış, söz konusu derneklerle iletişim kurulamamıştır. Bu sebeple 4 adet engelli derneğine ulaşılmış; söz konusu derneklerin yöneticileri arasından görüşmeyi kabul eden 10 dernek yöneticisi ile görüşülmüştür. Araştırmanın örneklemi Nevşehir Merkez ilçe sınırları içerisindeki engelli derneklerinde yöneticilik yapan 10 katılımcıdan oluşmaktadır.

3.3. Araştırma Verilerinin Toplanması

Araştırma kapsamında engelli derneklerinin yöneticileri ile derinlemesine görüşme için literatür taraması yapılarak yarı yapılandırılmış görüşme formu araştırmacı tarafından hazırlanmıştır. Yarı yapılandırılmış görüşme formu nitel araştırmalarda sıklıkla kullanılan bir yöntemdir. Bu yöntemde araştırmacı önceden randevu alarak özel bir görüşme zamanı belirlemekte; görüşme zamanı geldiğinde ise önceden hazırlanmış olan soruları sorarak görüşmeyi başlatmaktadır. Yarı yapılandırılmış görüşmede araştırmacı, katılımcı ile kurulan diyalog içerisinde ortaya çıkan konulara göre yeni sorular sorabilmekte; sorularda birtakım değişiklikler yapabilmektedir (DiCicco-Bloom and Crabtree, 2006: 315).

3.3.1. Veri Toplama Süreci

Araştırma kapsamında yarı yapılandırılmış görüşme formu hazırlanmış, katılımcılar ile yüz yüze veya telefon aracılığıyla iletişim kurulmuş, araştırma hakkında bilgiler verilmiştir. Yapılacak olan derinlemesine görüşmeyi kabul eden katılımcılar ile görüşme günü ve saati hakkında planlamalar yapılmıştır. Görüşmeler bazı dernek yöneticilerinin sağlık sorunları ve olumsuz hava koşulları nedeniyle 9 Mayıs 2022-10 Haziran 2022 tarihleri arasında yüz yüze ve telefon görüşmesi aracılığıyla gerçekleştirilmiştir.

3.3.2. Veri Toplama Aracı

Araştırma kapsamında önceden hazırlanmış olan yarı yapılandırılmış görüşme soruları katılımcılara yöneltilmiştir. Verilerin toplanması amacıyla katılımcılara görüşme formu üzerinde 9 adet açık uçlu soru yöneltilmiştir. Ayrıca katılımcılar hakkında bilgi edinilmesi amacıyla 4 adet demografik soruya yer verilmiştir. Görüşmeler esnasında elde edilen veriler

ses kaydı ve not alma yöntemleri ile kayıt altına alınmıştır. Görüşmeler 15-45 dakika aralığında sürmüştür.

3.4. Araştırma Verilerinin Analizi

Araştırma kapsamında veri toplama sürecinin tamamlanmasının ardından yarı yapılandırılmış görüşmelerde oluşturulan ses kayıtları ve notlar yazılı metin haline getirilmiş, Microsoft Office dosyasına aktarılmıştır. Görüşmeler esnasında oluşturulan ses ve not kayıtları yazılı hale getirilirken katılımcıların kimliğinin gizli kalmasını sağlamak için görüşmecilere K1, K2 gibi katılımcı kodları verilmiştir. Ardından Microsoft Office belgelerine aktarılan görüşme kayıtları, verilerin analiz edilebilmesi amacıyla MAXQDA 2022 programına yüklenmiştir. Görüşme kayıtlarından oluşan veriler betimsel analiz yöntemi ve içerik analizi yöntemi kullanılarak analiz edilmiştir.

3.4.1. Betimsel Analiz

Betimsel analiz, bir araştırmada elde edilen verilerin önceden belirlenmiş temalar çerçevesinde yorumlanması ve sınıflandırılmasıdır. Betimsel analizin temel amacı, araştırma kapsamında ortaya çıkan verilerin sistematik bir biçimde betimlenmesidir. Betimsel analiz, araştırma esnasında yöneltilen soruların temalarına göre önceden düzenlenebilen bir analiz yöntemidir (Yıldırım ve Şimşek, 2014: 257). Araştırma kapsamında betimsel analiz yöntemi kullanılarak derinlemesine görüşme sorularının ortaya koyduğu ana temalar ve sorulara verilen yanıtlara göre oluşan alt temalar belirlenmiştir.

3.4.2. İçerik Analizi

İçerik analizi, araştırma verilerini içeren metinleri anlamlandırmak ve sınıflandırmak amacıyla küçük cümlelere ayırabilen bir analiz yöntemidir (Weber, 1989: 5). Betimsel analiz ile yorumlanan ve temalara ayrılan veriler, içerik analizinde daha derin bir biçimde incelenmektedir (Yıldırım ve Şimşek, 2014: 259). Dolayısıyla içerik analizi yöntemi, görüşmelerde elde edilen verilerin ifade ettiği olguların yorumlanmasına yardımcı olmaktadır. Araştırma kapsamında içerik analizi yöntemi kullanılarak katılımcıların görüşlerinin her bir alt tema için ne kadar sıklıkla tekrarlandığı tespit edilmiştir. Bu kapsamda her bir alt tema için katılımcıların görüşlerini temsil eden kodlamalar yapılmıştır, oluşturulan kodların tekrarlanma sıklığı sayılar ile ifade edilmiştir. Araştırma kapsamında oluşturulan kodlar, verilerin sözcük, cümle ve paragraf gibi bazı anlamlı bölümlerine verilen isimlerdir. Bir başka deyişle içerik analizi ile oluşturulan kodlar, toplanan veriler içerisinde birtakım yargıları temsil etmektedirler. Kodlama sürecinde oluşturulan sayılar ise kodun temsil ettiği olgunun hangi sıklıkla tekrar edildiğini göstermektedir.

3.5. Araştırmanın Geçerlilik ve Güvenilirliği

Bir araştırmanın bilimsel açıdan güçlü olması için ilk faktör güvenilirliktir. Araştırmanın güvenilir olması, hatalardan arındırılmasına bağlıdır. Araştırmanın bilimsel açıdan güçlü olması için ikinci faktör ise geçerliliğdir. Geçerlilik, araştırmanın amaçlarına ulaşabilmesi için yapılan ölçümün amacına uygun olması ve temsil ettiği kütlenin tamamına genellenebilir olması ile ilgili bir kavramdır (Şencan, 2005: 1-2).

Araştırmanın güvenilir bir çalışma olabilmesi için veri toplama aşamasına geçilmeden önce Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Etik Kurulu'ndan araştırmanın Etik Kurul ilkelerine uygun olduğuna dair izin alınmıştır. Bunun yanı sıra veri toplama aşamasında görüşülen tüm kurum, kuruluş ve şahıslara şeffaf bir şekilde bilgi

verilmiş; araştırmaya yönelik yapılan tüm katkılarının gönüllülük esasına dayalı olduğu ifade edilmiştir. Ayrıca araştırmanın bilimsel hedeflerine uygun olması için gerekli zen gösterilmiş, elde edilen veriler tarafsız bir şekilde değerlendirilmiştir.

Araştırmanın geçerliliğinin sağlanabilmesi için veri toplama ve verilerin analizinde yararlanılan araçlar, literatür taraması kapsamında oluşturulmuştur. Ayrıca veri toplama ve verilerin analizinde yapılan tüm çalışmalar tez danışmanının görüşü esas alınarak yrtlmştir. Görüşme sorularının hazırlanması ve verilerin kodlanması esnasında tez danışmanının görüş ve nerileri çerçevesinde gerekli değişiklikler yapılmıştır. Verilerin analizi esnasında katılımcıların görüşleri doğrudan alıntılar ile aktarılarak elde edilen bulgular açık bir şekilde ifade edilmiştir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

ARAŞTIRMA BULGULARI

Bu kısımda verilerin analizi sonucunda elde edilen bulguların incelenmesi amaçlanmaktadır. Bu doğrultuda katılımcılara ilişkin demografik bulgulara ve araştırma sorularına ilişkin bulgulara yer verilmiştir.

4.1. Nevşehir Belediyesi'nin Engellilere Yönelik Kamu Hizmetleri

Araştırma kapsamında Nevşehir Belediyesi sınırları içerisindeki engelli derneklerinin yöneticileri ile görüşülmüştür. Görüşmeler esnasında katılımcılara, Nevşehir Belediyesi'nin engellilere yönelik kamu hizmetleri konusunda sorular yöneltmiş; katılımcıların Nevşehir Belediyesi'nin engellilere yönelik kamu hizmetleri konusundaki deneyimleri ve görüşlerine ulaşılması amaçlanmıştır. Ancak verilerin karşılaştırılabilmesi açısından öncelikle Nevşehir Belediyesi'nin faaliyet raporlarında ve Nevşehir Belediyesi resmi internet sitesinde yer verilen engellilere yönelik kamu hizmetlerinin incelenmesinde fayda vardır.

Nevşehir Belediyesi'nin 2016, 2017, 2018, 2019, 2020 ve 2021 yıllarına ait faaliyet raporlarında engellilere yönelik yapılan birtakım hizmetler yer almaktadır. Ayrıca Nevşehir Belediyesi resmi internet sitesinde engellilere yönelik kamu hizmetlerine ilişkin haber, bilgilendirme yazıları ve istatistiklere yer verilmiştir (Nevşehir Belediyesi, 2022). Nevşehir Belediyesi'nin faaliyet raporlarında ve resmi internet sitesinde yer alan engellilere yönelik kamu hizmetleri genel olarak şunlardır:

- Engellilere yönelik rehberlik hizmetleri ve destek hizmeti
- Engellilere yönelik tekerlekli sandalye ve akülü sandalye olarak yapılan aynı yardımlar
- Belediye bünyesinde faaliyet gösteren Özel İnsanlar Eğitim Merkezi hizmeti

- Engellilere yönelik düzenlenen kültürel faaliyetler
- Sivil toplum kuruluşları ile ortaklaşa yapılan proje ve faaliyetler
- Engelli taşıma aracı hizmeti
- Engelli şarj istasyonları hizmeti
- Covid 19 pandemisi döneminde işitme engellilere yönelik özel maskelerin yapılması
- 3 Aralık Dünya Engelliler Günü dolaysıyla etkinliklerin yapılması
- Engelli ve yardıma muhtaç ailelere yönelik gıda desteği
- Engelli geçişlerine yönelik bakım ve onarım hizmeti
- Engellilere yönelik spor branşlarında verilen eğitimler
- Yaya kaldırımı ve engelli geçişlerinin inşası
- Engellilere yönelik şehir içi ve tarihi yapılara gezi organizasyonları

Burada sözü edilen engellilere yönelik kamu hizmeti kalemlerinin bazılarına ilişkin faaliyet raporlarında birtakım istatistiklere yer verilmiştir. Söz konusu istatistikler Tablo 17’de gösterilmiştir.

Tablo 17

Nevşehir Belediyesi’nin engellilere yönelik kamu hizmetlerine ilişkin istatistikler

Yıl	Akülü Tekerlekli Sandalye Yardımı (Adet)	Tekerlekli Sandalye Yardımı (Adet)	Kültürel Faaliyet (Adet)	Özel İnsanlar Eğitim Merkezi’nde Eğitim Alan Öğrenci Sayısı (Adet)
2016	9	15	1	38
2017	5	6	2	40
2018	1	-	2	43
2019	1	-	2	43
2020	-	-	-	-
2021	-	-	1	-
Toplam	16	21	8	164

Kaynak: Nevşehir Belediyesi tarafından 2016, 2017, 2018, 2019, 2020, 2021 yıllarında yayınlanan faaliyet raporlarından yararlanılarak tarafımızca oluşturulmuştur.

Tablo 17’de görüldüğü gibi Nevşehir Belediyesi tarafından engellilere yönelik akülü tekerlekli sandalye desteği sağlanmıştır. 2016 yılında 9 adet, 2017 yılında 5 adet, 2018 yılında 1 adet ve 2019 yılında 1 adet olmak üzere 2016-2019 yılları arasında engellilere toplamda 16 adet akülü tekerlekli sandalye yardımı yapılmıştır. Akülü tekerlekli sandalyenin yanı sıra 2016 yılında 15 adet, 2017 yılında 6 adet olmak üzere Nevşehir Belediyesi tarafından engellilere 21 adet tekerlekli sandalye desteği sağlanmıştır. Ayrıca 2016 yılında 1 faaliyet, 2017 yılında 2 faaliyet, 2018 yılında 2 faaliyet, 2019 yılında 2 faaliyet ve 2021 yılında 1 faaliyet olmak üzere 2016-2021 yılları arasında Nevşehir Belediyesi, engellilere yönelik 8 adet kültürel faaliyete öncülük etmiştir. Bu hizmetlere ek olarak Nevşehir Belediyesi sınırları içerisinde engellilere yönelik destek ve rehberlik hizmetlerin sağlanabilmesi amacıyla Özel İnsanlar Eğitim Merkezi faaliyet göstermektedir. 2016 yılında 38 engelli, 2017 yılında 40 engelli, 2018 yılında 43 engelli ve 2019 yılında 43 engelli olmak üzere 2016-2019 yılları arasında 164 engelli Özel İnsanlar Eğitim Merkezi’nden faydalanmıştır.

Nevşehir Belediyesi’nin 2020 yılı faaliyet raporunda araç envanteri içerisinde 1 adet “engelli taşıma aracına” yer verilmiştir. Söz konusu araç, Nevşehir Belediyesi sınırları içerisinde yaşayan engellilerin ve yaşlıların sağlık hizmetlerine ulaşımını sağlamak amacıyla kullanılmaktadır.

Nevşehir Belediyesi’nin yayınlamış olduğu faaliyet raporlarında ve Nevşehir Belediyesi resmi internet sitesinde yer alan veriler genel olarak değerlendirildiğinde engellilere yönelik kamu hizmetleri konusunda istatistiklerin yetersiz olduğu görülmüştür. Nevşehir Belediyesi tarafından engellilere yönelik kamu hizmetleri konusundaki istatistiklerin artırılmasında fayda vardır.

Nevşehir Belediyesi’nin yayınlamış olduğu verilerde engellilere yönelik harcamalara ilişkin herhangi bir istatistiğe ulaşamamıştır. Ancak yayınlanan faaliyet raporlarında, sosyal güvenlik ve sosyal yardım hizmetlerine ilişkin harcamalara ve söz konusu harcamaların ilgili

mali yıl bütçesi içerisindeki payına yer verilmiştir. Engellilere ve yardıma muhtaçlara yönelik yardımlar ve sosyal amaçlı transferler sosyal güvenlik ve sosyal yardım hizmetlerine ilişkin harcamalar kapsamındadır. Bu açıdan engellilere yönelik harcamalara ilişkin fikir oluşturabilmesi açısından Nevşehir Belediyesi tarafından yapılan sosyal güvenlik ve sosyal yardım hizmetlerine yönelik harcamalara Tablo 18’de yer verilmiştir.

Tablo 18

Nevşehir Belediyesi tarafından yapılan sosyal güvenlik ve sosyal yardım hizmeti harcamalarının yıllara göre dağılımı

Yıl	Gerçekleşen Harcama (TL)	Harcamanın Mali Yıl Bütçesi İçerisindeki Payı (%)
2016	1.486.950,99	1,12
2017	1.457.051,84	1,11
2018	1.964.852,79	1,13
2019	1.347.259,95	0,98
2020	1.470.989,09	0,78
2021	1.452.131,71	0,61

Kaynak: Nevşehir Belediyesi tarafından 2016, 2017, 2018, 2019, 2020, 2021 yıllarında yayınlanan faaliyet raporlarından yararlanılarak tarafımızca oluşturulmuştur.

Tablo 18’de görüldüğü gibi Nevşehir Belediyesi tarafından yapılan sosyal güvenlik ve sosyal yardım hizmeti harcamaları 2016 yılı bütçesi içerisinde % 1,12 oranında bir değere sahiptir. 2018 yılında sosyal güvenlik ve sosyal yardım hizmeti harcamaları % 1,13 oranında olmak üzere 6 yıllık süreçte en yüksek orana sahip olmuş; 2021 yılı sonunda ise sosyal güvenlik ve sosyal yardım hizmeti harcamaları 1.452.131,71 TL olmak üzere mali bütçenin % 0,61 oranında gerçekleşmiştir. Burada yer verilen istatistikler doğrultusunda engellilere yönelik harcamaları içeren sosyal güvenlik ve sosyal yardım hizmeti harcamalarının Nevşehir Belediyesi bütçesi içerisindeki payının 2018 yılında en yüksek seviyeye ulaştığı ve sonraki

yıllarda azaldığı söylenebilir. Engellilere yönelik kamu harcamaları konusunda detaylı incelemelerin yapılabilmesi için sosyal güvenlik ve sosyal yardım hizmeti harcamaları kodu altında yapılan harcama verilerinin Nevşehir Belediyesi tarafından ayrıntılı olarak paylaşılmasında fayda vardır.

4.2. Katılımcılara İlişkin Demografik Bulgular

Araştırma kapsamında derinlemesine görüşme yapılan engelli derneklerinin yöneticilerine ilişkin demografik bulgulara Tablo 19’da yer verilmiştir.

Tablo 19

Katılımcılara ilişkin demografik bilgiler

Katılımcı Kodu	Yaş Aralığı	Cinsiyet	Engellilik Sebebi (var ise)	Engellilik Oranı (var ise)
K1	60+	Erkek	Görme Engelli	% 80+
K2	40-49	Erkek	Görme Engelli	% 40-59
K3	60+	Erkek	Ortopedik Engelli	% 80+
K4	40-49	Kadın	Yok	Yok
K5	60+	Erkek	Yok	Yok
K6	60+	Erkek	Yok	Yok
K7	40-49	Kadın	Yok	Yok
K8	50-59	Erkek	Ortopedik Engelli	% 80+
K9	50-59	Erkek	Ortopedik Engelli	% 40-59
K10	40-49	Kadın	Yok	Yok

Tablo 19’da görüldüğü gibi araştırma kapsamında 10 katılımcı ile görüşülmüştür. Araştırmaya katılan bireylerin yaş aralıkları incelendiğinde 40-49 yaş aralığında 4 katılımcı,

50-59 yaş aralığında 2 katılımcı, 60 ve üstü yaşta ise 4 katılımcının olduğu görülmektedir. Araştırmaya katılan bireylerden 3 katılımcı kadın, 7 katılımcı ise erkektir. Araştırmaya katılan bireylerden 5'inin herhangi bir engelliliğe sahip olmadığı, 3 katılımcının ortopedik engelli, 2 katılımcının ise görme engelli bireyler olduğu görülmektedir. Engelli bireyler arasında 3 katılımcının % 80 üstü, 2 katılımcının ise % 40-59 arası engellilik oranına sahip olduğu bilgisine ulaşılmıştır.

4.3. Araştırma Sorularına İlişkin Bulgular

Araştırma kapsamında Nevşehir Belediyesi sınırları içerisindeki engelli derneklerinde yöneticilik yapan bireyler ile görüşülmüştür. Görüşmeye katılan bireylere, engellilere yönelik kamu hizmeti sunumu konusunda sorular yöneltilmiştir. Sorulara verilen yanıtlar çerçevesinde elde edilen veriler MAXQDA 2022 programı aracılığıyla betimsel analiz ve içerik analizi yapılarak analiz edilmiştir. Betimsel analiz ve içerik analizi sonucunda oluşturulan temalara Tablo 20'de yer verilmiştir.

Tablo 20

Betimsel analiz ve içerik analizi sonucu oluşturulan temalar

• Engelli Derneklerinin Faaliyetleri
▪ Eğitim Faaliyetleri
▫ Kurs Hizmetleri
▪ Hak ve Menfaatlerin Korunması
▫ Ekonomik ve Sosyal Hakların Korunması
▪ Sosyal Yardımlar
▫ Ayni Yardımlar
▫ Nakdi Yardımlar
▪ Turistik Faaliyetler
▫ Geziler
▫ Kamplar
• Engellilik Durumu Hakkında Görüşler
▪ Biyolojik Eksiklik
▪ Diğer Bireylere Göre Farklılık

Tablo 20'nin devamı

▪ Herkesin Yaşayabileceği Bir Durum
▪ Hiçbir Şey İfade Etmeme
▪ Kısıtlılık
▪ Özel Bireyler
• Engelliler Açısından Kamu Hizmetlerinin Önemi
▪ Bakım ve Rehabilitasyon
▪ Engellilerin Sokağa Çıkması
▪ Farkındalıkların Artması
▪ Sosyal Yaşama Katılım
▪ Toplumda Etkin Rol Üstlenme
• Engellilere Yönelik Kamu Hizmetlerinde İşbirliği
▪ Ortak Proje ve Faaliyetler
▫ Merkezi Yönetim
▫ Yerel Yönetimler
▫ Üniversite
▪ Talep Edilen Hizmetler
▫ Merkezi Yönetim
▫ Yerel Yönetimler
▪ Öneri ve Fikir Alışverişi
• Merkezi Yönetim Engelli Hizmetleri
▪ Hizmet Sunumu
▫ Ayrıcalık Sağlanması
▫ Evde Bakım Hizmetleri
▫ Sağlık Hizmetleri
▫ Sosyal Yardım
▫ Spor Faaliyetleri
▫ İstişare
▪ Hizmetlerin Yetersizliği
▫ Bürokratik Yaklaşım
▫ Eğitim
▫ Maaşlar
▫ Sağlık Hizmetleri
▫ Spor Faaliyetleri
▫ Toplumsal Farkındalık
▫ İstihdam
▪ Çığa Ayak Uydurma
▪ İhtiyaçların Karşlanması
• Nevşehir Belediyesi Engelli Hizmetleri
▪ Hizmet Sunumu
▫ Bakım ve Rehabilitasyon
▫ Engelli Aracı
▫ Erişilebilir Çevre Düzenlemeleri
▫ Sağlık

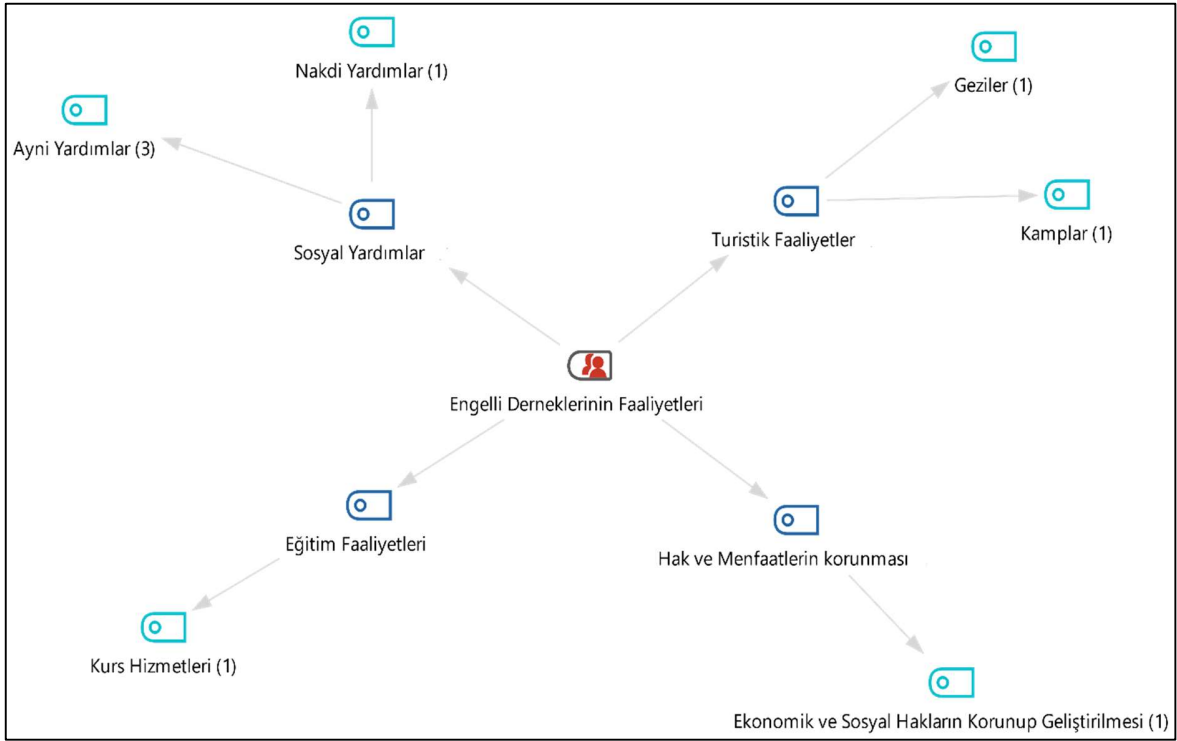
Tablo 20'nin devamı

▫ Sosyal Faaliyetler
▫ Spor Faaliyetleri
▪ Hizmetlerin Yetersizliği
▫ Engelli Birimi
▫ Erişilebilir Çevre Düzenlemeleri
▫ Sosyal Faaliyetler
▫ Sosyal Yardım
▫ Toplumsal Farkındalık
▫ Ulaşım
▪ İhtiyaçların Karşılanması
▫ İletişim Kurma
• İdareler Arası Görev Bölüşümü
▪ Görev Dağılımı
▫ Merkezi Yönetim
▫ Yerel Yönetim
▪ Yetkilerin Arttırılması
▫ Merkezi Yönetim
▫ Yerel Yönetim
▪ İş Birliği
• Toplumsal Yaşama Katılımı Zorlaştıran Alanlar
▪ Ayrıcalık Sağlanması
▪ Bakım ve Rehabilitasyon
▪ Bürokratik Yaklaşım
▪ Erişilebilirlik
▪ Sosyal Faaliyetler
▪ Sosyal Yardım
▪ Toplumsal Yaklaşım
▪ Ulaşım
▪ İstihdam

Tablo 20'de görüldüğü gibi araştırma kapsamında engelli derneklerinin yöneticilerine yöneltilen sorulara ilişkin 8 adet ana tema ve ana temaya bağlı olarak alt temalar belirlenmiştir. Engellilere yönelik kamu hizmetleri konusunda oluşturulan temalar, temalara ilişkin hiyerarşik kod dağılımı ve katılımcı görüşleri başlıklar halinde ayrıntılı olarak incelenecektir.

4.3.1. Engelli Derneklerinin Faaliyetleri

Araştırma kapsamında engelli derneklerinin kamu hizmetleri ile ilişkilerinin anlaşılabilmesi amacıyla katılımcılara, yöneticiliğini yaptıkları derneklerin faaliyetleri hakkında bilgi vermeleri istenmiştir. Katılımcıların konu ile ilgili görüşlerine dair tema ve kod dağılımı Şekil 1’de verilmiştir.

Şekil 1. Engelli derneklerinin faaliyetlerine ilişkin hiyerarşik kod-alt kod modeli

Şekil 1’de görüldüğü gibi engelli derneklerinin faaliyetlerine ilişkin sosyal yardımlar, turistik faaliyetler, hak ve menfaatlerin korunması, eğitim faaliyetleri temaları oluşturulmuştur. Sosyal yardımlar teması altında aynı yardımlar ve nakdi yardımlar konularına; eğitim faaliyetleri teması altında kurs hizmetleri konusuna; hak ve menfaatlerin korunması temasında ekonomik ve sosyal hakların korunup geliştirilmesi konusuna turistik

faaliyetler konusunda geziler ve kamplar konularına vurgu yapılmıştır. Bazı katılımcılar engelli derneklerinin faaliyetleri konusundaki görüşlerini şu şekilde ifade etmiştir:

K1: “Üyelerimize bilgisayar kursu, tabak boyama kursu, İngilizce kursu, satranç kursu, bilek güreşi kursu ve kabartmalı Kur’an-ı Kerim kursları açtık. Bu kurslar devamlı kurslar ve derneğimiz tarafından sağlandı. Bunun yanında yardımlarımız oluyor. Durumu zayıf olan kardeşlerimize gıda, ayakkabı, elbise, kırtasiye yardımları yapıyoruz. Nevşehirli olup dışarıda üniversite okuyan 140 öğrenciye burs veriyoruz. Daha sonra her yıl ücretsiz olarak bölgelere geziler yapıyoruz. Mesela Karadeniz Bölgesine gittik. Güneydoğu’ya gittik, Diyarbakır’a gittik, Diyarbakır annelerini ziyaret ettik. Her yıl kampa Kuşadası’na gittik, İstanbul’a gittik oradaki ziyaretleri (kutsal mekanlar) gezdik. Yani her yıl bir iki yere engelli kardeşlerimizi ücretsiz olarak götürüp getiriyoruz.”

K3: “Çalışmalarımıza başladığımızda ilk hedefimiz mülkiyetini kendimiz alacağımız bir yazıhanemizin olmasıydı. Ve mülkiyeti derneğimize kazandırdık. Daha sonra her 2-3 yılda bir Almanya, Fransa, Hollanda’ya giderek oradaki dernekler ile irtibat kurduk. Buraya 6 tır tekerlekli sandalye, koltuk değneği gibi engellilerin kullanabileceği malzemeleri getirdik ve il özel idaresi ile geçmiş valimizin, belediye başkanımızın, milletvekillerimizin bilgisi dahilinde il özel idare bahçesinde bu malzemeleri dağıttık. Bu tür çalışmalar yaptık. Hatta elimizde kalan malzemeleri depomuza yerleştirdik, televizyonlarda ve ulusal gazetelerde bu tür malzeme ihtiyacı olanları gördüğümüzde bu malzemeleri kargo ücretini de karşılayarak kendilerine ulaştırdık. Bu tür hizmetlerimiz devam ediyor. Şu anda bir tır malzememiz Almanya’da bekliyor, pandemiden dolayı henüz getiremedik. Bu yıl içerisinde malzemelerimizi getirmek için uğraşıyoruz.”

K4: “Derneğimiz engelliler ve ailelerinin ekonomik, sosyal, kültürel ve mesleki hak ve çıkarlarının korunup geliştirilmesi amacıyla kuruldu. Ben yönetim kurulu başkanı olarak görev yapıyorum. Sosyal, kültürel ekonomik hizmetler ile yardımlaşma ve dayanışma hizmetleri yürütüyoruz.”

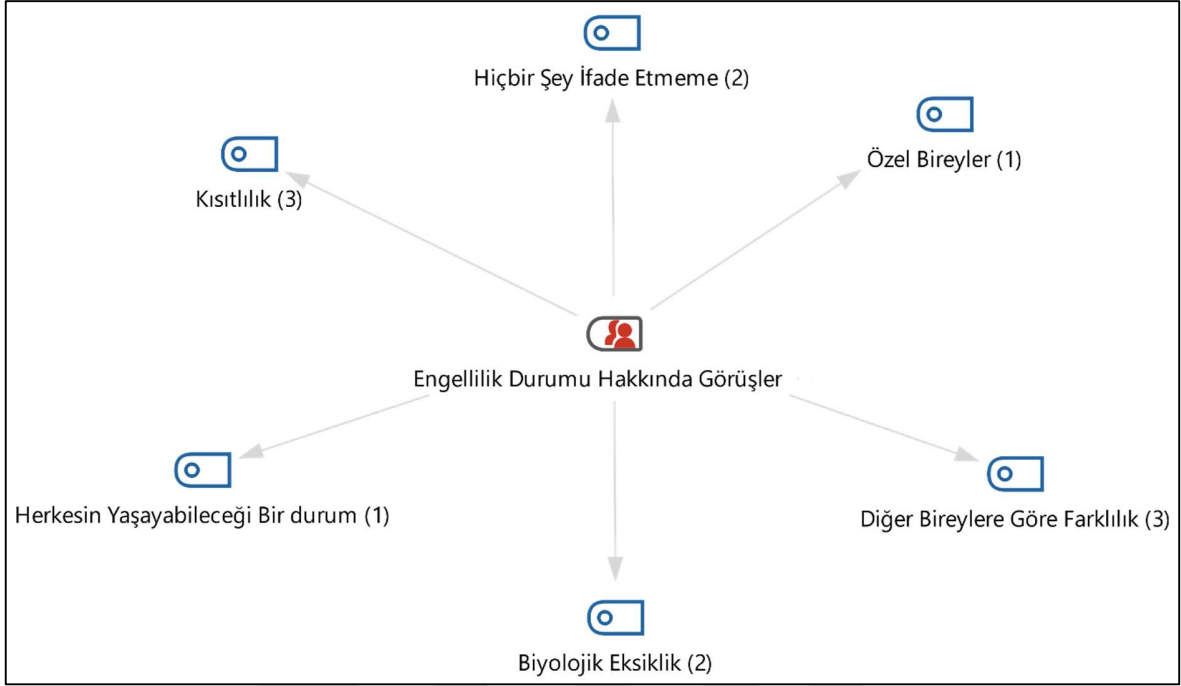
K7: “Dernek yönetim kurulunda başkan yardımcısı olarak görev yapıyorum. İki yıldır derneğimiz faaliyetlerini yürütüyor. Bu iki yılda muhtaç çocuklara giyim yardımı yaptık,

medikal ürünlerin dağıtımını yaptık. Bu yardımlar yapılırken valimiz, milletvekilimiz, belediye başkanımız da buradaydı. Bu yardımlar protokol önünde yapıldı.”

Şekil 1’de yer verilen tema ve kod haritası ile K1, K3, K4 ve K7 kodlu katılımcıların görüşlerinde belirtildiği gibi katılımcılar, engelli dernekleri tarafından sosyal yardımlar alanında aynı yardımlar ve nakdi yardımlar yapıldığını; turistik faaliyetler alanında kamplar ve geziler yapıldığını; hak ve menfaatlerin korunması alanında ekonomik ve sosyal hakların korunup geliştirilmesi faaliyetlerinin yürütüldüğünü; eğitim faaliyetleri alanında kurs hizmetlerinin verildiğini ifade etmişlerdir. Şekil 1’de görüldüğü gibi katılımcılar tarafından yönetici olunan derneklerin faaliyetleri sıralanırken aynı yardım şeklinde yapılan sosyal yardımlara 3 kez değinilmiştir. Bu değer engelli derneklerinin faaliyetleri arasında en çok vurgulanan faaliyet alanını oluşturmaktadır. Ayrıca K1, K3 ve K7 kodlu katılımcıların görüşlerinde dernekler tarafından engellilere yönelik medikal ürünlerin sağlanması, kıyafet yardımı gibi aynı yardımların yapıldığı ifade edilmiştir. Sonuç olarak Nevşehir Belediyesi sınırları içerisindeki engelli derneklerinin özellikle aynı yardımlara yönelik hizmetlere ağırlık verildiği tespit edilmiştir.

4.3.2. Engellilik Durumu Hakkında Görüşler

Araştırma kapsamında katılımcıların engellilik durumu hakkındaki bilgileri ve fikirlerinin anlaşılabilmesi amacıyla engellilik durumu hakkındaki düşünceleri sorulmuştur. Katılımcıların konu ile ilgili görüşlerine dair temalar ve kod dağılımları Şekil 2’de verilmiştir.

Şekil 2. Engellilik durumu hakkında görüşlere ilişkin hiyerarşik kod-alt kod modeli

Şekil 2’de görüldüğü gibi engellilik durumu hakkındaki görüşlere ilişkin kısıtlılık, hiçbir şey ifade etmeme, özel bireyler, diğer bireylere göre farklılık, biyolojik eksiklik ve herkesin yaşayabileceği bir durum temaları oluşturulmuştur. Bazı katılımcılar engellilik durumu hakkındaki görüşlerini şu şekilde ifade etmiştir:

K2: “Engellilik farklılıktır. Engelli bireyler diğer insanlara göre farklılıklara sahip olan özel kişilerdir.”

K6: “Doğuştan gelen sebeplerle, kaza sonucu vs. birtakım ihtiyaçlarını karşılayamayan insanlar engellilerdir. Herkes her an engelli olabilir sağlığımız her zaman yerinde olmayabilir.”

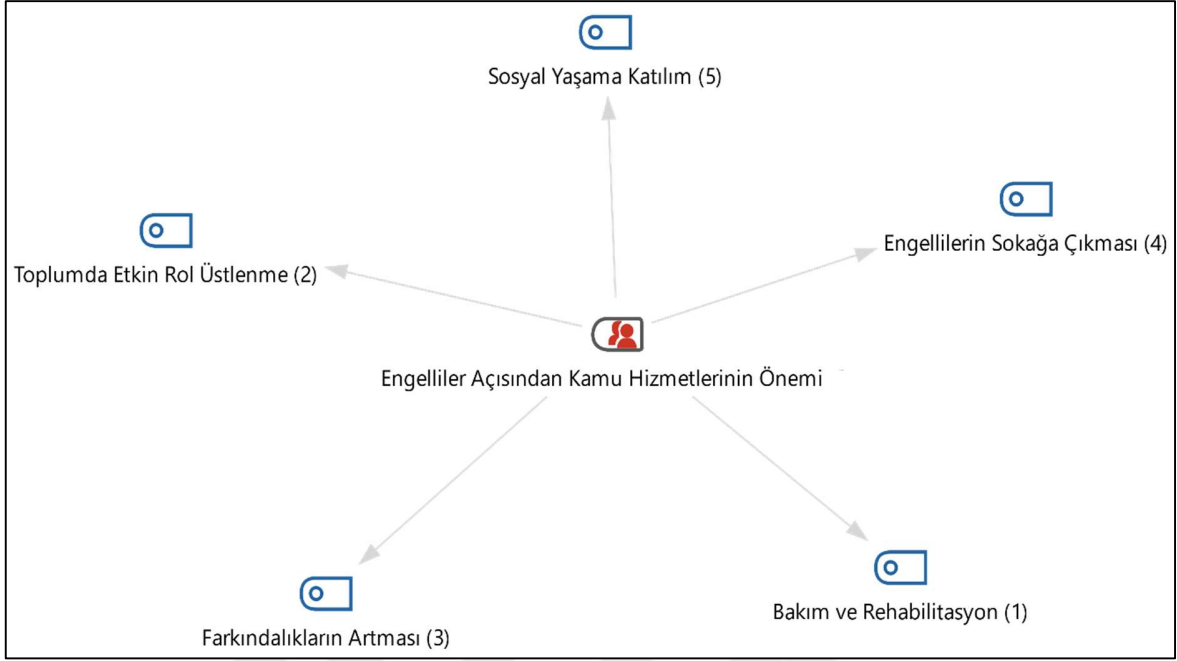
K9: “Ben engelliliği kabul etmiyorum. Ben bu hayatta yaşıyorsam bu mücadeleyi vereceğim. Neticede ben de siz de bir şekilde günlük işlerimizi yapıyoruz. Bankaya gidip işimizi hallediyoruz. Bir kamu kurumuna gidip işimizi hallediyoruz. Mesela birçok arkadaşımız var engeli olmasına rağmen ticaret yapıyorlar. Biz ihsan istemiyoruz, gölge

olmasınlar yeter. Bizlere merhamet ile acıyarak bakmasınlar. Bizi toplumdan ayırmasınlar yeter.”

Şekil 2’de yer verilen tema ve kod haritası ile K2, K6 ve K9 kodlu katılımcıların görüşlerinde belirtildiği gibi engellilik durumu hakkında, engelli bireylerin özel bireyler olduğu, engelli bireylerin diğer insanlara göre farklı bireyler olduğu, engelli bireylerin biyolojik eksiklikleri olan bireyler olduğu, engellilik durumunun herkesin yaşayabileceği bir durum olduğu, engellilik durumunun bir kısıtlılık durumu olduğu, engellilik durumunun hiçbir şey ifade etmeyen bir kavram olduğu yönünde görüşler ortaya atılmıştır. Engellilik durumuna ilişkin görüşler ifade edilirken engellilik durumunun bir kısıtlılık olduğu ve engellilerin diğer insanlara göre farklı bireyler olduğu görüşlerine katılımcılar tarafından 3’er kez vurgu yapılmıştır. Bu değerler engellilik durumuna ilişkin görüşler arasında en çok vurgulanan ifadeleri oluşturmaktadır. Ayrıca K6 kodlu katılımcı, engellilik durumuna ilişkin görüşlerinde tüm bireylerin bir gün engelli olabileceğini ifade etmiştir. Katılımcının bu ifadesi WHO’nun 2011 yılında yayımladığı Dünya Engellilik Raporu’nda yer verilen “herkesin yaşamının bir döneminde engelli olabileceği, yaşlandığında işlev kaybı yaşayabileceği (WHO, 2011: 3)” vurgusuyla aynı paralelde, dikkat çekici bir yaklaşımdır. Sonuç olarak engellilik durumu hakkındaki görüşlerin özellikle kısıtlılık ve hiçbir şey ifade etmeyen bir kavram etrafında şekillendiği; K6 ve K9 kodlu katılımcıların görüşlerinde belirtildiği gibi engellilere ilişkin farklı yaklaşımların da olduğu tespit edilmiştir.

4.3.3. Engelliler Açısından Kamu Hizmetlerinin Önemi Hakkında Görüşler

Araştırma kapsamında engelli bireylerin yaşamında kamu hizmetlerinin yerinin anlaşılabilmesi için katılımcılara, engelliler açısından kamu hizmetlerinin önemi hakkında sorular sorulmuştur. Katılımcıların konu ile ilgili görüşlerine dair tema ve kod dağılımı Şekil 3’te verilmiştir.

Şekil 3. Engelliler açısından kamu hizmetlerinin önemine ilişkin hiyerarşik kod-alt kod modeli

Şekil 3’te görüldüğü gibi engelliler açısından kamu hizmetlerinin önemine ilişkin sosyal yaşama katılım, engellilerin sokağa çıkması, bakım ve rehabilitasyon, farkındalığın artması ve toplumda etkin rol üstlenme temaları oluşturulmuştur. Bazı katılımcılar engelliler açısından kamu hizmetlerinin önemine ilişkin görüşlerini şu şekilde ifade etmiştir:

K1: “...derneği kurduğumda engelliler sokağa çıkmıyordu. Ondan sonra sosyal faaliyetler yapılmaya başladı, devlet tarafından bakım ücretleri çıktı, devletimiz kamplara götürüyor, gezilere götürüyor, iş imkânı sağlıyor, engelliler için okullar açıldı, engelli çocuklar falan hepsi sokağa çıkmaya başladılar ve sosyal faaliyetlere katılabilir hale geldiler. Dolayısıyla kamu hizmetleri engellilerin sokağa çıkmalarında etkili oldu.”

K4: “Engellilerin toplumsal hayata katılabilmesi için kamu hizmetleri çok önemlidir. Zaten engellilere yönelik kamu hizmetlerinin sunumu sosyal devlet olmamızın gereğidir. Engellilerimize verilen özellikle eğitim hizmetleri tüm vatandaşlarımızda olduğu gibi engelliler için de çok önemlidir. Çünkü her şey eğitimle başlıyor. Zaten anayasada da eğitim haklarına yer veriliyor. Mesela benim gözümde en ağır, en çok desteğe ve yardıma ihtiyaç

duyan engel türü zihinsel engelliliktir. Zihinsel engellilerin algılamaları zor olduğu için eğitim ile minimum derecede de olsa idame ettirecek hale geliyorlar. Bu sebeple engellilerin toplum içerisinde yer alabilmesi için en önemli faktörün eğitim olduğunu düşünüyorum. Ayrıca engellilere verilen tüm hizmetler arttıkça diğer vatandaşlar da farkındalık kazanıyor, duyarlılıkları artıyor. Önceden engelli çocuğu olan aileler engellileri eve kapatıyorlarmış, engellilerden utanıyorlarmış. Günümüzde kimse çocuğundan utanmıyor, sıkılmıyor, toplum içerisine karışabiliyor.”

K10: “Engellilerin dışarı çıkabilmesi, sosyal faaliyetleri yapması için kamu hizmetleri önemlidir. Toplum içerisinde yaşayabilmesi için toplumun diğer fertlerinin tavrı da çok önemli.”

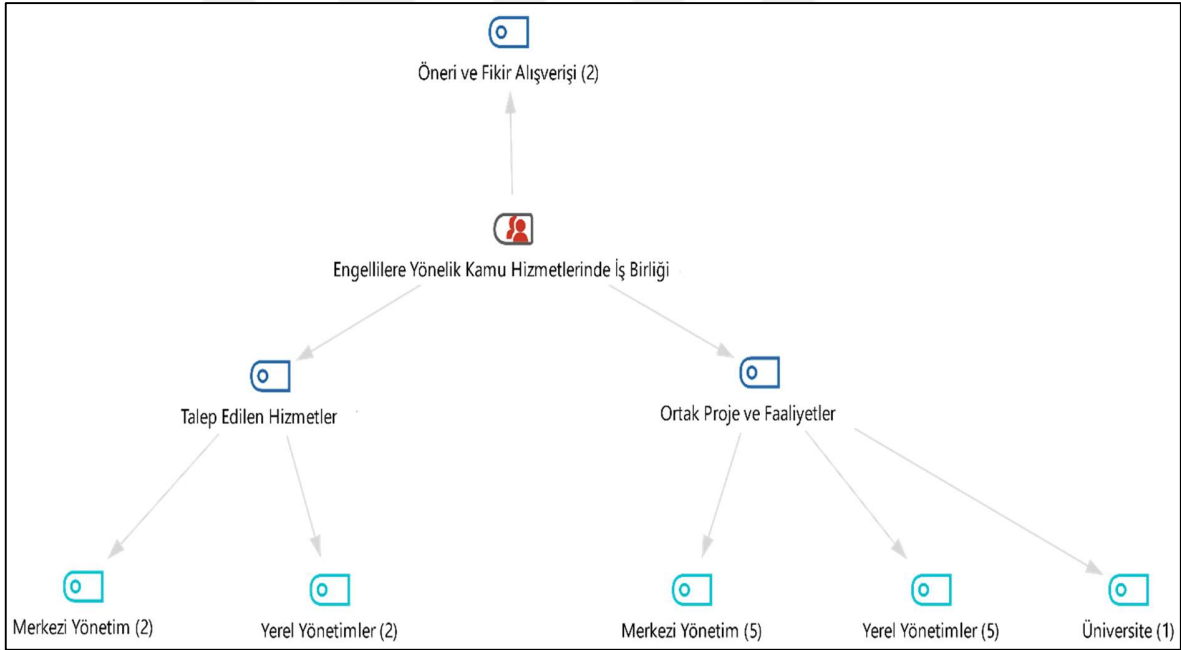
Şekil 3’te yer verilen tema ve kod haritası ile K1, K4 ve K10 kodlu katılımcıların görüşlerinde belirtildiği gibi engelliler açısından kamu hizmetinin, engellilerin sosyal yaşama katılımı, engellilerin sokağa çıkabilmesi, engellilerin bakım ve rehabilitasyonunun sağlanabilmesi, engellilere yönelik farkındalığın artması ve engellilerin toplumda etkin bir rol üstlenebilmesi açısından önemli olduğu vurgulanmıştır. Katılımcıların kamu hizmetlerinin önemine ilişkin görüşlerinde kamu hizmetlerinin engellilerin sosyal yaşama katılımını arttırdığı ifadesine 5 kez; kamu hizmetlerinin engellilerin sokağa çıkmasında etkili olduğu ifadesine 4 kez değinilmiştir. Bu değerler engelliler açısından kamu hizmetlerinin önemine ilişkin görüşler arasında en çok vurgulanan görüşleri oluşturmaktadır.

K1 ve K4 kodlu katılımcılar, yaşadıkları tecrübelerden yola çıkarak engellilerin geçmişte aileleri tarafından evden çıkarılmamasına rağmen zaman içerisinde kamu hizmetlerinin artması ile sokağa çıkabildiklerini ve sosyal yaşama dahil olduklarını belirtmişlerdir. Öte yandan K4 kodlu katılımcının ifadeleri doğrultusunda geçmişte toplumun engellilere yönelik yaklaşımında moral modelin etkilerinin görüldüğü ve kamu hizmetlerinin zaman içerisinde engellilere yönelik yaklaşımı değiştirdiği söylenebilir. Sonuç olarak katılımcıların görüşleri ve tecrübeleri çerçevesinde kamu hizmetlerinin özellikle engellilerin

sokağa çıkması ve toplumsal yaşama katılımı açısından hayati öneme sahip olduğu tespit edilmiştir.

4.3.4. Engellilere Yönelik Kamu Hizmetlerinde İş Birliği

Araştırma kapsamında engellilere yönelik kamu hizmetlerinde kurumlar arası iş birliğinin niteliği ve boyutlarının incelenebilmesi amaçlanmıştır. Bu kapsamda katılımcılara, engellilere yönelik kamu hizmetlerinde iş birliği başlığı altında sorular yöneltilmiştir. Katılımcıların konu ile ilgili görüşlerine dair tema ve kod dağılımı Şekil 4’te verilmiştir.

Şekil 4. Engellilere yönelik kamu hizmetlerinde iş birliğine ilişkin hiyerarşik kod-alt kod modeli

Şekil 4’te görüldüğü gibi engellilere yönelik kamu hizmetlerinde iş birliği konusunda öneri ve fikir alışverişi, ortak proje ve faaliyetler ve talep edilen hizmetler temaları oluşturulmuştur. Ortak proje ve faaliyetler temasında merkezi yönetim, yerel yönetimler ve

üniversite konularına vurgu yapılmıştır. Talep edilen hizmetler temasında ise merkezi yönetim ve yerel yönetimler konularına vurgu yapılmıştır. Bazı katılımcılar engellilere yönelik kamu hizmetlerinde iş birliğine ilişkin görüşlerini şu şekilde ifade etmiştir:

K1: “Tabii iş birliği önemlidir. Biz Nevşehir’de dernek olarak İŞKUR ve Halk Eğitim ile kurslar açtık. Bunun yanı sıra Nevşehir Valiliği ile proje yaparak kaplıcaya gittik, orada seminerler yaptık. Belediye ile seminerlerimiz oluyor, engelliler haftasında engelliler haftasını kutlarız. İçli dışlıyız. Ne gerekiyor ise bunları kamu kuruluşları ile yaparız.”

K3: “İş birliği önemlidir. Biz geçmiş belediye başkanlarımız, şu anki belediye başkanımız, belediyede bizimle ilgili faaliyet gösteren fen işleri ile ne zaman iletişim kursak gerekli hizmeti alıyoruz. Zaten önceki başkanlarımızdan birine rica ederek belediyeye engelli aracı yaptırmıştık. Bu uygulama 15 yıldır devam ediyor. Daha sonra kulakları çınlasın daha önce burada olan ve şu anki Çanakkale Valimizden rica etmiştik asansörlü engelli aracı yaptırmıştı. Şu anda Sosyal Hizmetler’de kullanılıyor. Bu araçlar sayesinde engelliler istediği zaman hastaneye, acil durumlarda gidilmesi gereken yerlere götürülüyor. Yani kamudan güzel bir hizmet alıyoruz.”

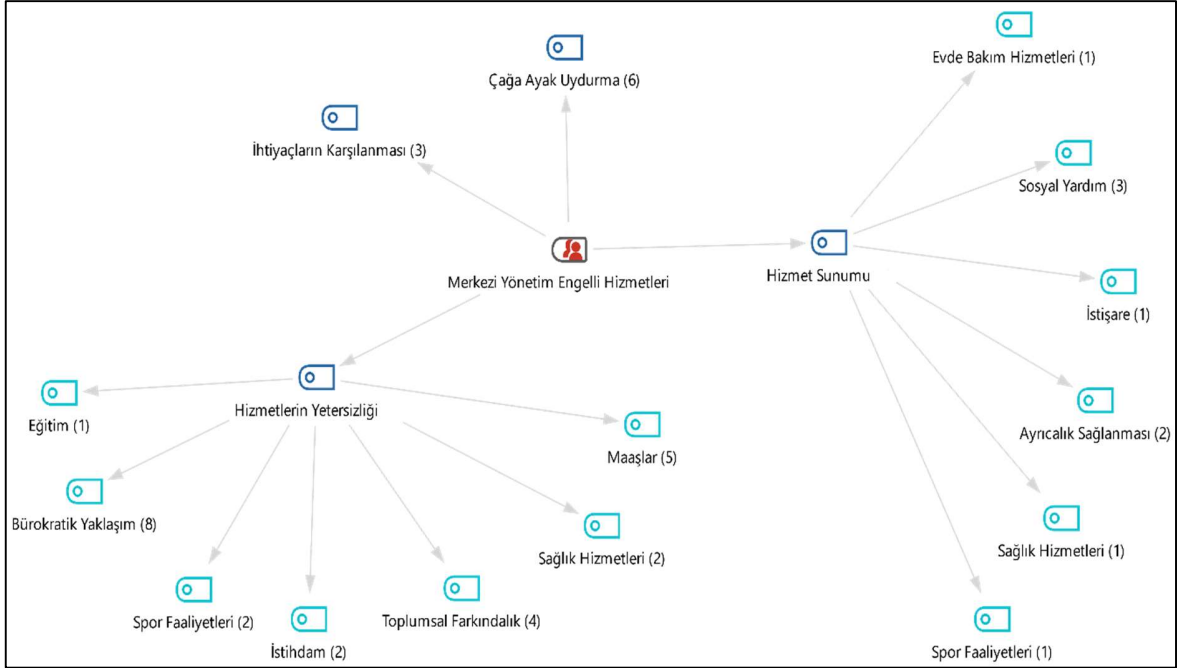
K4: “Bizim zaman zaman temaslarımız oluyor. Gerek valilikle gerek belediye ile gerekse diğer yerel yönetimlerle iş birliği içerisinde oluyoruz. Bizler de dernek olarak köprü vazifesi görüyoruz. Biz, bir yerde sıkıntı varsa hem sıkıntıyı dile getiriyoruz hem de çözüm önerimizi söylüyoruz. İlgili yetkililer de kendi aralarında değerlendirip gerekli müdahaleleri yapıyorlar. Fakat şu da var... Zaten kanunlarda her şey belirlenmiş. 5378 sayılı kanunda engelliler için düzenlemeler yapılmış. Kanunlara uygun bir şekilde, kanun çerçevesinde hak edildiği şekilde yapılması gereken şeyleri zaman zaman talep ediyoruz. “Biz şunu istiyoruz, biz bunu istiyoruz” diye düşünmeyin bunu. Kanunlarda var ve yapılması gerekiyorsa zaman zaman temaslarımız oluyor. Eksik olmasınlar onlar da destek oluyorlar, yardımcı oluyorlar. İş birliği içerisinde oluyoruz.”

K10: “Benim bildiğim kadarıyla Nevşehir’de hem bizim hem diğer derneklerin Valilik ile belediye ile iş birliği içinde yürüttüğü geniş çaplı projeler yok. Şu da var, mesela dernek topladığı yardımlarla teçhizat dağıtacak diyelim. Bu tür şeylerde ulaşım açısından ya da bizim de katkımız olsun diyerek yardımcı oluyorlar.”

Şekil 4'te yer verilen tema ve kod haritası ile K1, K3, K4, K10 kodlu katılımcıların görüşlerinde belirtildiği gibi engellilere yönelik kamu hizmetlerinde iş birliğinin, öneri ve fikir alışverişlerinin yapılması, yerel yönetimler, merkezi yönetim ve üniversite ile ortak proje ve faaliyetlerin yapılması ve yerel yönetim ve merkezi yönetimden hizmet talep edilmesi şeklinde yapıldığı ifade edilmiştir. Ortak proje ve faaliyetlerin yürütülmesi hususunda yerel yönetimler ve merkezi yönetime 5'er kez vurgu yapılmıştır. Bu değerler engellilere yönelik hizmetlerde iş birliği konusundaki ifadeler arasında en çok vurgulanan görüşleri oluşturmaktadır. Ayrıca K1 kodlu kullanıcı merkezi yönetim ve yerel yönetimler ile özellikle kurs ve seminerler konusunda iş birliği yapıldığını ifade etmiştir. K10 kodlu kullanıcı, geniş çaplı iş birliği projelerinin olmadığını, yerel yönetimler ve merkezi yönetimin, yapılan faaliyetlerde daha çok yardımcı bir faktör olarak görev üstlendiğini ifade etmiştir. Sonuç olarak yerel yönetimler ve merkezi yönetime bağlı idarelerin, engellilere yönelik kamu hizmetlerinin sunumunda iş birliği faaliyetlerinde yardımcı bir faktör olarak rol aldıkları tespit edilmiştir.

4.3.5. Merkezi Yönetim Engelli Hizmetleri Hakkında Görüşler

Araştırma kapsamında merkezi yönetimin engellilere yönelik sunduğu kamu hizmetleri ve söz konusu kamu hizmetlerinin katılımcılar açısından değerlendirmelerinin incelenebilmesi için katılımcılara, merkezi yönetim engelli hizmetleri başlığı altında sorular sorulmuştur. Katılımcıların konu ile ilgili görüşlerine dair tema ve kod dağılımı Şekil 5'te verilmiştir.

Şekil 5. Merkezi yönetim engelli hizmetlerine ilişkin hiyerarşik kod-alt kod modeli

Şekil 5’te görüldüğü gibi merkezi yönetim engelli hizmetleri konusunda ihtiyaçların karşılanması, çağa ayak uydurma, hizmet sunumu, hizmetlerin yetersizliği, ihtiyaçların karşılanması temaları oluşturulmuştur. Hizmet sunumu teması altında evde bakım hizmetleri, sosyal yardım, istişare, ayrıcalık sağlanması, sağlık hizmetleri ve spor faaliyetleri konularına değinilmiştir. Hizmetlerin yetersizliği teması altında maaşlar, sağlık hizmetleri, toplumsal farkındalık, istihdam, spor faaliyetleri, bürokratik yaklaşım ve eğitim konularına vurgu yapılmıştır. Bazı katılımcılar merkezi yönetim engelli hizmetlerine ilişkin görüşlerini şu şekilde ifade etmiştir:

K3: “...engellilerin durumu şu anda çok çok iyi. Emekli gibi. 2450-2500 lira evde bakım ücreti alıyor. Yetmiyorsa valiliğe müracaat ediyor sosyal güvenliği, maaşı yoksa Aile Sosyal Politikalardan, sosyal yardımlaşma ve dayanışma vakfından, valilikten, Kızılay’dan faydalanıyor. Gerekli yardımlar yapılıyor.”

K5: “...engellilere verilen maaşlar olsun, çeşitli istisnalar olsun bunlar yeterlidir. Önceden şartlar kötüydü. Şimdi ambulans engelli bireyi evinden alıyor, işlemleri bitince evine

götürüyor.” “Zaten devletimiz şu anda darda. Savaş var şu var bu var... Bu şartlar altında merkezi yönetim elinden geleni yapıyor.”

K6: “Bazı konularda aksaklıklar var. Mesela bir arkadaşımız var maaşını kesmişler. Ama arkadaşımız yerde sürünüyor, bu adam bariz yüzde doksan engelli. Ama maaşını kesmişler ve alamıyor. Bir de Kayseri’ye Konya’ya gönderiyorlar bu adamı. Adamın zaten yerden kalkmaya yürümeye takati yok... Bazı prosedürler var. Bazen bu prosedürlere takılıyorlar. Bizde balthazard (engellilik raporu hesaplama sistemi) diye bir sistem var. Mesela engelli Aile Sosyal Politikalar’a danışmadan bir rapor alıyor. Yüzde doksan engellilik raporu olan birine doktor daha düşük oranda rapor veriyor. O rapor sisteme düşünce sıkıntı oluyor. Maaşı kesiliyor ve engelli vatandaş mağdur oluyor. Kısaca rapor sisteminden dolayı sıkıntı yaşanıyor. Zengindir, gelir durumu yüksektir, bu durumlarda engelli maaşını kesersen anlarım. Muhtaç birinin maaşını neden kesiyorsun?”

K9: “Merkezi yönetim tarafından engellilere verilen hizmetler yeterli değil. Engellilere verilen maaşlar, çok özür dilerim, bir sadaka gibi. İnsanlar bu maaşlar için ne mücadeleler veriyor. Hastanelerde, doktorlarda, heyetlerde haftalarca sürünen insanlar var. Hiç yoktan iyi o ayrı bir konu. Ama yetersiz...” Ben beş yıl sivil toplum örgütünde çalıştım. O dönemde gün ışığı görmemiş engellilere rastladım. Engelli aileleri bize engelliği göstermediler. Kırsal kesimde engelliği bir yük gibi görüyorlar. Yani demek istediğim bu durumda olan insanlar var. Bu insanların yaşam standartlarının tespit edilmesi ve toplumsal yaşamda var olabilmesi için çalışmaların yapılması gerekir. Bunun dışında Sağlık Bakanlığı’na bağlı hastanelerde bir engelli birimi bulunmalı. Engelli de normal vatandaş gibi sabah 7’de devlet hastanesine gidiyor, akşama kadar orada bekliyor. Engellilere bir öncelik ya da ayrıcalık yok. En azından engelli birey hastanedeki bir birime başvurursa, bir muhatabı, yönlendiricisi olsa iyi olur. Mesela ben özel bir hastanede engelli polikliniği görmüştüm. Engelli polikliniğe giriyor, şikâyetini anlatıyor, şikâyet ile ilgili doktor çağırılıyor ve engelli polikliniğinde engellinin muayenesi, tahlili vs. yapılıyordu.”

Şekil 5’te yer verilen tema ve kod haritası ile K3, K5, K6, K9 kodlu katılımcıların görüşlerinde belirtildiği gibi merkezi yönetim engelli hizmetlerinde oluşturulan temalardan

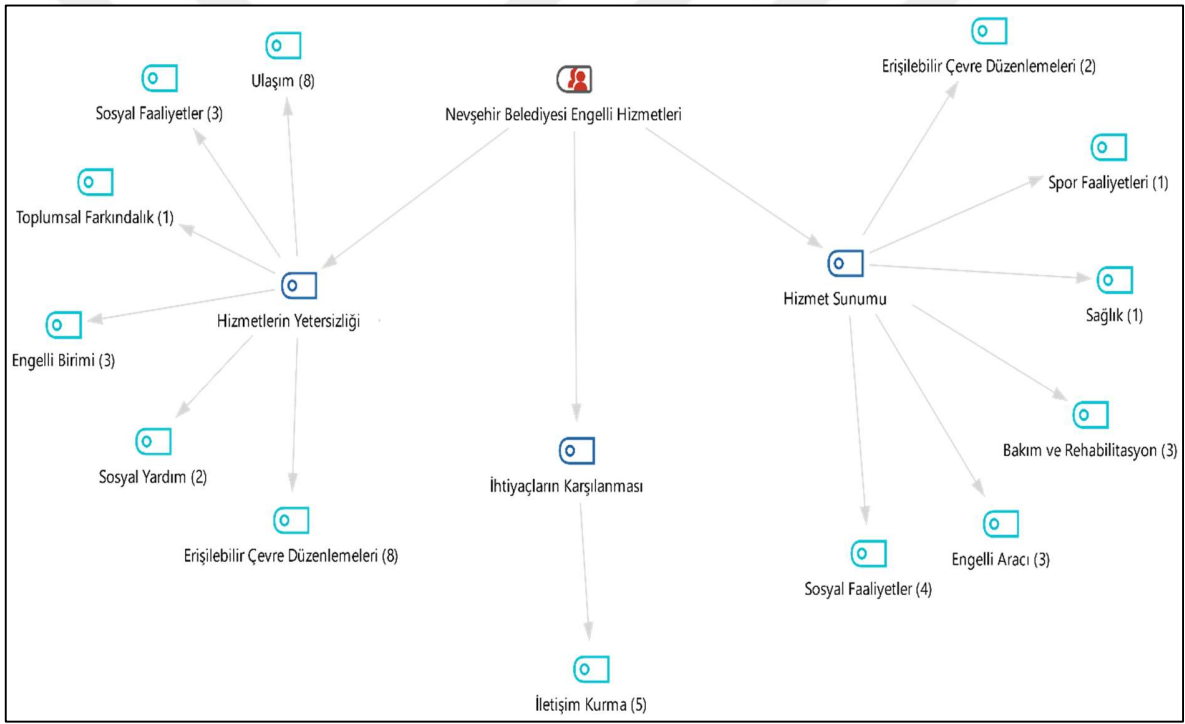
biri ihtiyaçların karşılanması temasıdır. Katılımcılar merkezi yönetim hizmetlerinin, engellilerin ihtiyaçlarını karşıladığına vurgu yapmıştır. Bir diğeri tema ağaya ayak uydurma temasıdır. Katılımcılar engellilere yönelik sunulan merkezi yönetim kamu hizmetlerinin ağaya ayak uydurduğunu ve bu paralelde kamu hizmetlerinin miktarının ve kalitesinin artırıldığını vurgulamışlardır. Bir diğeri tema olan hizmet sunumunda ise katılımcılar merkezi yönetime bağılı idarelerin, evde bakım hizmetleri, sosyal yardım hizmeti, istişare toplantıları, engellilere yönelik ayrıcalıklar sağlama, sağlık hizmetleri ve spor hizmetlerinin yürütüldüğünü ifade etmişlerdir. Katılımcılar tarafından merkezi yönetimin engellilere yönelik kamu hizmetleri sıralanırken sosyal yardımlara 3 kez vurgu yapılmıştır. Bu değer merkezi yönetimin engellilere yönelik kamu hizmeti türleri arasında en çok vurgulanan hizmet alanını oluşturmaktadır.

Hizmetlerin yetersizliği teması altında katılımcılar, eğitim hizmetleri, bürokratik alanda engellilere yönelik yaklaşımlar, spor faaliyetleri, istihdam, engellilere yönelik toplumsal farkındalık, sağlık hizmetleri, engellilere yönelik maaşlar konularında engellilere yönelik merkezi yönetim hizmetlerinin yetersiz olduğu yönünde görüş bildirmişlerdir. Hizmetlerin yetersizliği teması altında katılımcılar engellilere yönelik bürokratik yaklaşımın yetersiz olduğu konusuna 8 kez; engellilerin maaşlarının yetersiz olduğu konusuna 5 kez vurgu yapmışlardır. Bu değerler engellilere yönelik merkezi yönetim hizmetlerinin yetersizlikleri arasında en çok vurgulanan kamu hizmeti alanlarını oluşturmaktadır. Ayrıca K6 ve K9 kodlu katılımcılar engellilere yönelik yaklaşımın ve kamu kurumları ile engelliler arasındaki uyumsuzlukların engellileri mağdur ettiği yönünde tecrübelerini paylaşmışlardır.

Sonuç olarak merkezi yönetimin engellilere yönelik kamu hizmetleri içerisinde özellikle sosyal yardımlarda etkili olduğu söylenebilir. Öte yandan engelli maaşlarının yetersizliği, yasal düzenlemelerin mağduriyet yaratması ve kamu kurumlarının engellilere yönelik yaklaşımları engellilere yönelik kamu hizmetlerinde merkezi yönetime bağılı kuruluşların yetersizlikleri olarak görülmektedir. Merkezi yönetime bağılı kuruluşların bu alanlarda engellilere yönelik kamu hizmetlerini geliştirmesi gerekmektedir.

4.3.6. Nevşehir Belediyesi Engelli Hizmetleri

Araştırma kapsamında Nevşehir Belediyesi'nin engellilere yönelik sunduğu kamu hizmetleri ve engellilere yönelik kamu hizmetlerinin katılımcılar açısından değerlendirilmesi konuları araştırılmış. Bu kapsamda katılımcılara, Nevşehir Belediyesi engelli hizmetleri başlığı altında sorular sorulmuştur. Katılımcıların görüşlerine dair tema ve kod dağılımı Şekil 6'da verilmiştir.

Şekil 6. Nevşehir Belediyesi engelli hizmetlerine ilişkin hiyerarşik kod-alt kod modeli

Şekil 6'da görüldüğü gibi Nevşehir Belediyesi engelli hizmetleri konusunda hizmet sunumu, ihtiyaçların karşılanması ve hizmetlerin yetersizliği temaları oluşturulmuştur. Hizmet sunumu teması altında erişilebilir çevre düzenlemeleri, spor faaliyetleri, sağlık, bakım ve rehabilitasyon, engelli aracı ve spor faaliyetleri konularına değinilmiştir. İhtiyaçların karşılanması konusunda iletişim kurma konusuna vurgu yapılmıştır. Hizmetlerin yetersizliği

konusunda ulaşım, sosyal faaliyetler, toplumsal farkındalık, engelli birimi, sosyal yardım ve erişilebilir çevre düzenlemeleri konularına değinilmiştir. Bazı katılımcılar Nevşehir Belediyesi engelli hizmetlerine ilişkin görüşlerini şu şekilde ifade etmiştir:

K1: “Nevşehir’de belediye otobüsleri olmadığı için halk otobüsleri çalışıyor. Halk otobüslerinden de faydalanmakta arkadaşlarımız zorlanıyor.”

K3: “Herhangi bir sıkıntımız olduğunda, duyduklarında, belediyenin tüm birimlerinden gereken tüm hizmetleri çok rahatlıkla alıyoruz. Ben bir yere araçla da giderken, tekerlekli sandalye ile de giderken bir yerde yeni bir yapılanma, yeni bir kaldırım döşemesi yapılırken oralara müdahale ediyorum. “Burasının eğimi kurallara uygun olsun, engelli çok rahatlıkla kaldırıma çıksın, siz oraya engelli rampasını yapmışsınız ama engelli oraya başkasının desteği ile çıkacaksa o rampa değil, bana da hizmet değil” gibi şeyleri söylüyorum, onlar da zaten kurallara uygun olarak her şeyi yapıyorlar”...”Ha isteriz ki biz tekerlekli sandalye ile çok rahatlıkla toplu taşıma araçlarını kullanılabilsin. Bunun için bazı illerde liftli toplu taşıma araçları var. Ama Nevşehir’de yok. O tür bir ulaşım hizmeti olabilir.”

K4: “Belediye tabii elinden geleni yapıyor. Ama bizler de zaman zaman eksiklikler görebiliyoruz. Burada önemli olan ve güzel olan nokta şu: şikâyeti bildirdiğimiz zaman mutlaka müdahale ediliyor. Mesela engelli rampasının önüne konteyner konulmuş. Bunu bildirdiğimiz zaman anında müdahale ediliyor. Engellilerimizin sosyal hayatlarını zenginleştirmek amaçlı taleplerimiz olduğunda imkanları doğrultusunda bizleri geri çevirmiyorlar. Tabii ki de bizim de isteklerimizin uçuk kaçık şeyler olmaması şartıyla. Çünkü kolay değil koskoca şehir yönetiyorlar. Mesela belediyenin özel insanlar evi var. Eğitim hayatını tamamlamış, artık gidebileceği bir okul kalmayan zihinsel engellilerimiz oraya gidiyor. Engellerinden dolayı çalışamadıkları için meslek sahibi de olamıyorlar. Bu çocukların evde kalmamaları için belediye bu hizmeti sağlıyor. Hiçbir ücret ödmeden belediyemiz çocukları evinden alıyor, oraya götürüyor, orada engelliler gün içerisinde vakit geçiriyor, vakti geldiğinde de tekrar evlerine bırakıyorlar. Bu hizmet belediyenin çok güzel bir hizmeti.”

K5: “...belediyenin engelli aracı var. Geliyor, engelli evinin önünden alıyor, işi bittiğinde geri getiriyor. Mesela belediyenin engelliler için sosyal faaliyetleri biraz daha arttı. Genel olarak benim gördüğüm kadarıyla belediye engellilere yardımcı oluyor.”

K6: "...mesela kaldırımlardaki su oluklarından memnun değiliz. Bu oluklara engelli vatandaşlarımızın kullandığı sandalyelerin tekerlekleri küçük olduğu için gömülüyor. Oluklar rahatsız ettiği için engelliler asfalttan gidiyor. Bir de tekerlekli sandalye kullananların kalçaları hassas olduğu için sorun oluyor. Bunun dışında vatandaşımız da kaldırımlara ve engelli geçiş yerlerine araç park ediyor, esnaf malzeme koyuyor engelliler de geçemiyor."

K8: "Ben mesela şimdiye kadar gidip de belediyeden bir hak talep etmedim. Bana nakit para verin, bana gıda yardımı yapın demedim. Ama mesela benim engelli aracımın aküsü bitecek. Maaşım şu anda 2.900 lira akü ise 3.500 lira. Parçalar pahalı olduğu için benim ekonomik gücüm yetmiyor. Bunlarla ilgili destek verilebilir. Belediyede bunlarla ilgili bir birim kurulabilir."

K10: "Halk otobüslerinde engellilere yönelik tavır çok kötü. İnsanlar engelli kartını göstermeye utanıyor. "Bu mahalleye gelen herkes de engelli mi?" dediklerine şahit oldum birinde."

Şekil 6'da yer verilen tema ve kod haritası ile K1, K3, K4, K5, K6, K8, K10 kodlu katılımcıların görüşlerinde belirtildiği gibi Nevşehir Belediyesi engelli hizmetleri konusunda oluşturulan temalardan biri hizmet sunumu temasıdır. Hizmet sunumu teması altında katılımcılar, Nevşehir Belediyesi'nin erişilebilir çevre düzenlemeleri, spor faaliyetleri, sağlık hizmetleri, bakım ve rehabilitasyon hizmetleri, engelli aracı hizmeti ve sosyal faaliyetlerin yürütüldüğünü ifade etmişlerdir. Nevşehir Belediyesi'nin engellilere yönelik kamu hizmeti sunumu konusunda katılımcılar tarafından sosyal faaliyetlere 4 kez; engelli aracı hizmetine 3 kez; bakım ve rehabilitasyon hizmetlerine 3 kez değinilmiştir. Bu değerler Nevşehir Belediyesi'nin engellilere yönelik sunduğu hizmetler arasında en çok vurgulanan kamu hizmetlerini oluşturmaktadır.

K5 kodlu katılımcının görüşlerinde olduğu gibi Nevşehir Belediyesi'nin engelli hizmetleri arasındaki engelli aracına sıklıkla olumlu değerlendirmeler yapılmıştır. Benzer şekilde K4 kodlu katılımcının görüşlerinde olduğu gibi Nevşehir Belediyesi'nin özel insanlar evi hizmetine yönelik olumlu değerlendirmeler yapılmıştır. İhtiyaçların karşılanması teması

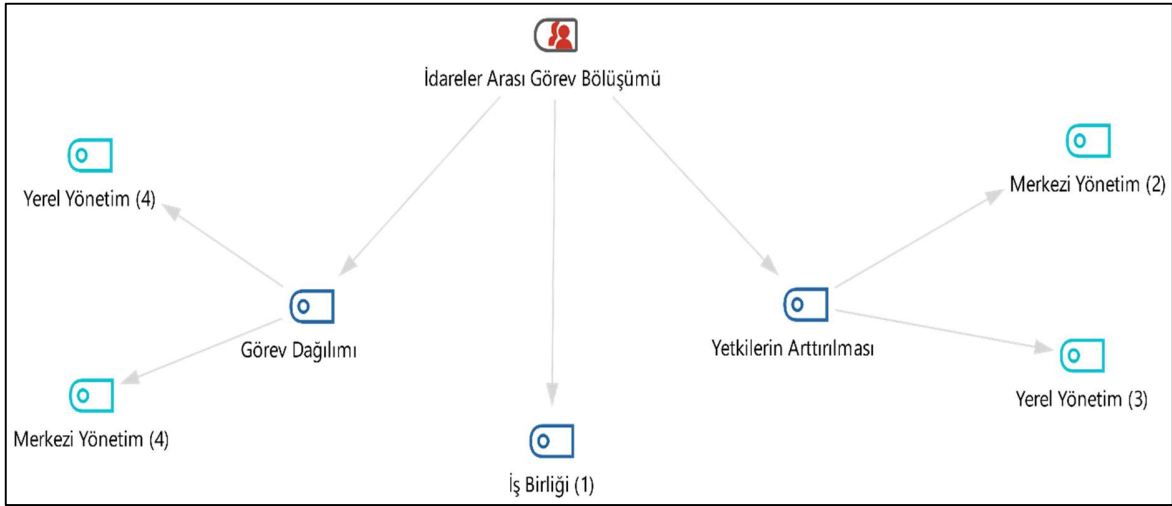
altında katılımcılar Nevşehir Belediyesi'nin engellilere yönelik faaliyetleri yürütürken engelliler ve engelli dernekleri ile iletişiminin güçlü olduğuna vurgu yapılmıştır.

Katılımcılar, Nevşehir Belediyesi'nin, şehir içi ulaşım hizmetleri, sosyal faaliyetleri, toplumsal farkındalık oluşturmaya yönelik girişimleri, belediye engelli birimi, sosyal yardımlar, erişilebilir çevre düzenlemeleri hizmetlerinin yetersiz olduğu yönünde görüş bildirmişlerdir. Katılımcılar tarafından Nevşehir Belediyesi'nin engellilere yönelik hizmetlerinin yetersizlikleri teması altında ulaşım hizmetlerine ve erişilebilir çevre düzenlemesi hizmetlerine 8'er kez değinilmiştir. Bu değer Nevşehir Belediyesi'nin engellilere yönelik kamu hizmeti sunumunda yetersiz olduğu hizmetler arasında en çok vurgulanan alanları oluşturmaktadır. Ayrıca K6 kodlu kullanıcının görüşlerinde ifade edildiği gibi katılımcılar, özellikle kaldırımlardaki su oluklarının ortopedik engelli bireylerin araçlarını kullanırken sorun teşkil ettiği yönünde fikir beyan etmişlerdir. K1 ve K3 kodlu kullanıcıların görüşlerinde belirtildiği gibi Nevşehir Belediyesi özel halk otobüslerinden engellilerin faydalanamadığı ifade edilmiştir. Ayrıca K10 kodlu katılımcının görüşlerinde belirtildiği gibi ulaşım konusunda özel halk otobüslerinde engellilere yönelik tavrın kötü olduğu belirtilmiştir.

Sonuç olarak Nevşehir Belediyesi'nin engellilere yönelik kamu hizmetlerinde sosyal faaliyetler, engelli aracı hizmeti, bakım ve rehabilitasyon hizmetleri açısından etkili olduğu görülmektedir. Öte yandan Nevşehir Belediyesi'nin ulaşım hizmetleri ve erişilebilir çevre düzenlemeleri hizmetlerinde engelliler açısından aksaklıkların yaşandığı sonucuna ulaşılmıştır. Bu sebeple Nevşehir Belediyesi'nin ulaşım ve erişilebilir çevre düzenlemeleri alanlarındaki kamu hizmetlerini geliştirmesi gerekmektedir. Ayrıca Nevşehir Belediyesi'nin engelliler ile ilişkilerini güçlendirecek bir engelli biriminin kurulması ve engellilere yönelik araç ve teçhizat desteği gibi aynı yardımların artırılmasında fayda vardır.

4.3.7. İdareler Arası Görev Bölüşümü

Araştırma kapsamında merkezi yönetim ve yerel yönetimlerin engellilere yönelik kamu hizmetlerinde üstlendiği rollere ilişkin değerlendirmelerin incelenebilmesi için katılımcılara, idareler arası görev bölüşümü başlığı altında sorular sorulmuştur. Katılımcıların konu ile ilgili görüşlerine dair tema ve kod dağılımı Şekil 7’de verilmiştir.

Şekil 7. İdareler arası görev bölüşümüne ilişkin hiyerarşik kod-alt kod modeli

Şekil 7’de görüldüğü gibi idareler arası görev bölüşümü konusunda yetkilerin arttırılması, iş birliği ve görev dağılımı temaları oluşturulmuştur. Yetkilerin arttırılması teması altında merkezi yönetim ve yerel yönetim konularına vurgu yapılmıştır. Görev dağılımı teması altında merkezi yönetim ve yerel yönetim konularına değinilmiştir. Bazı katılımcılar idareler arası görev bölüşümüne ilişkin görüşlerini şu şekilde ifade etmiştir:

K3: “Yerel yönetimlerin bu konularda biraz daha yetki alması gerekiyor. Hizmetlerin de daha çabuk olabilmesi için.”

K8: “Merkezi yönetim olsun yerel yönetimler olsun bizim hakkımız olan şeyleri sağlasınlar yeter. Bizim bireysel olarak yaşadığımız sorunlar önemli değil zaten. ‘Ben

engelliyim bana şunu yap' 'Ben engelliyim bana bunu ver' demeyi istemiyoruz. Bir şeyleri yaparken engellileri de düşünsünler yeter. Engellilere spor faaliyetleri, sosyal faaliyetler vs. eksik ama onlar ikinci planda. Hem yerel yönetim hem merkezi yönetim için önceliğin engellilere yönelik çevre düzenlemeleri olması gerekiyor.”

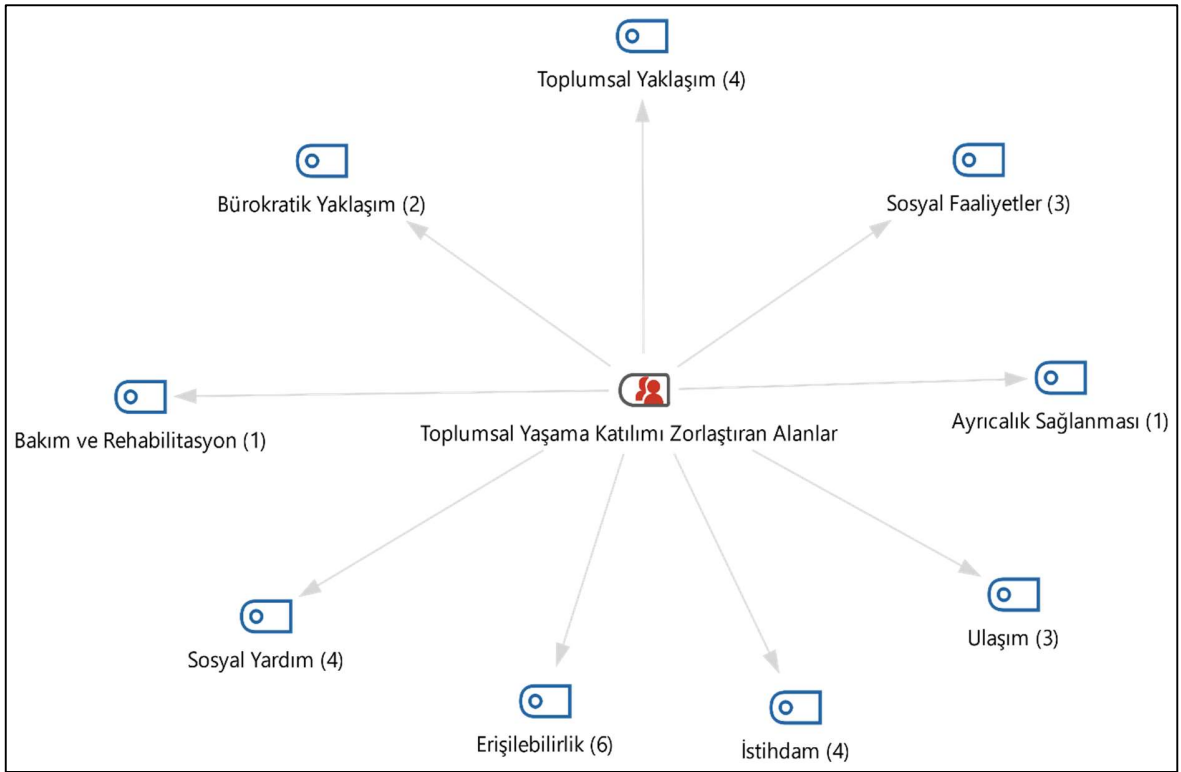
K9: “...Yerel yönetimler şehir sınırlarındaki içerisindeki insanlara hizmet veriyor. Yerel olarak ihtiyaçlara daha çok cevap verebilir. Bunun için de yerel yönetimin imkanlarının ve sorumluluklarının artırılması gerekiyor.”

K10: “...yerel yönetimlerin, özellikle belediyelerin yardımlar konusunda biraz daha yetkilerinin ve imkanlarının artırılması lazım.”

Şekil 7’de yer verilen tema ve kod haritası ile K3, K8, K9, K10 kodlu katılımcıların görüşlerinde belirtildiği gibi idareler arası görev bölüşümü konusunda oluşturulan temalardan biri yetkilerin artırılması temasıdır. Katılımcılar tarafından idareler arası görev bölüşümü konusunda düşünce ve tecrübeler paylaşılırken yerel yönetimlerin yetkilerinin artırılması gerektiği düşüncesine 3 kez değinilmiştir. Bu konuda K3 kodlu katılımcı, yerel yönetimlerin engellilere yönelik kamu hizmetlerinde daha fazla rol üstlenmesi halinde hizmetleri hızlandıracağını; K9 kodlu katılımcı ise yerel yönetimlerin şehir sınırları içerisindeki bireylerin ihtiyaçlarına daha fazla cevap verebileceğini ifade etmiştir. Bir diğer tema olan iş birliği konusunda idareler arası görev bölüşümünün iş birliği ile yürütüldüğü belirtilmiştir. Ancak bu tema üzerine sadece bir katılımcının vurgu yaptığı görülmektedir. Bir diğer tema olan görev dağılımında ise engellilere yönelik kamu hizmetlerinin merkezi yönetim ve yerel yönetimler tarafından üstlenildiği ifade edilmiştir. Bu konuda merkezi yönetim ve yerel yönetimlerin engellilere yönelik kamu hizmetlerine 4’er kez değinilmiştir. Katılımcıların görüşleri doğrultusunda engellilere yönelik kamu hizmetlerinin sunumunda merkezi yönetim ve yerel yönetimlerin eşit roller üstlendiği, ancak yerel yönetimlerin yerel hizmet veren kurumlar olması sebebiyle engellilere yönelik kamu hizmetlerinde yetki ve sorumluluklarının artırılması gerektiği sonucuna ulaşılmıştır.

4.3.8. Toplumsal Yaşama Katılımı Zorlaştıran Alanlar

Araştırma kapsamında katılımcılara, engellilerin toplumsal yaşama katılımını zorlaştıran temel faktörleri sıralamaları istenmiştir. Katılımcıların konu ile ilgili görüşlerine dair tema ve kod dağılımı Şekil 8’de verilmiştir.

Şekil 8. Engellilerin toplumsal yaşama katılımını zorlaştıran alanlara ilişkin hiyerarşik kod-alt kod modeli

Şekil 8’de görüldüğü gibi engellilerin toplumsal yaşama katılımını zorlaştıran alanlar konusunda toplumsal yaklaşım, sosyal faaliyetler, ayrıcalık sağlanması, ulaşım, istihdam, erişilebilirlik, sosyal yardım, bakım ve rehabilitasyon ve bürokratik yaklaşım temaları oluşturulmuştur. Katılımcılar, engellilere yönelik toplumsal yaklaşımların; engellilere yönelik sosyal faaliyetlerdeki eksikliklerin, engellilere sağlanan ayrıcalıklar konusundaki eksikliklerin,

engellilerin ulaşımında yaşanan sorunların, engellilerin istihdamına yönelik politikaların eksikliğinin, erişilebilirlik konusundaki yetersizliklerin, sosyal yardımların yetersizliğinin, engellilerin bakım ve rehabilitasyonuna yönelik hizmetlerdeki eksikliklerin, engellilere yönelik bürokratik yaklaşımın yarattığı mağduriyetlerin engelli bireylerin toplumsal yaşama katılımını zorlaştırdığını ifade etmişlerdir. Engellilerin toplumsal yaşama katılımını zorlaştıran alanlar katılımcılar tarafından sıralanırken erişilebilirlik konusundaki yetersizliklere 6 kez; sosyal yardımların yetersizliğine 4 kez; istihdama yönelik politikaların eksikliğine 4 kez; engellilere yönelik toplumsal yaklaşıma 4 kez değinilmiştir. Bu değerler engellilerin toplumsal yaşama katılımını zorlaştıran alanlar arasında en çok vurgulanan sorunları oluşturmaktadır. Bu açıdan Türkiye’de engellilerin erişilebilirlik, sosyal yardım, toplumsal yaklaşım ve istihdam alanında sorunlar yaşadığı tespit edilmiştir. Merkezi yönetim ve yerel yönetimlerin engellilere yönelik kamu hizmetlerini özellikle bu alanlarda geliştirmeleri gerektiği sonucuna ulaşılmıştır.

BEŞİNCİ BÖLÜM

SONUÇ VE ÖNERİLER

Engelliler, toplumun diğer fertlerine göre farklılıklara sahip olan bireylerdir. Bu farklılıklar zaman zaman engellilere günlük yaşamında dezavantaj sağlamaktadır. Engellilerin farklılıkları sebebiyle karşılaştıkları dezavantajların ortadan kaldırılması ve toplumsal yaşama etkin bir şekilde katılabilmeleri için engellilere yönelik kamu hizmeti sunumu yapılmaktadır.

Engellilere yönelik kamu hizmetlerinin sunumunun eksik olması sosyal bir sorun niteliği taşımaktadır. Sunumunun eksik olduğu durumda sosyal sorun niteliği taşıyan, bu sebeple toplumun belirli kesimlerine sunulan ve bütçe tarafından karşılanan hizmetler kamu maliyesi literatüründe erdemli mal ve hizmetler olarak adlandırılır. Engellilere yönelik sunulan mal ve hizmetler bu yönüyle erdemli mal ve hizmetler arasında yer almaktadır. Engellilere yönelik kamu hizmetlerinin sunumu sosyal devlet olmanın da bir gereğidir. Türkiye’de sosyal devlet ilkesi çerçevesinde engellilere yönelik kamu hizmeti sunumu merkezi yönetim ve yerel yönetimler tarafından üstlenilmektedir.

Merkezi yönetim, siyasal sınırlar içerisindeki bireylerin ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla ulusal ölçekte; yerel yönetimler ise yöre halkının ortak ihtiyaçlarını karşılayabilmek amacıyla yerel ölçekte kamu hizmeti sunumu yapmaktadır. Engellilerin toplumsal hayata katılımının sağlanabilmesi için merkezi yönetim ve yerel yönetimler tarafından sunulan kamu hizmetleri oldukça önemlidir. Özellikle yerel yönetimlerin sunduğu kamu hizmetleri engellilerin günlük ihtiyaçlarını karşılamalarına önemli bir katkı sağlamaktadır. Çünkü bir yerleşim birimindeki engellilerin ihtiyaçlarını karşılayabilecek en yakın ve en geniş hizmet alanına sahip idareler yerel yönetimlerdir.

Bu tez çalışmasında engellilere yönelik kamu hizmetlerinin sunumunda yerel yönetimlerin rolünün ortaya konulabilmesi amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda öncelikle

literatür taraması kapsamında kamu hizmeti kavramının kamu maliyesi açısından incelenmesi, engellilik durumuna ilişkin tanımlar, Türkiye’de merkezi yönetim ve yerel yönetimler tarafından sunulan engellilere yönelik kamu hizmetleri konuları incelenmiştir. Ardından Nevşehir Belediyesi faaliyet raporlarında ve resmi internet sitesinde yer alan engellilere yönelik kamusal mal ve hizmet kalemleri incelenmiştir. Engellilere yönelik kamu hizmetleri açısından yerel yönetimlerin üstlendikleri rolün ortaya konulabilmesi için yarı yapılandırılmış görüşme formları oluşturularak engelli derneklerinde yöneticilik yapan 10 katılımcı ile derinlemesine görüşmeler yapılmıştır. Görüşmeler esnasında katılımcıların engellilere yönelik kamu hizmetlerinin sunumu konusunda tecrübeleri ve fikirlerine ilişkin veriler elde edilmiştir. Elde edilen veriler “MAXQDA 2022” programı aracılığıyla betimsel analiz ve içerik analizine tabi tutulmuştur. Analizlerin tamamlanması sonucunda tespit edilen bulgular ayrıntılı olarak incelenmiştir.

Nevşehir Belediyesi sınırları içerisindeki engelli derneklerinin özellikle engellilere yönelik medikal ürünlerin tedariki, kıyafet yardımları gibi aynı yardım faaliyetlerini yürüttükleri görülmüştür. Engellilere yönelik algıların genel olarak kısıtlılık ve diğer bireylere göre farklılıklar çerçevesinde şekillendiği tespit edilmiştir. Bu açıdan engellilere yönelik yaklaşımların genel olarak medikal modele yakın bir çerçevede olduğu söylenebilir.

Engellilere yönelik kamu hizmetlerinin engelli bireyler açısından hayati bir öneme sahip olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Nitekim katılımcıların tecrübeleri doğrultusunda engellilere yönelik kamu hizmetlerinin yaygınlaşması ile engelli bireylerin sokağa çıkabildikleri, sosyal yaşama katılabildikleri ve engellilere yönelik toplumsal yaklaşımın kamu hizmetleri vasıtasıyla olumlu yönde şekillendiği tespit edilmiştir. Engellilere yönelik kamu hizmetlerinin sunumunda merkezi yönetim ve yerel yönetimler ile öneri ve fikir alışverişlerinin olduğu; engellilerin merkezi yönetim ve yerel yönetimlerden zaman zaman hizmet taleplerinde buldukları sonucuna ulaşılmıştır. Öte yandan engellilere yönelik kamu hizmetlerinin sunumunda merkezi yönetim ve yerel yönetimlerin de içerisinde olduğu iş birliği faaliyetlerinin yürütüldüğü tespit edilmiştir.

Araştırma kapsamında elde edilen bulgular neticesinde, merkezi yönetimin engellilere yönelik kamu hizmetlerinin sunumunda özellikle sosyal yardımlar konusunda etkin bir rol üstlendiği sonucuna ulaşılmıştır. Ancak Türkiye’de merkezi yönetime bağlı kamu idareleri ile mevzuat hükümlerinin, engellilere yönelik yaklaşımları engelliler tarafından “yetersiz” ve bürokratik açıdan “mağduriyet yaratıcı” olarak görülmektedir.

Nevşehir Belediyesi faaliyet raporlarında ve Nevşehir Belediyesi resmi internet sitesinde yer alan veriler incelendiğinde engellilere yönelik kamu hizmeti sunumu ve engellilere yönelik kamu harcamaları konularında oldukça sınırlı istatistiklere yer verildiği tespit edilmiştir. Nevşehir Belediyesi’nin engellilere yönelik kamu hizmetleri ve harcamalara ilişkin verileri arttırması gerekmektedir. Yayınlanan sınırlı istatistiklere göre Nevşehir Belediyesi engellilere yönelik özellikle araç-gereç desteği ve sosyal faaliyetler konusunda hizmetler yürütmektedir. Ayrıca Nevşehir Belediyesi tarafından sunulan engelli aracı hizmeti ve Özel İnsanlar Evi hizmetine yönelik olumlu değerlendirmelerde bulunulmuştur. Bu açıdan Nevşehir Belediyesi’nin engellilerin erişilebilirliğini sağlamak amacıyla araç gereç desteği ve engelli aracı hizmeti gibi kamu hizmetlerini zenginleştirilmesi gerekmektedir. Ayrıca engellilerin talep ve beklentilerine ulaşabilmek amacıyla Nevşehir Belediyesi tarafından bir engelli biriminin kurulması ve engellilerin ihtiyaçlarını karşılayabilecek kamu hizmetlerinin yaygınlaştırılması gerekmektedir.

Katılımcıların merkezi yönetim ve yerel yönetime yönelik görüşleri incelendiğinde merkezi yönetime yönelik beklenti, tavır ve eleştirilerin engellilere yönelik yasal düzenlemeler ve bürokratik yaklaşımlar çerçevesinde; yerel yönetime yönelik beklenti, tavır ve eleştirilerin ise erişilebilir çevre düzenlemeleri ve ulaşım çerçevesinde şekillendiği görülmektedir. Bu açıdan engellilerin mağduriyetlerin azaltılması için engellilere yönelik yasal düzenlemeler ve bürokratik yaklaşım konusunda birtakım düzenlemelerin yapılması gerekmektedir. Ayrıca Türkiye’de engelli bireylerin toplumsal hayata katılımının sağlanabilmesi için özellikle

erişilebilirlik, toplumsal yaklaşım ve istihdam alanlarında kamu hizmetlerinin geliştirilmesi gerekmektedir.

Araştırmaya ilişkin bulgular genel olarak değerlendirildiğinde, engelliler açısından kamu hizmetlerinin hayati bir öneme sahip olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Nitekim geçmişte engelli bireylere yönelik toplumsal yaklaşımların moral model etrafında şekillendiği; kamu hizmetlerinin yaygınlaşması ile engellilerin sokağa çıkabildiği, toplumsal yaşama katılabildiği ve engellilere yönelik yaklaşımların bu sayede olumlu yönde geliştiği tespit edilmiştir. Bu konuda yerel yönetimlerin rolü oldukça önemlidir. Çünkü engellilerin sokağa çıkabilmesi ve kamuya açık alanlarda dolaşabilmesi için sunulan erişilebilir çevre hizmetlerini genel olarak yerel yönetimler üstlenmektedir. Ancak engellilere yönelik kamu hizmetlerinde yerel yönetimlere yönelik eleştiriler ve beklentiler erişilebilirlik ve ulaşım konularında yoğunlaşmaktadır. Bu sebeple engellilerin toplumsal yaşama katılımının sağlanması için yerel yönetimlerin erişilebilirlik ve ulaşım konusundaki yetki, sorumluluk ve imkanlarının artırılması gerekmektedir. Türkiye’de engellilere yönelik kamu hizmetleri açısından merkezi yönetimin sosyal yardımlar konusunda etkin rol üstlendiği tespit edilmiştir. Merkezi yönetime yönelik beklentilerin ise yasal düzenlemeler, bürokratik yaklaşımlar ve engellilere verilen maaşlar konusunda yoğunlaştığı sonucuna ulaşılmıştır. Bu açıdan bürokrasinin ve yasal düzenlemelerin engellilere yarattığı mağduriyetleri ortadan kaldıracak düzenlemelerin merkezi yönetim tarafından yapılması gerekmektedir. Ayrıca engellilerin yaşam şartlarını iyileştirecek maaş, sosyal yardım gibi kamu hizmetleri geliştirilmelidir.

Sonuç olarak engellilere yönelik kamu hizmetlerinin sunumunda yerel yönetimlerin, erişilebilirlik ve ulaşım gibi altyapı alanındaki kamu hizmetlerini artırması gerekmektedir. Çünkü engelli bireylerin kent hayatına uyum sağlamaları ve temel yaşamsal faaliyetleri yerine getirebilmeleri için bu tür hizmetler oldukça önemlidir. Ayrıca engellilere yönelik kamu hizmetlerinin sunumunda yerel yönetimlere verilen yetki, sorumluluk ve imkanların artırılması gerekmektedir. Nitekim yerel yönetimler, engelliler gibi özel bireylerin ihtiyaçlarını karşılayabilecek en yakın ve hizmet alanı en geniş idarelerdir.

KAYNAKÇA

- AÇSHB (2020). Faaliyet raporları, *2019 yılı faaliyet raporu* (s. 1-279) Erişim: 07.10.2020, http://www.sp.gov.tr/upload/xSPRapor/files/pijZ2+ACS HB_2019_Faaliyet_Raporu.pdf.
- Akalın, G. (1986). *Kamu Ekonomisi*. Ankara Üniversitesi Basımevi: Ankara.
- Akdoğan, A. (2011). *Kamu Maliyesi*. Gazi Kitabevi: Ankara.
- Aktel, M. Ve Erten, Ş. (2017). “Türkiye Cumhuriyeti hükümetlerinin engellilik alanına yaklaşımı: hükümet programları üzerinden bir değerlendirme”. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 22 (1), 165-177.
- Alica, T. ve Önder, B. (2014). “Engellilerin yayımlanmış eserlere erişiminin kolaylaştırılmasına dair Marakeş Anlaşması ve olası etkileri”. *Ankara Barosu Fikri Mülkiyet ve Rekabet Hukuku Dergisi*, 1 (1), 39-81.
- Altman, B. M. (2001). “Disability definitions, models, classification schemes, and applications”. G. L. Albrecht, K. D. Seelman and M. Bury (eds.). in: *Handbook of disability studies*. (pp. 97-122). Sage Publications: USA.
- Arap, S. K., Yücebaş, E. ve Arap, İ. (2021). “Yerel yönetimlerin engelsiz yaşam hedefi: İzmir Büyükşehir Belediyesi örneği”. *Anemon Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 9 (1), 139-156.
- Arıkan, Ç. (2002). “Sosyal model çerçevesinde özür lülüğe yaklaşım”. *Ufku n Ötesi Bilim Dergisi*, 2 (1). 11-25.
- Arıkan, Z., İnceci, A. ve Gürbüz, S. (2018). “Engellilere yönelik vergisel düzenlemelerin sosyal devlet olma anlayışı bakımından değerlendirilmesi”. *Maliye Araştırmaları Dergisi*, 4 (3). 131-139.
- ASHB (2012). Engelli ve yaşlı hizmetleri genel müdürlüğü ulaşılabilirlik destek projesi (UDEP). *2012 Yılı Uygulama Usul Ve Esasları (B)* Erişim: 21.10.2020, <https://ailevecalisma.gov.tr/uploads/eyhgm/uploads/pages/udepyeni/udep-2014-usul-ve-esaslar.doc>.

- ASHB (2021). Engelli ve yaşlı bireylere ilişkin istatistiki bilgiler, *Ağustos 2021* (s. 1-70)
Erişim: 23.06.2022,
https://www.aile.gov.tr/media/89297/eyhgm_istatistik_bulteni_agustos2021.pdf.
- ASHB (2022a). Engelli ve yaşlı bireylere ilişkin istatistiki bilgiler, *Mart 2022* (s. 1-102)
Erişim: 23.06.2022,
https://www.aile.gov.tr/media/105389/eyhgm_istatistik_bulteni_mart_2022.pdf.
- ASHB (2022b). *Sosyal yardımlaşma ve dayanışma vakıfları*, (Erişim: 29.05.2022),
<https://www.aile.gov.tr/sygm/genel-mudurluk/sosyal-yardimlasma-ve-dayanisma-vakiflari/>.
- Avrupa Engellilik Stratejisi 2010-2020: Engelsiz Avrupa için Yenilenmiş bir Taahhüt*, (2010).
Brüksel: European Commission.
- Ay, H. (2018). Engellilere Yönelik Yerel Yönetim Hizmetleri: Bursa Büyükşehir Belediyesi Örneği. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Uşak Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uşak.
- Aydın, A. H. (2018). *Türk Kamu Yönetimi*. Seçkin Yayıncılık: Ankara.
- Aydın, İ. (2017). “Yönetimde Paternalizm”. A. Kasapoğlu, Ç. İlhan, Z. Güler (ed.). içinde *Prof. Dr. Mahmut Tezcan’a Armağan, Bilime Adanmış Bir Yaşam 1967-2007*. s. 152-167. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları: Ankara.
- Aykara, A. ve Çelik, G. (2012-2013). “Fiziksel engelli birey olmak: varoluşçu bir bakış”. *Ufku Ötesi Bilim Dergisi*, 12-13 (1), 5-18.
- Aysu, A. ve Bakırtaş, D. (2016). “Eğitim, sağlık ve sosyal koruma harcamalarının etkinlik analizi: Türkiye ve diğer OECD ülkeleri değerlendirmesi”. *Maliye Dergisi*, 1 (171), 81-107.
- Babaoğlu, C. (2018). “Türkiye’de anakentlerde engellilere yönelik hizmetler ve sorun alanları”. *TESAM Akademi Dergisi*, (Yerel Yönetimler Özel Sayısı), 79-110.
- Bailey, S. J. (1995). *Public Sector Economics: Theory, Policy and Practice*. Macmillan International Higher Education: USA.

- Bakıma Muhtaç Engellilerin Tespiti Ve Bakım Hizmeti Esaslarının Belirlenmesine İlişkin Yönetmelik. 26244 sayılı Resmî Gazete, 30/07/2006.
- Baş, T. ve Akturan, U. (2017). *Sosyal Bilimlerde Bilgisayar Destekli Nitel Araştırma Yöntemleri*, Seçkin Yayıncılık: Ankara.
- Byrnes, J. F. and Muller, J. L. (2017). “Mind the gap: bridging disability studies and bioarchaeology - an introduction. J. F. Byrnes and J. F. Muller (ed). in *Bioarchaeology of Impairment and Disability: Theoretical, Ethnohistorical, and Methodological Perspectives*, (s. 1-18). Springer: Switzerland.
- Cumhurbaşkanlığı Devlet Denetleme Kurulu (2009). *Denetleme Raporu*. Erişim: 12.03.2020, <https://studylibtr.com/doc/925196/t.c.-ba%C5%9Fbakanl%C4%B1k-%C3%B6z%C3%BCrl%C3%BCler-i%CC%87daresi-ba%C5%9Fkanl%C4%B1%C4%9F%C4%B1-faaliyetler>.
- Çağlar, S. (2012). “Engellilerin erişebilirlik hakkı ve Türkiye’de erişebilirlikleri”. *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 61 (2), 541-598.
- Çaha, H. (2016). “Engellilerin toplumsal hayata katılmasına yönelik politikalar: Türkiye, ABD ve Japonya örnekleri”. *İnsan ve Toplum*, 5 (10), 123-150.
- Çetin, H. (2011). “Türkiye’de bakıma muhtaç engellilere yönelik sosyal hizmet politikaları ve bütçelere yansması”. *Ufku Ötesi Bilim Dergisi*, 11 (1-2), 29-42.
- Çetinkaya, Ö. (2014). *Mahalli İdareler Maliyesi*. Ekin Yayınevi: Bursa.
- Çınarlı, S. ve Kocakoç, N. (2014). “Türkiye’de engelli haklarının kamu hizmetleri açısından değerlendirilmesi”, *Uluslararası Sağlık Hukuku Sempozyumu*, 16-17 Ekim 2014, Lefkoşa, 113-136.
- Davis, L. J. (2001). “Identity politics, disability, and culture”. G. L. Albrecht, K. D. Seelman and M. Bury (eds.). in: *Handbook of disability studies*.(pp. 535-545). Sage Publications: USA.
- Demir, E. K. ve Çelikay, F. (2020). “Paternalist anlayış perspektifinden erdemsiz mallar ve kamu müdahalesi: ampirik bir değerlendirme”. *Sosyal Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 20 (39), 53-69.

- Devlet Planlama Teşkilatı (DPT). (2001). *Sekizinci beş yıllık kalkınma planı: yerel yönetimler özel ihtisas komisyonu raporu*. Erişim: 25.06.2022, <https://www.sbb.gov.tr/ozel-ih-tisas-komisyonu-raporlari/>.
- DiCicco-Bloom, B. Crabtree, B. (2006). "The qualitative research interview". *Medical Education*, 40 (4), 314-321.
- Disabled Peoples' International (1981). *About Us*, Erişim: 10.03.2020, <http://www.disabledpeoplesinternational.org/AboutUs>.
- Drake, R. F. (2001). "Welfare States and Disabled People". G. L. Albrecht., K. D. Seelman. M. Bury (ed). in: *Handbook of Disability Studies*. (s. 412-429). SAGE Publications: USA.
- Eecke, W. V. (2013). "Business ethics and eleven categories of merit goods". in *Ethical Reflections On The Financial Crisis 2007/2008*. (s. 45-82). Springer: Berlin.
- Edizdoğan, N. (2007). *Kamu Maliyesi*. Ekin Yayınevi: Bursa.
- Efe, A. ve Sözer, S. (2015). "Herkes için ulaşılabilir bir toplum oluşturmada yerel yönetimlerin rolü". *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 20 (4), 87-97.
- Ekenci, M. T. (2014). Engelli Bireylere İlişkin Resmi Veri Toplama Araçlarının Ulusal Düzeyde Yaygınlık Tahminlerinde Kullanımı. Uzmanlık Tezi. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü, Ankara.
- Erdugan, F. E. (2010). *Türkiye'de Özürlü Yoksulluğu ve Mücadele Politikalarının Değerlendirilmesi: Ankara-Keçiören Örneği*. T.C. Başbakanlık Özürlüler İdaresi Başkanlığı Yayınları: Ankara.
- Erişilebilirlik Kılavuzu*, (2020). Ankara: Aile Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı (AÇSHB).
- Erkan, G. (2004). "Özürlülüğe ilişkin modeller ve sosyal hizmet uygulamaları". *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 15 (2), 31-38.
- Ertürk, B. B. (2004). *İşlevsellik, Yetiyitimi ve Sağlığın Uluslararası Sınıflandırılması*, Erişim: 27.12.2019, http://www.sosyalsiyaset.net/documents/yeti_yitimi_islevsellik.htm.

- Es, M. ve Menteşe, B. (2018). “Yerel yönetimlerde dezavantajlı gruplara yönelik uygulanan sosyal politikalar: Şanlıurfa Büyükşehir Belediyesi örneği”, *Hak-İş Uluslararası Emek ve Toplum Dergisi*, 7 (19), 525-551.
- Evlice, E. (2019). “Engellilerin Türk sosyal güvenlik sistemindeki yeri”. *Asya Studies-Academic Social Studies/Akademik Sosyal Araştırmalar*, 1 (7), 79-92.
- European Disability Forum (EDF). (1996). *Who we are*. Erişim: 10.03.2020. <http://www.edf-feph.org/>.
- Görkem, H. (2019). “Türkiye’de kamu sosyal koruma harcamaları kapsamında engellilere yönelik harcamalar: karşılaştırmalı bir değerlendirme”. *Social Sciences Studies*, 5 (36), 2855-2868.
- Greene, J. E. (2012). *Public Finance: An International Perspective*. World Scientific: Singapore.
- Gruber, J. (2016). *Public Finance and Public Policy*. Worth Publishers: New York.
- Güler, Ç, U. ve Çakı, N. (2021). “Büyükşehir belediyelerinin engellilere yönelik hizmetlerinin içerik analizi yöntemi ile değerlendirilmesi”. *Coğrafi Bilimler Dergisi*, 19 (1), 92-127.
- Günel, V. A. (2013). “Merkezi yönetim-belediye ilişkilerinde Antalya Büyükşehir Belediyesi örneği”. *Uluslararası Alanya İşletme Fakültesi Dergisi*, 5 (1), 127-134.
- Gürek, M. (2016), “Yerel yönetimlerin engellilere yönelik eğitim faaliyetleri”. *ABMYO Dergisi*, 1 (42), 131-143.
- Gürün, F. ve Kararağaç, Ş. (2017). “Sosyal belediyecilik anlayışı üzerinden engellilere yönelik hizmetler”. *Anadolu Bilimleri Meslek Yüksekokulu Dergisi*, 12 (8), 43-62.
- Handicap International. (2013). *Institutional Policy: Mission Scope of activity Principles of Intervention Charter*, Erişim: 10.03.2020, https://shifed.sednove.com/sn_uploads/document/IP_MissionScopeActivityPrinciplesInterventionCharter.pdf.
- Harrison, B., Smith, C. and Davies, B. (1992). “Demand, Supply and Market Price”. içinde *Introductory economics*. (s. 19-20). Palgrave Economics & Finance Collection: London.

- Hazine ve Maliye Bakanlığı (2022). Muhasebat Genel Müdürlüğü, *Mahalli İdareler Bütçe İstatistikleri*, Erişim: 31.05.2022, <https://muhasibat.hmb.gov.tr/mahalli-idareler-butce-istatistikleri#>.
- Holtermann, S. E. (1972). "Externalities and public goods". *Economica*, 39 (153), 78-87.
- Hyman, D. N. (2011). *Public finance: A contemporary application of theory to policy*. South-Western College Publishing, USA.
- II. *Özürlüler Şurası Yerel Yönetimler ve Özürlüler*, (2005). Ankara: Başbakanlık Özürlüler İdaresi Başkanlığı (ÖZİDA).
- İçişleri Bakanlığı (2022). *Derneklerin faaliyet alanlarına göre dağılımı*, Erişim: 12.09.2022. <https://www.siviltoplum.gov.tr/derneklerin-faaliyet-alanlarına-gore-dagilimi>.
- International Labour Organization (1983). *C159 - Vocational Rehabilitation and Employment (Disabled Persons) Convention*, Erişim: 10.3.2020, https://www.ilo.org/dyn/normlex/en/f?p=NORMLEXPUB:12100:0::NO::P12100_ILO_CODE:C159.
- International Labour Organization (2015). *ILO and disability inclusion*, Erişim: 10.03.2020, https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---ed_emp/---ifp_skills/documents/publication/wcms_407645.pdf.
- Işık, M. ve Demirok, K. (2021). "Sosyal politika kapsamında kamu kuruluşları tarafından bir dezavantajlı grup olarak engellilere yönelik verilen hizmetlerin etkinliği: Isparta ili örneği". *Uluslararası Yönetim Akademisi Dergisi*, 4 (1), 111-135.
- İpek, S. (2014). *Kamu Maliyesi*. Pozitif Matbaa: Ankara.
- İpek, S. (2016). *Türkiye'de Yerel Yönetimlerin Mali Yapısı*. Ekin Yayınevi: Bursa.
- İŞKUR (2021). *Engelli İstihdamı*, Erişim: 12.07.2021, <https://www.iskur.gov.tr/isveren/engelli-istihdami/>.
- İşlevsellik, yetiyitimi ve sağlığın uluslararası sınıflandırması*, (2004). Ankara: Başbakanlık Özürlüler İdaresi Başkanlığı (ÖZİDA).

- Kalaycı, S. (2020). “Engelli bireylerin kamusal hizmetlere erişebilmesinde belediyelerin yeri”. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 1 (Erişilebilirlik Özel Sayısı), 83-104.
- Kalaycı, S. ve Akin, A. (2019). “Engellilere yönelik yerel sosyal hizmetlerde belediyelerin yeri: Malatya Büyükşehir Belediyesi”. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Yüksek Okulu Dergisi*, 22 (2), 663-674.
- Kamu Binaları, Kamuya Açık Alanlar ve Toplu Taşıma Araçlarının Özürlülerin Kullanımına Uygun Duruma Getirilmesi konulu Başbakanlık Genelgesi. 26226 sayılı Resmî Gazete, 12 Temmuz 2006.
- Kara, C. Ö. D. (2020). “Sosyal politika bağlamında engellilere yönelik hizmetlerin Çanakkale Belediyesi örneğinde analizi”. *Yönetim ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 18 (1), 249-275.
- Karagöz, S. (2020). “Türkiye’de sosyal devletin sosyal yardım bağlamında değerlendirilmesi”. *Ekonomi, İşletme ve Maliye Araştırmaları Dergisi*, 2 (2), 146-169.
- Karataş, K. (2002). “Engellileri toplumla bütünleşme sorunları”. *Ufku Ötesi Bilimler Dergisi*, 2 (2), 43-52.
- Karataş, K. ve Oran, B. (2007). “Engelliler: siyasetin periferinde kalanlar”. *Ufku Ötesi Bilim Dergisi*, 7 (2), 4-19.
- Kayıran, M. (2013). “Kamu malları: piyasa başarısızlığı mı teorilerin başarısızlığı mı?”. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 68 (4), 147-184.
- Kesgin, B. (2014). “Engellilere yönelik yerel sosyal politikalar”. *Çağdaş Yerel Yönetimler*, 23 (4), 1-15.
- Kino, H. (2019). “Kamu hizmetlerinin değişen yüzü ve seçilmiş dezavantajlı gruplar”. *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi (ASEAD)*, 6 (6), 55-69.
- Kino, H. (2017). Engellilere Yönelik Yerel Kamusal Hizmetlerin Etkinliği: Sakarya Örneği. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.

- Koç, C. (2021). "Görme engelliler için hissedilebilir yüzey uygulamaları: Diyarbakır örneği". *Ufuk Ötesi Bilim Dergisi*, 21 (1), 125-157.
- Kolat, S. (2009). *Avrupa birliği sosyal politikası çerçevesinde özürllülere yönelik ayrımcılıkla mücadele ve Türkiye'deki yansımaları*. Başbakanlık Özürllüler İdaresi Başkanlığı Yayınları: Ankara.
- Kök, M. ve Sayım, F. (2011). "Sağlık Hizmetlerinde Yerel Yönetim Yatırımları". *Uluslararası Sağlıkta Performans ve Kalite Kongresi*, 276-292.
- Küçükali, A. (2015). Engellilere uygulanan sosyal yardımlar". *Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 1 (35), 100-115.
- Kredi ve Yurtlar Kurumu (KYK). (2021). Erişim: 07.07.2021, <https://kygm.gsb.gov.tr/>.
- Lang, R. (2001). *The Development and Critique of The Social Model of Disability*. Leonard Cheshire Disability and Inclusive Development Centre: London.
- Mackelprang, R. W. and Salsgiver, R. O. (1996). "People with disabilities and social work: Historical and contemporary issues." *Social work*. 41 (1). 7-14.
- Meriç, M. ve Sakal, M. (2005). *Yerel Yönetimler ve Finansmanı*, Birleşik Yayıncılık: İzmir.
- Metin, B. (2017). "Engellilere yönelik sosyal politikalarda yerel yönetimlerin rolü: Keçiören Belediyesi örneği". *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 19(1), 320-344.
- Millî Eğitim Bakanlığı (MEB). (2011). Aile ve Tüketici Hizmetleri. *Engelli Bireylerde Toplumsal Uyum*, Erişim 31.01.2020, http://megep.meb.gov.tr/mte_program_modul/moduller_pdf/Engelli%20Bireyler.pdf.
- Millî Eğitim Bakanlığı (MEB) (2020). Millî Eğitim İstatistikleri. *Örgün Eğitim 2019-2020*, Erişim: 20.06.2022, https://sgb.meb.gov.tr/www/icerik_goruntule.php?KNO=396.
- Murat, S. (2009). "Genel olarak özürllülere yönelik çalışmalar ve İSMEK örneği". *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, 1 (56), 21-89.
- Musgrave, R. A. (1958), *Kamu Maliyesi Teorisi*. Orhan Şener ve Yaşar Methıbay (çev.). Asil Yayın Dağıtım: Ankara.

- Musgrave, R. A. and Musgrave, P. B. (1989) *Public Finance in Theory and Practice*. McGraw-Hill: New York.
- Nadaroğlu, H. (1992). *Kamu Maliyesi Teorisi*. Beta Basım Yayım Dağıtım: İstanbul.
- Negiz, N. (2011). “Sosyal yardım ve sosyal hizmet faaliyetleri açısından Isparta Belediyesi: farkındalık, yararlanma ve değerlendirme açısından bir araştırma”. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 16 (2), 323-341.
- Nevşehir Belediyesi (2016). Faaliyet Raporları. *2016 faaliyet raporu*. Erişim: 04.07.2022. https://nevsehir.bel.tr/images/dosyalar/2016_faliyet_raporu.pdf.
- Nevşehir Belediyesi (2017). Faaliyet Raporları. *2017 faaliyet raporu*. Erişim: 04.07.2022. https://nevsehir.bel.tr/images/dosyalar/2017_Faliyet_raporu.pdf.
- Nevşehir Belediyesi (2018). Faaliyet Raporları. *2018 faaliyet raporu*. Erişim: 04.07.2022. https://nevsehir.bel.tr/images/dosyalar/2018_Faliyet_Raporu.pdf.
- Nevşehir Belediyesi (2019). Faaliyet Raporları. *2019 faaliyet raporu*. Erişim: 04.07.2022. https://nevsehir.bel.tr/images/dosyalar/faaliyet_raporu2019.pdf.
- Nevşehir Belediyesi (2020). Faaliyet Raporları. *2020 bütçe yılı faaliyet raporu*. Erişim: 04.07.2022. https://nevsehir.bel.tr/images/dosyalar/faaliyetraporu_2020.pdf.
- Nevşehir Belediyesi (2021). Faaliyet Raporları. *2021 bütçe yılı faaliyet raporu*. Erişim: 04.07.2022. https://nevsehir.bel.tr/images/dosyalar/faaliyetraporu_2021.pdf.
- Nevşehir Belediyesi (2022). *Haberler*, <https://www.nevsehir.bel.tr/search/engelli?page=1>. Erişim: 04.07.2022.
- Oliver, M. (2013). “The social model of disability: thirty years on”. *Disability & Society*, 28 (7), 1024–1026.
- Örtülü, S. (2019). Türkiye'de Engelli Politikaları ve Belediyelerin Rolü: Konya Büyükşehir Belediyesi Örneği, Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Karaman.
- Özgökçeler, S. Alper, Y. (2010). “Özrürlüer Kanunu'nun sosyal model açısından değerlendirilmesi”. *İşletme ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 1 (1), 33-54.
- Öztabak, Ü. M. (2017). “Engelli bireylerin yaşamdan beklentilerinin incelenmesi”. *FSM İlmî Araştırmalar İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi*, 1 (9), 355-375.

- Öztürk, M. (2011). *Türkiye’de Engelli Gerçeği*. Müstakil Sanayici ve İşadamları Derneği Cep Kitapları: İstanbul.
- Özürülülerin Sorun ve Beklentileri Araştırması 2010*, (2011). Ankara: Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK).
- Özürülülüğe Dayalı Ayrımcılıkla Mücadele Sempozyumu*, (2010). Ankara: Başbakanlık Özürülüler İdaresi Başkanlığı (ÖZİDA).
- Pakkan, C. (2021). “Sosyal model çerçevesinde engelli erişilebilirliğinin Türkiye’deki yasal ve somut durumu”. *Ufkun Ötesi Bilim Dergisi*, 21 (1), 1-21.
- Palmer, M. and Harley, D. (2012). “Models and measurement in disability: an international review”, *Health Policy and Planning*, 1 (27), 357–364.
- Rehabilitation International (2021). *RI’s Mission*, <http://www.riglobal.org/about/>. Erişim: 01.12.2021.
- Samuelson, P. (1954). “The pure theory of public expenditures”. *The Review of Economics and Statistics*, 36 (4), 387-389.
- Samuelson, P. (1955). “Diagrammatic exposition of a theory of public expenditure”, *The Review of Economics and Statistics*, 37 (4), 350-356.
- Seyyar, A. (2008). *Sosyal Siyaset Ekseninde Yerel Özürülüler Politikası*, Erişim: 19.08.2019, http://www.sosyalsiyaset.net/documents/yerel_ozurluler_politikasi.htm.
- Seyyar, A. (2013). *Bağcılar’da Engelli Politikaları Ve Engellilere Yönelik Uygulamalar*, Erişim 19.08.2019, <http://www.sosyalsiyaset.net/documents/22102013.pdf>.
- Sezer, Ö. ve Vural, T. (2010). “Kamu hizmetlerinin sunumunda devletin değişen rolü ve merkezi yönetim ile yerel yönetimler arasında yetki ve görev paylaşımı”, *Maliye Dergisi*, 1 (159), 203-219.
- Sivrekli, E. (2001). “Yerelleşme ve yerel demokrasi”. *Türk İdare Dergisi*, 73 (431),121-133.
- Sosyal Hizmet Kuruluşlarında Bakımı Sağlanan Engelli ve Yaşlı Bireylere Harçlık Ödenmesine İlişkin Yönetmelik, 29253 sayılı Resmî Gazete, 31/01/2015.
- Steiner, P. O. (1969). *Public Expenditure Budgeting*. Brookings Institution: Washington.

- Stienstra, D., Fricke, Y. and D'Aubin A. (2002). Baseline Assessment: Inclusion and disability in World Bank activities. *Baseline Assessment: Inclusion and Disability in World Bank Activities*, Erişim Tarihi: 31.10.2020, <http://www.disabilitystudies.ca/assets/ccds-baselineassessment-2002.pdf>.
- Stiglitz, J. E. (1994). *Kamu Kesimi Ekonomisi*. Ömer Faruk Batirel (çev.). Marmara Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Yayınları, İstanbul.
- Şataf, C. ve Mermer, B. (2017). “Avrupa'da sosyal belediyecilik anlayışı ve Türkiye”. *Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi*, 8 (17), 13-33.
- Şemşit, S., Uçar, A. ve Yüksel, M. A. (2016). “Avrupa Birliği politikaları perspektifinden Türkiye’de belediyelerin sunduğu engelli hizmetleri”. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (ICEBSS Özel Sayısı), 205-223 .
- Şencan, H. (2005). *Sosyal ve Davranışsal Ölçümlerde Güvenilirlik ve Geçerlilik*. Seçkin Yayıncılık: Ankara.
- Şener, O. (2008). *Kamu Ekonomisi*. BETA Basım Yayım Dağıtım: İstanbul.
- Şeren, G. Y. ve Geyik, O. (2021). “Türkiye’de sosyal koruma harcamaları: 2000’li yıllardan günümüze gelişim ve değişim temelinde genel durum”. *Ufkun Ötesi Bilim Dergisi*, 21 (2), 211- 234.
- Şimşek, F. B. (2020). “Engellilere yönelik yerel yönetim çalışmaları: Ümraniye Belediyesi örneği”. *Akademik MATBUAT*, 4 (2), 41-60.
- Şişman, Y. (2011). “Türkiye’de özürllülere yönelik yasal düzenlemeler”. *Sosyal Siyaset Konferansları*, 1 (60), 169–221.
- Topçuoğlu, R. A. (2014). “1900-2000 yılları arasında Avusturya’da engellilere yönelik sosyal politika ve sosyal hizmetler: medikal modelden sosyal modele geçiş”. *Toplum ve Sosyal Hizmet Dergisi*, 25 (2), 127-144.
- Tosun, A. (2022). “Engelli Çocuklar ve Sağlık Uygulama Tebliğinde Yer Alan Hizmetler”. *Sağlık Profesyonelleri Araştırma Dergisi*, 4 (1), 41-48.

TÜİK (2022a). *Adrese dayalı nüfus kayıt sistemi sonuçları*, Erişim: 12.09.2022, <https://biruni.tuik.gov.tr/medas/?kn=95&locale=tr>.

TÜİK (2022b). *Ulusal hesaplar*, Erişim: 12.09.2022, <https://biruni.tuik.gov.tr/medas/?locale=tr>.

Türk Standartları Enstitüsü (2022). *Görme engelli veya az görenler için yardımcı mamuller - Hissedilebilir yürüme yüzeylerine ilişkin mamul özellikleri*, Erişim: 16.06.2022, <https://intweb.tse.org.tr/Standard/Standard/Standard.aspx?081118051115108051104119110104055047105102120088111043113104073087088102102070049079087120118081118088115097079067072086053103086072121056048048099106067082074103048108052081070116069068090076080051065065043118078102048108088084106048090118077055122077117088048119115104118110120081104056121105082103068114054088053074115080052106105100112051079104069051115073075056112066079049101113119100085070081116079119118100053056077118121116097098116069080119061061>.

Türkiye Özürlüler Araştırması 2002, (2004). Ankara: Devlet İstatistik Enstitüsü Başkanlığı.

Türkiye Cumhuriyeti Anayasası. 18/10/1982.

Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı (2013). *2012 faaliyet raporu*. Erişim: 10.09.2022, https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2019/11/GenelFaaliyetRaporu_2012.pdf.

Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı (2014). *2013 faaliyet raporu*. Erişim: 10.09.2022, https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2019/11/GenelFaaliyetRaporu_2013.pdf.

Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı (2015). *2014 faaliyet raporu*. Erişim: 10.09.2022, https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2019/11/GenelFaaliyetRaporu_2014.pdf.

Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı (2016). *2015 faaliyet raporu*. Erişim: 10.09.2022, https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2019/11/GenelFaaliyetRaporu_2015.pdf.

- Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı (2017). *2016 faaliyet raporu*. Erişim: 10.09.2022, https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2019/11/GenelFaaliyetRaporu_2016.pdf.
- Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı (2018). *2017 faaliyet raporu*. Erişim: 10.09.2022, https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2019/11/GenelFaaliyetRaporu_2017.pdf.
- Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı (2019). *2018 faaliyet raporu*. Erişim: 10.09.2022, <https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2021/06/Genel-Faaliyet-Raporu-2018.pdf>.
- Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı (2021). *2020 faaliyet raporu*. Erişim: 10.09.2022, <https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2021/06/Genel-Faaliyet-Raporu-2020.pdf>.
- Türkoğlu, İ. (2013). “Sosyal devlet bağlamında Türkiye’de sosyal yardım ve sosyal güvenlik”. *Akademik İncelemeler Dergisi*, 8 (3), 275-305.
- Ulaş, S. C. ve Uçku, R. (2012). “Türkiye’de özürllülük ve özürllülere sunulan hizmetler”. *TAF Preventive Medicine Bulletin*, 11 (4), 483-488.
- UNESCO (2020). *Inclusion in education*, Erişim: 09.12.2020, <http://www.iiep.unesco.org/en/inclusive-education>.
- United Nations (UN). (2006). *Engelli Haklarına İlişkin Sözleşme (Turkish)*, Erişim: 05.03.2020, <https://www.un.org/development/desa/disabilities/convention-on-the-rights-of-persons-with-disabilities.html>.
- United Nations (UN). (2008). *Engellilerin Haklarına İlişkin Sözleşme*, Erişim: 27.12.2019, <http://www.un.org/disabilities/documents/natl/turkey.doc>.
- United Nations (UN). (1975). *Declaration on the Rights of Disabled Persons*, Erişim: 05.03.2020, <https://www.ohchr.org/EN/ProfessionalInterest/Pages/RightsOfDisabledPersons.aspx>.

- Vakıflar Genel Müdürlüğü (VGM). Faaliyet raporları. *2021 yılı idare faaliyet raporu*. Erişim: 31.05.2022.
https://cdn.vgm.gov.tr/genelicerik/genelicerik_216_260519/2021faaliyet.pdf.
- Yakar, S. ve Karadağ, N. C. (2018). Katma Değer Vergisi Kanunu'nda bulunan engelliler için özel olarak üretilmiş her türlü "araç" istisnasının değerlendirilmesi. *Maliye Dergisi*, 1 (175), 299-323.
- Yemişci, D. A. ve Gerşil, G. S. (2021). "Sosyal belediyeçilik kapsamında engelli bireylerin entegrasyonu: İzmir ili örneği". 12 (2), 125-153.
- Yenipazarlı, A., Çondur, F. ve Cömertler, N. (2020). "Engelli bireylerin kamu hizmetlerinden memnuniyeti: Nazilli ilçesi örneği". *Aydın Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 7 (2), 77-93.
- Yıldırım, A. Şimşek, H. (2014). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*, Seçkin Yayıncılık: Ankara.
- Yıldırım, T., Yasin, M., Karan, N., Özdemir, H. E., Üstün, G. ve Tekinsoy, O. (2018). *İdare Hukuku*. On İki Levha Yayıncılık: İstanbul.
- Yılmaz, V. ve Yentürk, N. (2017). "Türkiye'de engellilere yönelik kamu harcamalarının on yıllık seyri". *Çalışma ve Toplum*, 19 (1), 59-74.
- Walton, O. (2012). Helpdesk research report: economic benefits of disability-inclusive development. *Governance and social development resource centre* (s.1-249) Erişim: 01.07.2022, <https://gsdrc.org/publications/economic-benefits-of-disability-inclusive-development/>.
- Weber, R. P. (1989). *Basic Content Analysis*, Sage University Paper: London.
- Winter, J.A. (2004). "Toplumsal bir sorun çözümleyici olarak özürlü hakları hareketinin gelişimi (Çev. Mehmet Ergün)". *ÖZ-VERİ*, 1 (2), 341 – 356.
- World Institute on Disability (1983). *Vision, Mission, and Values*, Erişim: 10.03.2020, <https://wid.org/about/vision/>.
- World Health Organization (WHO). (1993). *International Classification of Impairments, Disabilities, and Handicaps*, Erişim: 30.08.2022,

- https://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/41003/9241541261_eng.pdf?sequence=1&isAllowed=y.
- World Health Organization (WHO). (2011). *World Report on Disability*, Erişim: 31.12.2019. https://www.who.int/disabilities/world_report/2011/report.pdf.
- 2011 Nüfus ve Konut Araştırması*, (2013). Ankara: Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK).
- 2022 sayılı 65 Yaşını Doldurmuş Muhtaç, Güçsüz ve Kimsesiz Türk Vatandaşları ile Engelli ve Muhtaç Türk Vatandaşlarına Aylık Bağlanması Hakkında Kanun. 3254 sayılı Resmî Gazete, 10/07/1976.
- 2828 sayılı Sosyal Hizmetler Kanunu. 18059 sayılı Resmî Gazete, 27/5/1983.
- 3294 sayılı Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Kanunu. 19134 sayılı Resmî Gazete, 14/6/1986.
- 442 sayılı Köy Kanunu. 68 sayılı Resmî Gazete, 7/4/1924.
- 4736 sayılı Kamu Kurum ve Kuruluşlarının Ürettikleri Mal ve Hizmet Tarifeleri ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun. 24645 sayılı Resmî Gazete, 19/1/2002.
- 4857 sayılı İş Kanunu. 25134 sayılı Resmî Gazete, 22/5/2003.
- 5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu. 25531 sayılı Resmî Gazete, 23/7/2004.
- 5302 sayılı İl Özel İdaresi Kanunu. 25745 sayılı Resmî Gazete, 4/3/2005.
- 5378 sayılı Engelliler Hakkında Kanun. 25868 sayılı Resmî Gazete, 01.07.2015.
- 5393 sayılı Belediye Kanunu. 25874 sayılı Resmî Gazete, 13/7/2005.
- 571 sayılı Özürlüler İdaresi Başkanlığı Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname. 23004 (Mük.) sayılı Resmî Gazete 30.05.1997.
- 573 sayılı Özel Eğitim Hakkında Kanun Hükmünde Kararname. 23011 (Mük.) sayılı Resmî Gazete, 6/6/1997.
- 633 sayılı Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname. 27958 (Mükerrer) sayılı Resmî Gazete, 8/6/2011.

6462 sayılı Engelli Bireylere Yönelik İbarelerin Değiştirilmesi Amacıyla Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun. 28636 sayılı Resmî Gazete, 03/05/2013.

6518 sayılı Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığının Teşkilat Ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname. 28918 sayılı Resmî Gazete, 19/2/2014.

7299 sayılı Kör, Görme Engelli veya Başka Bir Nedenle Basılı Materyal Okuma Engelli Kişilerin Yayımlanmış Eserlere Erişiminin Kolaylaştırılmasına Dair Marakeş Anlaşmasının Onaylanmasının Uygun Bulunduğuna Dair Kanun. 31429 sayılı Resmî Gazete, 20/03/2021.

854 sayılı Deniz İş Kanunu. 12586 sayılı Resmî Gazete, 29/4/1967.

- b. Merkezi yönetim hizmetlerinde yaşanan aksaklıklar nelerdir?
- c. Sizce merkezi yönetim hangi alanlarda engellilere yönelik kamu hizmetlerini geliştirmelidir?
6. Nevşehir Belediyesi'nin engellilere yönelik sunduğu kamu hizmetleri konusunda hazırlanmış olan ve aşağıda yer alan soruları cevaplandırınız.
 - a. Nevşehir Belediyesi tarafından sunulan engellilere yönelik kamu hizmetlerini yeterli buluyor musunuz? Neden?
 - b. Nevşehir Belediyesi tarafından sunulan engellilere yönelik kamu hizmetlerinde yaşanan aksaklıklar nelerdir?
 - c. Sizce Nevşehir Belediyesi hangi alanlarda engellilere yönelik kamu hizmetlerini geliştirmelidir?
7. Engellilere yönelik kamu hizmetlerinde yerel yönetim ve merkezi yönetim görev bölüşümünü nasıl değerlendirirsiniz? Size göre merkezi yönetim ve yerel yönetimler engellilere yönelik kamu hizmetlerinden hangilerini üstlenmelidirler?
8. Kişisel deneyimlerinizi veya dernek üyelerinizi göz önüne alarak Türkiye'de engellilerin toplumsal yaşama katılımını zorlaştıran üç temel problemden bahsedebilir misiniz?
9. Son olarak belirtmek istediğiniz düşünce ya da önerilerinizi paylaşabilirsiniz.